

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Mededeeling van ingekomen stukken. — Interpellatie van den heer Vorrink.

14DE VERGADERING.**VERGADERING VAN DINSDAG 11 JANUARI 1938.**

(Bijeenroepingsuur 1 namiddag.)

Ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. Regeeringsmissives; 3°. verzoekschriften; 4°. boekwerken. — Interpellatie van den heer Vorrink over de stappen door de Regeering gedaan of te doen in zake de erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië.

Voorzitter: de heer de Vos van Steenwijk.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 45 leden, te weten:

de heeren Pollema, de Jong, van Lanschot, van Citters, Moltmaker, Nivard, Droogleever Fortuyn, van Voorst tot Voorst, de Rijke, Steger, van Embden, ter Haar, Bruineman, Anema, in 't Veld, Vijlbrief, Vorrink, van de Bilt, Wiardi Beckman, mejuffrouw Ribbius Peletier, de heeren Reinalda, Woltjer, Hiemstra, de Savornin Lohman, Kolff, van Asch van Wijck, Janssen, de Zwaan, Janssen de Limpens, de la Bella, Kranenburg, de Vlucht, Michiels van Kessenich, Barge, van Sasse van Ysselt, Maarsingh, van Vessem, van Bönninghausen, de Zeeuw, van Rappard, Diepenhorst, de Bruijn, Fleskens, Kropman,

en de heeren Ministers van Algemeene Zaken en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen:

1°. berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen:

van den heer Briët, deze week, wegens ongesteldheid; van den heer Schoemaker.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. de volgende Regeeringsmissives:

een, van den Minister van Koloniën, ten geleide van 5 exemplaren van het „Kort overzicht betreffende den economischen toestand van Nederlandsch-Indië”, bijgewerkt tot medio November 1937, enz.;

een, van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van een exemplaar van het rapport der zg. Negen Mogendheden-conferentie;

een, als voren, ten geleide van den tekst van een op 15/16 November 1937 te 's-Gravenhage plaats gevonden notawisseling, betrekking hebbende op het handelsverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en Polen.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen; de bijlagen zullen worden nedergelegd ter griffie, ter kennisneming door de leden; de bij laatstgenoemde missive toegezonden bescheiden ter vertrouwelijke kennisneming;

Handelingen der Staten-Generaal. — 1937—1938. — I.

(Voorzitter e. a.)

3°. de volgende verzoekschriften:

een, van jhr. B. C. C. M. van Suchtelen, oud-Gouverneur van Sumatra's Oostkust, betreffende het door de Indische Regeering gevoerde rubberbeleid;

een, van het hoofdbestuur van den Algemeenen Militairen Pensioenbond, houdende verzoek om gelijkstelling van de pensioenen der oud-militairen;

een, als voren, houdende verzoek om verhooging van de gratificatiën der militaire weduwen van vóór 1909.

Deze adressen zullen worden gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

4°. de volgende boekwerken:

Statistiek van grootte en samenstelling van de binnenvloot in Nederland (toestand op 1 Januari 1937);

Statistiek der motorrijtuigen op 1 Augustus 1937;

Armenzorgstatistiek over 1935;

Handelingen van de Groninger Maatschappij van Landbouw 1936—1937;

Rede, uitgesproken door den heer W. A. Engelbrecht, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, in de vergadering van 30 December 1937;

Rede van Gottfr. H. Crone, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam bij de intrede van 1938;

Verslag der Verzekeringskamer over het „Utrechtsche Begrafenisfonds”, gevestigd te Utrecht;

Verslag over de werking der Theerrestrictie gedurende het vierde restrictiejaar (1 April 1936 tot en met 31 Maart 1937);

Prijsniveau Nederlandsch-Indië 1929—October 1937.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekery der Kamer.

Aan de orde is de **interpellatie** van den heer Vorrink over de stappen door de Regeering gedaan of te doen in zake de erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië, tot het houden waarvan toestemming is verleend in de vergadering van 30 December 1937.

De heer **Vorrink:** Mijnheer de Voorzitter! Ik betuig de Kamer mijn dank voor de gelegenheid, welke zij mij heeft gegeven tot het houden van deze interpellatie.

De voorgeschiedenis van deze interpellatie is te vinden in de schriftelijke stukken en in het debat in de Tweede Kamer naar aanleiding van de begroting voor 1938 van het Departement van Buitenlandsche Zaken en wel in het bijzonder over het punt „Betrekkingen met Italië”. Op blz. 10 van het Voorloopig Verslag, dat gedateerd is 10 November 1937, staat te lezen:

„Herinnerd werd aan het voornemen der Regeering, te trachten tot meer normale betrekkingen met Italië te komen, zoodra de economische sancties, verband houdende met het Abessijnsche conflict, zouden zijn opgeheven.

Gaarne zou men over den stand van zaken met betrekking tot deze aangelegenheid worden ingelicht.”

De Memorie van Antwoord, ingezonden 24 November 1937, repliceert hierop op blz. 8 met de volgende verklaring:

„Het zou te betreuren zijn, indien de voorstelling ingang vond, dat de betrekkingen tot Italië niet normaal zijn. Het eenige wat niet normaal is, is de toestand dat dusver geen nieuw Nederlandsch gezant te Rome kon worden geaccrediteerd, omdat de Italiaansche Regeering verlangt, dat de aan dezen functionaris mede te geven geloofsbriefven gericht moeten zijn aan den Koning van Italië, Keizer van Ethiopië. De ondergeteekende zint op middelen om in dezen minder gewenschten toestand verbetering te brengen.”

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(Vorrink)

Tijdens de openbare beraadslaging voerden over deze aangelegenheid de heeren Joekes en Albarda het woord op 30 November 1937. Volgens de *Handelingen*, blz. 491, zeide de heer Joekes:

„In de vierde plaats een enkel woord over onze verhouding tot Italië. Met betrekking tot Italië bestaat deze merkwaardige toestand, dat daar de nieuwe gezant niet wordt benoemd, omdat door de Italiaansche Regeering geëischt wordt, dat de geloofsbrieven zullen worden gericht tot den Koning van Italië, Keizer van Ethiopië. Na de teleurstellende gebeurtenissen met betrekking tot Abessynië en na hetgeen de Volkenbond in deze heeft gedaan, heeft de afkeuring van het optreden van Italië in dezen er toe geleid, dat verschillende landen niet hebben erkend de rechtmatigheid van den titel „Keizer van Ethiopië“.

Nu deelt de Minister in de Memorie van Antwoord mede, dat hij zint op middelen, om in dezen minder gewenschten toestand verbetering te brengen. Niemand zal bezwaar kunnen maken, dat Ministers zinnen op middelen, om in minder gewenschte toestanden verbetering te brengen. Ik wil echter in dit verband opmerken, dat dit is een aangelegenheid, die niet alleen betreft de verhouding Italië—Nederland, maar dat dit is een internationale aangelegenheid, gevolg van een gemeenschappelijk internationaal optreden.

Ik meen daarom, dat de Minister bij het voortgaan met het zinnen op middelen, er mede rekening zal moeten houden, dat het ongewenscht zou zijn de positie van andere landen in dit opzicht te verzwakken door bepaalde handelingen van Nederland. Ik geloof, dat het wenschelijk zou zijn, met deze overweging rekening te houden.”

De heer Albarda sloot zich bij de opmerkingen van den heer Joekes aan. Hij zeide volgens de *Handelingen*, blz. 499, het volgende:

„Een ander gedeelte van de Memorie van Antwoord heeft mij ongerust gemaakt. Ik sluit mij ten deze aan bij de woorden door den heer Joekes gesproken. Ook mijn aandacht heeft het getrokken, dat de Regeering op blz. 8 mededeeling heeft gedaan, dat zij „zint op middelen” om zekere moeilijkheden met Italië uit den weg te ruimen. Wij tasten in het duister, welke die middelen zijn. Ik vrees echter, dat gepoogd zal worden, over te gaan tot een formeele erkenning van de verovering van Abessynië, door de aanvaarding van het formulier, dat voor den geloofsbrief van een gezant wordt vereischt. Nu weet ik, evenals iedereen, dat op den langen duur in de internationale politiek het fait accompli geldt; dat kan op den duur niet worden genegeerd. Ik zou het evenwel in hooge mate betreuren, indien Nederland ten deze zou handelen zonder overleg en zonder overeenstemming met de Regeeringen van die Staten, die met ons in den Volkenbond ten aanzien van Abessynië een zelfde beginsel hebben gehuldigd en geëerbiedigd. Het schijnt mij toe, dat het land van Hugo de Groot zeker niet mag voorgaan bij de aanvaarding van onrecht.”

De Minister van Buitenlandsche Zaken, nog dien zelfden dag aan het woord komende, antwoordde de sprekers volgens de *Handelingen*, blz. 517, met de volgende opmerkingen:

„In zake de verhouding tot Italië heeft de geachte afgevaardigde de heer Joekes opgemerkt, dat er in de Memorie van Antwoord gezegd wordt, dat de Minister zint op middelen; hij heeft daartegen geen bezwaar, maar vraagt alleen om rekening te houden hiermede, dat dit niet een zaak is, die alleen Italië en Nederland aangaat. De heer Albarda heeft in zijn rede gezegd, dat hij in het duister tastte, maar op het vervolg van zijn rede afgaande leek het mij toch toe, dat hij niet zoo erg in het duister was. Ik wil intusschen gaarne toezeggen, dat, alvorens er iets gedaan wordt, wij ons zeer zeker rekenschap zullen geven van de gevolgen, die het heeft in den geest, zooals de heer Joekes heeft opgemerkt, en wanneer de heer Albarda zegt, dat het hem aangenaam

zou zijn, wanneer de commissie uit de Kamer mededeelingen kreeg van maatregelen vóórdat ze genomen zijn en niet nadat ze genomen zijn, dan tast ik niet in het duister, Mijnheer de Voorzitter.

Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van den Minister was nogal sphynxachtig. Het was alsof hij den heer Albarda een knipoogje gaf en hem daarmee wilde beduiden: Gij en ik, wij weten wel, wat er aan de hand is, maar dat het Parlement door dit antwoord met den stand van zaken op de hoogte was gebracht, zal wel niemand willen beweren.

Het bewijs van het tegendeel zou ook spoedig worden geleverd.

In het weekblad *De Haagsche Post* van 18 December 1937 bracht een medewerker voor buitenlandsche politiek, die zich verborgt achter het pseudoniem „Diplomaticus”, een onthulling, waaruit zou moeten blijken, dat de Italiaansche Regeering den Nederlandschen Minister van Buitenlandsche Zaken had verzocht zich in verbinding te stellen met de Scandinavische landen, ten einde hen te winnen voor een gemeenschappelijken stap bij de West-Europeesche groote Mogendheden in zake het Ethiopische vraagstuk. Het zou er om te doen zijn te bereiken, dat men zich toegeeflijk zou toonen en er in zou berusten om in de geloofsbrieven der gezanten den door Mussolini geëischten aanspreektitel „Koning van Italië en Keizer van Ethiopië” te gebruiken.

Het avondblad van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 20 December 1937 brengt dan een bericht van haar Stockholm-schen correspondent, waaruit blijkt, dat reeds op 23 November in den Finschen Rijksdag door het conservatieve lid Kilpeläinen gevraagd is, of het juist is, dat Nederland zich in zake de Abessynische quaestie tot de Scandinavische landen en Finland heeft gewend. Minister-President Holsti antwoordde hierop, dat de samenwerking voor wat de Abessynische quaestie betreft zoowel direct als indirect met betrekking tot de vragen, via Nederland wordt voortgezet.

Het blad verklaart dan tevens van bevoegde zijde te hebben vernomen, dat het initiatief niet van Italië is uitgegaan en Nederland zelfstandig tot dezen stap is overgegaan.

Het *Volk* van 21 December bericht:

„Van bevoegde zijde vernemen wij, dat de Nederlandsche Regeering het initiatief heeft genomen tot het plegen van overleg met alle Oslo-Staten over een eventueelen stap bij andere Mogendheden om te komen tot een erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Abessynië. Dit overleg is nog niet geëindigd.”

Hierop volgen dan de schriftelijke vragen van den heer Wijnkoop op 22 December, door den Minister van Buitenlandsche Zaken beantwoord op 24 December, en die van den heer Albarda op 23 December, welke door den Minister beantwoord werden op 27 December.

Mijnheer de Voorzitter! Er is wel eenige reden om de verschillende data in de voorgeschiedenis van deze interpellatie met elkaar te vergelijken.

In de Memorie van Antwoord, gedateerd 24 November 1937, schrijft de Minister, dat hij zint op middelen om in den minder gewenschten toestand verbetering te brengen. Men moet aannemen, gedachtig aan de goed-Nederlandsche spreuk: Bezint eer gij begint.

De heer Joekes verklaart op 30 November in de Tweede Kamer, dat hij tegen dat zinnen op middelen ter verbetering geen bezwaar kan maken, maar hij geeft den Minister den goeden raad daarbij te willen bedenken, dat de verhouding Italië—Nederland een aangelegenheid is, die voortvloeit uit een gemeenschappelijk internationaal optreden.

Het antwoord van den Minister, dat hij rekening zal houden met de opmerking van den heer Joekes, doet wat zonderling aan, wanneer men achteraf moet vaststellen, dat reeds een week vóór dit antwoord, nl. op 23 November, in de Finsche Rijksdag een ter zake ondernomen Nederlandsch initiatief, dat dus reeds een feit is en geen voorwerp meer van bezinning, ter sprake komt.

(Vorrink)

Bovendien mag niet onvermeld blijven, dat er reden is om aan te nemen, dat de Nederlandsche stap reeds werd gedaan, vrij geruimen tijd vóór de behandeling van de begroting van Buitenlandsche Zaken in de Tweede Kamer. Op 22 December van het vorige jaar, na het bekend worden van een telegram uit Berlijn over het Nederlandsche initiatief, verklaarde de Noorsche Minister van Buitenlandsche Zaken, de heer Koht, dat een *démarche* van den kant van de Nederlandsche Regeering reeds voor geruimen tijd had plaats gevonden. De correspondent van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* in Stockholm verklaart in zijn blad op denzelfden datum, dat volgens zijn informaties de Nederlandsche Regeering zich een maand of drie geleden tot de andere Oslo-Staten wendde.

Dat zou beteekenen, dat rond 20 September door Nederland het initiatief werd genomen. Evenwel, de tegenwoordige Minister van Buitenlandsche Zaken werd eerst op 4 October beëdigd. De vraag rijst dus: Van wie ging de stap uit? Van den Minister van Buitenlandsche Zaken ad interim, den heer Colijn?

Het verband tusschen het Nederlandsche initiatief tot erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië en de opzienbarende oudejaarsboodschap van den Minister-President zou daardoor nog aanzienlijk aan beteekenis winnen.

Maar ook indien de heer Colijn niet de directe verantwoordelijkheid voor den ondernomen stap draagt, is dat verband reeds belangrijk genoeg. Het Nederlandsche initiatief krijgt door het interview van den heer Colijn een bijzonder relief, het krijgt bijna onmiskenbaar de beteekenis van een wijziging in onze verhouding tot den Volkenbond en daarmee in onze geheele buitenlandsche politiek.

Zoo is het ook in het buitenland verstaan. *Pertinax* spreekt in de *Echo de Paris* over een frontverandering in de Nederlandsche buitenlandsche politiek.

Mijnheer de Voorzitter! Ik erken volkomen, dat verantwoordelijke Regeeringspersonen de gelegenheid moeten hebben tot het voeren van vertrouwelijke besprekingen en onderhandelingen en ik erken eveneens, dat zij zich soms tegenover ontijdige vragen in het openbaar moeten verweren met vage en weinig zeggende antwoorden.

Maar dat kan slechts gelden, indien zij zich bij hun besprekingen en onderhandelingen bewegen op een grondslag, die principieel door de Volksvertegenwoordiging is aanaard.

Welnu, er is bij velen een groote ongerustheid ontstaan over de vraag, of wij niet bezig zijn ontrouw te worden aan beginselen, die den eenigen grondslag vormen voor kleine volken om hun zelfstandigheid te bewaren in de groote gevaren van het oogeblik.

Een dergelijke ongerustheid spreekt er uit een artikel in het *Algemeen Handelsblad* van 22 December, dat probeerde den stap der Regeering aannemelijk te maken, maar toch opmerkt:

„Maar wel blijft de vraag, of Nederland de aangewezen Staat is voor den eersten stap, hoe voorzichtig of voorloopig deze stap ook moge zijn. Nederland, dat destijds te Genève zich de rol zag toegewezen als eerste der kleinere neutrale landen vóór het besluit der sancties te pleiten. Nederland, dat in de toekomst misschien zelf nog eens een beroep zal willen doen op den steun van groote volken in den naam van het recht.”

Er is intusschen nog om andere redenen aanleiding tot ongerustheid.

In zijn rede in de Tweede Kamer heeft de Minister in zijn beantwoording van de verschillende sprekers een algemeene gedragslijn opgesteld voor de kleine naties.

Tegen de formulering van den Minister heb ik ernstige bedenkingen, waarop ik bij de behandeling van de begroting van Buitenlandsche Zaken in deze Kamer hoop terug te komen.

De Minister zeide volgens bladz. 515 van de *Handelingen* der Tweede Kamer:

„Onze politiek is verder ook steeds geweest een politiek van voorzichtigheid. Wij kunnen, als kleine Mogendheid, het is vandaag reeds vele malen gezegd, ons geen avonturen veroorloven op het gebied der buitenlandsche politiek, en dan versta ik onder avonturen ook het opkomen voor een

onrecht, dat ons niet rechtstreeks aangaat. Dat kan soms heel onaangenaam zijn en men zou dikwijls geneigd zijn om, wanneer ergens een zwakke Staat mishandeld wordt of een verdrag op brutale wijze wordt geschonden, daartegen op te komen, zij het slechts met het woord. Maar ook dat kan voor een land als het onze gevaarlijk zijn.”

Ik heb begrepen, dat de Minister met deze krasse formulering wilde zeggen, dat Nederland in de internationale politiek zich met een bescheiden rol tevreden moet stellen.

Met deze stelling acht ik den stap bij de Oslo-staten niet wel in overeenstemming te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Minister op bladz. 8 van de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer opmerkt, dat er sprake is van een minder gewenschten toestand in de betrekkingen met Italië, dan zou ik er op willen wijzen, dat het de Italiaansche Regeering zelf is, die door het stellen van den bekenden eisch het onderhouden der diplomatieke betrekkingen bemoeilijkt.

De Italiaansche Regeering heeft blijkbaar groote haast den Koning van Italië ook erkend te zien als Keizer van Ethiopië.

Moeten wij ook zoo'n haast maken?

De Minister zegt in zijn antwoord aan den heer Wijnkoop: „De Italiaansche bezetting is een feit.” Ik moet mij veroorloven daarop een enkele kanttekening te maken.

Er woedt in Abessynië een guerilla-oorlog tot op dezen dag tegen de Italiaansche indringers, die, met schending van het internationale recht, uit hun vliegtuigen de blanke beschaving brachten aan een Christenvolk met mitrailleurvuur en mosterdgas.

Deze guerilla-oorlog is oorzaak, dat het Italiaansche bezettingsleger er tot nu toe slechts in geslaagd is een strook gronds te beheerschen van 50 kilometer breedte vanaf de noordgrens tot Addis Abeba.

De mensch-onteerende wreedheden van de massa-executies na den aanslag op Graziani in Februari 1937, zoowel als de moord op Ras Desta zijn het bewijs, dat het bewind zich slechts kan handhaven door een meedoogenlooze terreur.

Er is — goddank — een zedelijk bewustzijn in de wereld, dat zich niet zoo snel het zwijgen laat opleggen, en dat zedelijk bewustzijn vraagt zich af: is het in het aangezicht van deze misdaden de roeping van het Nederlandsche volk om zoo een haast te maken met de eerbetuiging aan den overwinnaar?

Er is evenwel voor hen, die overwegende bezwaren mochten hebben tegen het erkennen van gevoelsverwelingen in politieke beslissingen, nog een ander feit, dat er ons van terug moet houden zoo een groote haast te maken, en dat is het feit, dat de Italiaansche Regeering bij herhaling pogingen heeft aangewend Keizer Haile Selassie onder bepaalde voorwaarden weer terug te doen keeren naar zijn land. Dat vormt wel het beste bewijs voor de groote moeilijkheden van de pacificatie van Abessynië en is tevens een aanwijzing, dat de uiteindelijke status van het geannexeerde gebied nog niet vaststaat. Hetgeen in de geschiedenis na annexaties meermalen is voorgekomen.

De Minister verklaart in zijn antwoord aan den heer Wijnkoop, dat met de erkenning van het feit der bezetting niets wordt prijsgegeven van het standpunt, door de Regeering ten opzichte van den oorlog tegen Abessynië destijds ingenomen.

Het wil mij voorkomen, dat hierbij geheel over het hoofd wordt gezien, dat Abessynië nog steeds is één van onze medeleden in den Volkenbond, terwijl uit het erkennen van den zoo ostentatief aangenomen titel alleen maar kan blijken, naar mijn meening, het loslaten van het eens ingenomen standpunt, dat nadrukkelijk steunde op de rechtsovertuiging, zooals die in het Volkenbondspact en de besluiten van den Volkenbond is neergelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Ben ik dus van meening, dat het van uit internationaal gezichtspunt noch om zedelijke, noch om practische redenen gewenscht is om haast te maken met de erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië. zoo ben ik graag bereid mij ook af te vragen, of ons nationaal eigenbelang ons misschien, zij het *contre-coeur*, dwingt tot een tegemoetkomende houding ten opzichte van de Italiaansche Regeering.

(Vorrink)

De Nederlandsche gezantschapspost is thans onbezet. Ons land wordt slechts door een legatie-secretaris vertegenwoordigd. Dat is een abnormale toestand. En als aan elken abnormalen toestand zullen daar wel nadeelen en moeilijkheden aan verbonden zijn. Wij verkeerden, voor wat Europa betreft, in dezelfde omstandigheden als Frankrijk, België, Zweden en Finland. Maar wij verkeerden ten opzichte van Italië daarmee toch nog altijd in een heel wat gunstiger positie, dan ten opzichte van Sovjet-Rusland, waar wij uit ideologische overwegingen gedurende twintig jaar geen enkele officieele vertegenwoordiging hebben.

Welke bijzondere moeilijkheden doen zich hier speciaal voor Nederland voor, die de Regeering een initiatief deden nemen, zoo in tegenspraak tot haar nadrukkelijk uitgesproken beginsel, dat wij moeten voeren een politiek van voorzichtigheid?

„Eénmaal zal het feit moeten worden aanvaard”, zegt de Minister in zijn meergenoemd antwoord aan den heer Wijnkoop.

Welk feit bedoelt de Minister?

Het feit van de bezetting?

Voor zoover deze bezetting werkelijk een feit is, denkt waarschijnlijk niemand er aan, zoo een feit over het hoofd te willen zien en daaruit niet bepaalde practische consequenties te trekken. Ook ik niet.

Bedoelt de Minister het feit, dat de Koning van Italië tevens wenscht te worden aangesproken als Keizer van Ethiopië?

Dat blijft te bezien en daarmee behoeven wij in het geheel geen haast te maken. Dictatuurstaten gehoorzamen aan andere wetten dan democratische Staten. Zij zijn schijnbaar stabiel, zij zijn in wezen onberekenbaar en roepen de vergelijking op van kolossen op leemen voeten.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben uit het antwoord op de vragen van den heer Wijnkoop vernomen, dat het de bedoeling was, aan Groot-Britannië en Frankrijk te vragen, of zij genegen zouden zijn tot deze erkenning over te gaan onder mededeeling, dat de Regeeringen der Oslo-Staten voornemens waren dit te doen.

Dit antwoord werpt naar mijn meening de vraag op naar den vorm van de diplomatieke procedure.

Is het de bedoeling, dat die voornemens wél worden uitgevoerd, als die grootmachten „ja” en dat zij niet worden uitgevoerd, als zij „neen” antwoorden?

Dat valt moeilijk aan te nemen, want daarmee zouden wij onze zelfstandigheidspolitiek hebben prijsgegeven.

Is het de bedoeling, dat de voornemens zullen worden uitgevoerd, onafhankelijk van de houding van Groot-Britannië en Frankrijk? Dan is het logisch verband zoek met de vraag aan deze Mogendheden, of zij genegen zouden zijn hetzelfde te doen. Dan risqueert men een verkoeling naar een kant, waarop wij met de grootst mogelijke waarschijnlijkheid een beroep zullen moeten doen, als ons eigen volksbestaan in gevaar zou komen. Zij zouden ons en den anderen Oslo-Staten kunnen antwoorden: „Dank u voor de mededeeling en bemoei u verder niet met onze zaken.” Bovendien zou Nederland in dat geval beter geheel alleen kunnen optreden. Het eventueel gezamenlijk mededeeling doen van de Oslo-Staten omtrent hun voornemens zou den indruk kunnen maken van het uitoefenen van pressie op Groot-Britannië en Frankrijk door een bloc van kleine Staten tegenover de leidend Mogendheden in den Volkenbond. Tenzij het zou gaan om een doorgestoken kaart met Frankrijk en Engeland, moet het gevolg van een dergelijk optreden zijn het bederven van de politieke positie van deze beide Mogendheden, die zich bij voortdurend hebben te verweren tegen de afpersingspolitiek van de fascistische dictatuurstaten.

Hieraan moet ook de heer Joekes hebben gedacht, toen hij in de Tweede Kamer verklaarde het ongewenscht te vinden de positie van andere landen te verzwakken door bepaalde handelingen van Nederland.

De Minister verklaarde de hoop te koesteren, dat zijn stappen er toe konden bijdragen Italië weer terug te brengen naar Genève. Italië heeft sindsdien Genève den rug toegekeerd. Abessynië is nog steeds lid van de Volkenbond. Naar mijn meening had het uittreden van Italië aanleiding moeten zijn om de gedachtenwisseling met de Oslo-Staten te staken. De Minister verklaart evenwel in zijn antwoord aan den heer Wijnkoop, dat het over-

leg nog gaande is. Gaarne zou ik van den Minister vernemen: hoe is de stand van dit overleg? Welke Staten hebben geantwoordig? In welken geest? Wat zijn de uitzichten van het overleg?

Mijnheer de Voorzitter! Ik gaf als mijn meening te kennen, dat het Nederlandsche initiatief een gevaar oplevert voor de politieke positie van Engeland en Frankrijk. De gespannen verhouding speciaal tusschen Italië en Engeland vindt niet in de laatste plaats haar oorsprong in de heftige propaganda-actie van den radiozender van Bari in het nabije oosten. In dat geheele politieke complex spelen de al of niet erkenning en de vorm van de erkenning van de annexatie van Abessynië een groter rol dan misschien oppervlakkig lijkt. Ik denk hier tevens aan de van uit Duitschland gevoerde radio-propaganda van nationaal-socialistische zijde in de Nederlandsche overzeesche gebieden, en dan vraag ik mij af, of Nederland geen afdoende reden heeft om zeer gereserveerd te staan uit welbegrepen eigenbelang ten opzichte van de erkenning van de gewelddadige verovering van Abessynië, zoodat wij wel in de laatste plaats reden hebben om Engeland tusschen de beenen te loopen in zijn streven om de fascistische propaganda te neutraliseeren.

De verhouding tusschen moederland en overzeesche gewesten is gecompliceerder dan ooit. Er is een wil tot agressie in de wereld, die ons met zorg moet vervullen, ook voor wat betreft het in stand houden van den band tusschen moederland en overzeesche gewesten. Er valt bij de inheemsche bevolking in sommige groepen een groeiend besef te constateeren van de waarde van het samenleven in het groote Nederlandsche Rijksverband, afgescheiden van de vraag, hoe men zich toekomstige verhoudingen denkt.

Het vernietigen van de zelfstandigheid van Abessynië, lid van den Volkenbond, de afgrijselijke wreedheden, door een blanke natie tegen een gekleurde natie begaan, hebben een diepen indruk gemaakt op de niet blanke volkeren, ook op de inheemsche bevolking van Indonesië. Zulke indrukken vormen een acuut gevaar voor een moeizaam verworven vertrouwen in de bedoelingen der blanken. Nu komt Nederland naar voren als de initiatiefnemer voor de erkenning van de gewelddadige en onrechtmatige verovering van Abessynië. Ook om deze reden kan ik het initiatief niet toejuichen.

Mijnheer de Voorzitter! Op de vraag van den heer Albarda of de Minister niet van oordeel is, dat de onderhavige quaestie behoort te worden behandeld, gemeenschappelijk met al die Regeeringen, met welke Nederland in den Volkenbond één gedragslijn heeft gevolgd, heeft de Minister o.a. geantwoord, dat door de opeffing van de sancties de verplichtingen ingevolge het Volkenbondspact in dit geval waren uitgeput.

Ik meen, dat de categorische tekst van artikel 10 van het Pact, waarin immers verklaard wordt, dat de leden van den Bond zich verbinden het grondgebied van alle leden te eerbiedigen en in stand te houden tegen aanvallen van buiten, deze opvatting weerspreekt.

Evenwel kan hier een beroep op de verplichtingen uitsluitend van het Volkenbondspact niet als afdoende worden beschouwd.

Er behoort niet alleen rekening te worden gehouden met verplichtingen, rechtstreeks uit het Volkenbondspact voortvloeiende, er behoort rekening te worden gehouden met alle Volkenbondsverplichtingen, ook met zulke, die op Volkenbondsbesluiten steunen.

De quaestie, die aan de orde is, is in de geschiedenis van den Volkenbond niet nieuw. Het betreft de erkenning van door geweld tot stand gekomen territoriale wijzigingen. Daarover heeft de Volkenbond zich uitgesproken, naar aanleiding van de occupatie van Mantsjoekwo door Japan in de buitengewone zitting van de vergadering van den Volkenbond van 3 Maart tot 18 Juli 1932.

In de op 11 Maart aangenomen resolutie luidt de slot-alinea:

„In afwachting van de maatregelen, die de vergadering uiteindelijk zou kunnen treffen tot beslechting van het geschil, dat haar voorgelegd is, stelt de Vergadering het

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(Vorrink)

verplichtend karakter vast van de hierboven genoemde beginselen en bepalingen en verklaart zij, dat de leden van den Volkenbond gehouden zijn geen enkelen toestand, geen enkel verdrag en geen enkele overeenkomst te erkennen, die tot stand gekomen zou zijn door middelen, in strijd met het Volkenbondsverdrag of het verdrag van Parijs."

Het is duidelijk, dat het geschil in quaestie, hetwelk de Volkenbondsvergadering werd voorgelegd, met nadruk wordt gescheiden van de beginselen van algemeene strekking, die aan elke oplossing van een practisch geval ten grondslag zullen moeten worden gelegd, namelijk het niet erkennen van toestanden, verdragen of overeenkomsten, die tot stand zijn gekomen door middelen, in strijd met het Volkenbondsverdrag of het Kellogg-pact.

Deze resolutie is dus ook van kracht bij de oplossing van het Abessijsche geschil.

Het moet worden erkend; men heeft er om heengedraaid in de Volkenbondsvergadering van Juli 1936. Abessynië had een resolutie over de niet-erkenning ingediend, die een duidelijke uitspraak bevatte. Zij is niet aan stemming onderworpen, omdat de voorzitter, de heer van Zeeland, verklaarde, dat het beginsel der Abessijsche resolutie reeds in de resolutie van het Bureau was opgenomen. En al zou men de uitspraak wat krachtiger en duidelijker wenschen, dit is ook ongetwijfeld het geval.

De passage, waar het op aankomt, luidt:

„gehecht blijvende aan de beginselen van het Volkenbondsverdrag, die eveneens hun uitdrukking vinden in andere diplomatieke akten, zooals de verklaring van de Amerikaansche Staten van 3 Augustus 1932, en de regeling van territoriale quaesties door geweld uitsluiten;”.

Als pikante bijzonderheid mag niet onvermeld blijven, dat het Zuid-Amerikaansche non-agressie-pact, waarin het beginsel der niet-erkenning is opgenomen en dat openstaat voor alle overige Staten, door Italië als eerste Europeesche Mogendheid nog vóór den oorlog tegen Abessynië werd geratificeerd.

Dezer dagen hoorde ik iemand van gezag in Volkenbonds-aangelegenheden de opmerking maken, dat we met die zogenaamde Stimson-leer zitten opgescheept.

Ik waag het daartegen op te merken, dat het beginsel van de niet-erkenning eener gewelddadige verovering moet beschouwd worden als een wel is waar materieel zwak, maar moreel toch belangrijk sanctie-middel, dat veel bij kan dragen tot de ontwikkeling van het internationale rechtsbewustzijn.

De felle begeerte van den overweldiger om zijn misdaad te doen vergeten, van de schande en eerloosheid schoon te wisschen en door de wereld gesanctioneerd te zien in een titel, kan een richtsnoer zijn voor ons eigen handelen.

Mijnheer de Voorzitter! In zijn antwoord op de vragen van den heer Albarda verklaart de Minister, dat hij van meening is, dat het gebruik van den titel de erkenning van de souvereiniteit niet behoeft in te sluiten, terwijl hij als bedoeling van het Nederlandsche initiatief nog eens aangeeft de erkenning van het voldongen feit.

Heb ik de bedoeling van dit antwoord goed begrepen, dan wil de Minister daarin te kennen geven, dat hij een de facto erkenning van de Italiaansche annexatie nastreeft en geen behoefte heeft aan een erkenning de jure. Dat moet zelfs rechtstreeks worden afgeleid uit het telegram van Hare Majesteit de Koningin aan den Negus, waarvan de laatste zin luidt: Mijn Regeering heeft niet het voornemen over te gaan tot een erkenning de jure.

Waar het dus op aankomt is de vraag: wat houdt een de facto erkenning in en wat zou moeten beschouwd worden als een erkenning de jure?

Wanneer Groot-Britannië en Frankrijk hun gezantschapsposten in Addis-Abeba opheffen en door consulaten-generaal vervangen, dan zijn dat daden, waaruit de aanvaarding van den feitelijken toestand blijkt. Hadden wij een gezant in Addis-Abeba gehad, iedere Nederlander zou zijn vervanging door een consul hebben aanvaard en er zou geen aanleiding zijn geweest besprekingen met Oslo- of andere Staten te openen, alvorens tot dezen stap over te gaan. Geraakt een Nederlander in Abes-

synië in moeilijkheden, dan wendt de Nederlandsche Regeering zich tot de Italiaansche Regeering, wanneer zij trachten wil hem bijstand te verlenen. Het zal in niemand opkomen te vragen, waarom zij zich niet tot den echten Keizer van Ethiopië Haile Selassie te Bath in Engeland wendt.

Deze voorbeelden zijn met vele andere te vermeerderen. Zij bewijzen, dat de de facto-erkenning in practische gevallen niet is te vermijden. Trouwens, uit de mededeeling van den Minister op blz. 8 van de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer, dat de betrekkingen tot Italië normaal zijn, moet toch wel worden afgeleid, dat een de facto-erkenning bestaat. Wat streefde de Regeering met haar démarche bij de Oslo-Staten practisch na? De toekenning van den titel „Keizer van Ethiopië” aan den Koning van Italië. Maar wat kan dit anders beteekenen dan de erkenning van den rechtsgrondslag van de inlijving?

Welke andere qualiteit kan aan een titel worden toegekend dan dat zij is rechtmatig of onrechtmatig? Als het onderscheid tusschen een de facto- en de jure-erkenning uitsluitend gelegen is in een verschillende opvatting omtrent de stabiliteit van den nieuwen toestand, dan moet toch de toekenning van een titel beschouwd worden als een erkenning van de stabiliteit en dus als een erkenning de jure. Daarmee verklaart men, dat wat misschien in zijn oorsprong onrechtmatig was, thans als recht moet worden erkend.

Men kan een feitelijken toestand niet loochenen zooals die zich met of zonder zijn instemming op een bepaald oogenblik voordoet. De toekenning van een titel beteekent het sanctionneeren, het als rechtmatig verklaren van een toestand. Het beteekent een erkenning de jure. En het is daartegen, dat het rechtsgevoel van zeer velen in binnen- en buitenland in verzet is gekomen. Hierin is naar mijn meening ook de oorzaak gelegen, dat het Nederlandsche initiatief bij de andere Oslo-Staten zoo koel en zelfs afwijzend is ontvangen.

Eén der voornaamste conservatieve avondbladen in Kopenhagen, *Berlingske Aftenavis*, publiceerde van zijn buitenland-redacteur Nicolaj Blädel een artikel, waarin deze schreef, dat hij zich moeilijk een ongeschikter thema voor de kleine Staten om hun krachten in de groote politiek op te probeeren kon indenken dan juist dit.

„Want”, zoo zegt hij woordelijk, „het ware een tamelijk vreemdsoortig toeval in de wereldgeschiedenis, wanneer de militaire bezetting van een klein land als resultaat van de inspanning van andere kleine landen haar moreele en juridische erkenning zou verkrijgen.”.

Gelooft iemand, dat de Italiaansche Regeering een tegemoetkoming, als waartoe de Nederlandsche Regeering klaarblijkelijk bereid is geweest, anders dan als een de jure erkenning zou beschouwen?

De toestand-schrijver in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 23 December bespreekt een artikel uit de *Popolo d'Italia*, waarin hij er op wijst, dat de schrijver, de hertog van Pistoia, neef van Koning Victor Emanuel, voor een betere verhouding in Europa twee voorwaarden stelt: teruggaaf van de voormalige Duitsche koloniën en erkenning van het Italiaansch imperium.

Het is duidelijk, hier gaat het niet om het vervangen van een gezant te Addis-Abeba door een consul-generaal. Hier gaat het om de de jure erkenning. De sanctie-staten, vóór alles de democratische sanctie-staten van West- en Noord-West-Europa moeten op de knieën voor het fascistische imperialisme. In dat hooge en gevaarlijke politieke spel behoeft Nederland niet in de voorste gelederen te marcheerden.

Mijnheer de Voorzitter! Afgezien van mijn meening, dat het bij het toekennen van een titel niet kan gaan om het nuchtere constateeren van een toestand, maar om het sanctionneeren van een toestand, heb ik ernstige bedenkingen bij mij voelen opkomen, toen ik kennis nam van de bewering van den Minister van Buitenlandsche Zaken in zijn antwoord aan den heer Albarda, dat de erkenning van een feit niet in strijd kan zijn met eenig zedelijk beginsel.

Ik heb mij ook verbaasd deze stelling te hooren verkondigen door een Minister, die deel uitmaakt van een Kabinet op positief Christelijken grondslag. Zij kan, naar mijn meening,

(Vorrink)

door niemand worden aanvaard, die een boven de menschelijke en aardsche onvolkomenheid staande zedelijke wet erkent. Ook hier dreigt de verwarring van het constateren van een feit en de erkenning daarvan.

Juist dezer dagen komt een artikel in *De Maasbode*, naar aanleiding van het voorontwerp tot een wet, houdende beperkende bepalingen in zake arbeid van gehuwde vrouwen, deze opvatting met een voorbeeld adstrueeren. Het blad wijdt een beschouwing aan het tweede lid van art. 1, dat luidt:

„Hetgeen deze wet bepaalt ten aanzien van de gehuwde vrouw, geldt eveneens ten aanzien van de vrouw, die in concubinaat leeft.”

Bij het ontwikkelen van enkele bezwaren tegen deze formulering schrijft het blad:

„De wet kan niet de groepeerings van in concubinaat levenden erkennen als een gezin.”

De bedoeling is duidelijk: de erkenning van het feit wordt strijdig geacht met een zedelijk beginsel.

Dat het hier niet gaat om haarkloverijen, leert ons de praktische Staatkunde aan een tweetal voorbeelden.

In Mei 1900 werd de Oranje-Vrijstaat geannexeerd door Engeland. In September van hetzelfde jaar werd Transvaal geannexeerd. Bloemfontein, Pretoria en Johannesburg waren door Engelsche troepen bezet. Er werd precies als thans in Abessynië nog een guerilla-oorlog gevoerd, die eindigde op 31 Mei 1902 met de onderwerping te Vereeniging.

Niemand kon het bloote feit van de annexatie ontkennen, maar het was klaarblijkelijk zoozeer in strijd met de zedelijke rechtsovertuiging van het Nederlandsche volk, dat niemand dacht aan de erkenning van dat feit en dat tot de onderwerping te Vereeniging Leyds gehandhaafd bleef als de erkende gezant en gevolmachtigde Minister van de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Het andere voorbeeld levert onze verhouding tot de Sovjet-Unie. Niemand zal het feit van het bestaan der Sovjet-Unie willen ontkennen. Maar gedurende twintig jaar hebben opeenvolgende Nederlandsche Regeeringen dit feit in strijd geacht met zekere zedelijke beginselen, die haar hebben belet dit feit te erkennen. Niet de facto en niet de jure. We hebben zelfs geen handelsverdrag met Sovjet-Rusland.

Sprekende over de erkenning door Zwitserland van de Italiaansche annexatie en de uitspraak van den Engelschen rechter Clauson over de Ethiopische Staatsbank in Engeland, zegt de redactie van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* in een onderschrift bij een ingezonden stuk in het nummer van 24 December j.l.:

„Erkenningen overigens, zowel die van de Staten als die van den Engelschen rechter, welke geen zedelijke waardeeringen insluiten. Gelijk volgens het oude volkenrecht, dan ook niet in de erkenning begrepen is.”

In het oude volkenrecht. Dat zal waarschijnlijk beteekenen het volkenrecht in zijn primitief stadium vóór de stichting van den Volkenbond, toen het machtsbeginsel het rechtsbeginsel in de internationale politiek nog vrijwel geheel overheerschte, ook in het bewustzijn der volkeren.

Maar de bewering, dat erkenningen geen zedelijke waardeeringen insluiten, kan niet gelden voor wie zich met een plechtige belofte heeft geplaatst op den grondslag van het Volkenbondshandvest en de Volkenbondsresoluties, d. w. z. op den grondslag van het nieuwe volkenrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat een vergelijking met analoge gevallen uit het verleden, met inachtname van het feit van het bestaan van een nieuw volkenrecht, sinds de stichting van den Volkenbond, zou moeten leiden tot de conclusie, dat dit fundamenteele verschil, alle andere mogelijke punten van overeenkomst van weinig of geen belang doet zijn voor het bepalen van ons standpunt.

Ik meen, dat het ontbreken van een onderzoek van deze zijde van het vraagstuk in het zoo belangwekkende artikel in de

(Vorrink e. a.)

Nieuwe Rotterdamse Courant van gisteravond, dat artikel veel van zijn waarde doet verliezen.

Dat nieuwe volkenrecht is nog niet stevig verankerd in het bewustzijn der volkeren. Het wordt openlijk gehoond door zekere Staten, die zonder omwegen verklaren, dat macht gaat boven recht en hun geloof in het oorlogsgeweld openlijk belijden, ja, in praktische toepassing brengen. Daaruit zijn voortgekomen die ondraaglijke internationale spanningen, die ons op dit oogenblik bedrukken. Er is alle reden, dat de Staten, die trouw willen blijven aan de groote beginselen van den Volkenbond, aan wier uiteindelijke overwinning ik niet twijfel, zich nauwer aaneensluiten. Ik heb de vrees, dat het Nederlandsche initiatief, in samenhang gebracht met menige andere uiting van officieele zijde, beteekent een verder afglijden in het moeras van scepticisme en cynisme ten aanzien van den Volkenbond.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou aan den Minister de volgende vragen willen stellen:

1. Indien men zich, zooals het huidige Kabinet, op het standpunt plaatst, dat Nederland in de internationale politiek zich met een bescheiden rol tevreden moet stellen, moet dan de stap, bij de Oslo-Staten ondernomen, niet als strijdig met dit standpunt worden beschouwd?

2. Welke praktische moeilijkheden zijn het gevolg van het feit, dat Nederland te Rome slechts door een legatie-secretaris is vertegenwoordigd?

Zijn deze moeilijkheden voor Nederland grooter of van anderen aard dan voor landen, die in soortgelijke omstandigheden verkeerden?

3. Gesteld, dat de Oslo-Staten het Nederlandsche initiatief zouden hebben aanvaard of alsnog zouden aanvaarden, hoe stelde de Minister of hoe stelt hij zich dan precies den vorm van de diplomatieke procedure tegenover de Regeeringen van Engeland en Frankrijk voor?

4. Heeft de Regeering zich voldoende rekenschap gegeven van den indruk, dien het bekende initiatief zou maken op de inheemsche bevolking van de overzeesche gewesten?

5. Heeft de Minister, toen hij te kennen gaf, dat na het opheffen der sancties de Volkenbondsverplichtingen zijn uitgeput, niet over het hoofd gezien het Volkenbondsbesluit van 1932 tot niet-erkenning van een gewelddadige verovering, evenals de strekking van de wenschen, uitgesproken in de Volkenbondsvergadering van Juli 1936?

6. Is de Minister niet van oordeel, dat het toekennen van een titel nooit de beteekenis kan hebben van een erkenning de facto, maar integendeel als een typische erkenning de jure moet worden aangemerkt?

7. Moet de bewering van den Minister van Buitenlandsche Zaken in zijn antwoord van 27 December 1937 op de vragen van den heer Albarda, dat de erkenning van een feit niet in strijd kan zijn met enig zedelijk beginsel, niet in tegenspraak worden geacht tot den principieelen grondslag van het huidige Kabinet?

8. Is niet in de actie, die zekere, buiten den Volkenbond staande, Staten tegen den Volkenbond en zijn beginselen voeren, een aansporing gelegen voor de wel aangesloten Staten om de beginselen van den Volkenbond zoo krachtig mogelijk te omhullen en zich door deze actie niet te laten intimideeren?

Is het Nederlandsche initiatief in de onderhavige aangelegenheid hiermede niet in strijd?

De Voorzitter: Is de Regeering bereid, op de gestelde vragen te antwoorden?

De heer Patijn: Minister van Buitenlandsche Zaken: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

De Voorzitter: Dan is het woord aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.

De heer Patijn, Minister van Buitenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens de vragen van den heer Vorrink

(Minister Patijn)

te beantwoorden, wil ik hem in de eerste plaats dank zeggen, dat hij mij door voorafgaande toezending in staat heeft gesteld daarvan kennis te nemen, en in de tweede plaats met een enkel woord aanduiden, waarin de stappen, die de Regeering te dezer zake tot dusverre heeft genomen, hebben bestaan, aangezien daaromtrent wel het een en ander is medegedeeld, dat niet met de waarheid in overeenstemming is. Inderdaad heeft het initiatief van de Regeering uitsluitend bestaan in het polsen van de andere onderteekenaars van de Oslo-overeenkomst over een mogelijke erkenning de facto van de Italiaansche heerschappij in Abessynië en daarbij bestond het voornemen om kennis te geven van een dergelijk plan, alvorens dat men tot erkenning zou komen, aan de Regeeringen van Engeland en Frankrijk. Dat was een vertrouwelijke vraag aan de Regeeringen, die ik noemde, dus niet bestemd voor de openbaarheid; zij was gedaan door onze ter plaatse geaccrediteerde gezanten. De geachte spreker heeft zelf gezegd, dat hij begreep, dat tijdens overleg het wenschelijk kan zijn om geheimhouding te betrachten. In internationale politiek is dat zeer dikwijls waar. Ik begreep natuurlijk wel, dat dat niet in dien zin geheim zou blijven, dat er niet wel iets van zou uitlekken in de dagbladen, maar de bedoeling was niet, dat er officieel bekendheid aan gegeven zou worden. Daarom hoop ik, dat de geachte spreker zal begrijpen, dat, toen in de Tweede Kamer deze zaak ter sprake kwam en toen officieel nog niets was medegedeeld, ik in mijn antwoord eenigszins, zooals hij het noemde, sfinxachtig moest zijn. De geachte spreker heeft gezegd: het was toen geen zinnen op maatregelen meer, maar gij hadt reeds een stap gedaan. Het was intusschen niet anders dan een voorbereidende stap, niet anders dan een polsen van de andere Regeeringen. Tot welke resultaten deze stap leiden zou was, en is op dit oogenblik nog, onzeker. Dat deze zaak drie maanden oud zou zijn geweest, toen zij in de Tweede Kamer kwam, moet ik tegen spreken. Het initiatief is niet genomen door den Minister van Algemeene Zaken, dat heb ik genomen. De Regeering is hierin medegegaan. Ik voeg er onmiddellijk aan toe, wat trouwens al meer gezegd is, dat dat gebeurd is zonder eenige ruggespraak met, laat staan onder invloed van, eenige andere Regeering.

Het bezwaar van den geachten spreker gaat tegen een dergelijke vertrouwelijke raadpleging, wanneer daarmede principieel afgeweken wordt van het buitenlandsche beleid, zooals dit tot dusver door Nederland is gevolgd.

Nu heeft de geachte spreker zich beroepen op mijn eigen woorden omtrent de bescheidenheid, die aan Nederland past, en hij heeft vooral gevraagd: Moeten wij daarmede nu zoo'n haast maken? Het is nu niet heel veel minder dan twee jaar geleden, dat die titel door den Koning van Italië is aangenomen. Ik kan dus niet inzien, dat in deze zaak een buitengewone haast is gemaakt.

Wat betreft de vraag, of hetgeen gedaan is, in strijd is met de machtsverhoudingen, zooals die nu eenmaal in de wereld zijn gegroeid, en dus ook met de rol, die tot dusver Nederland in die verhoudingen heeft gespeeld, zal de geachte spreker mij toch zeker moeten toegeven, dat dit niet kan slaan op het polsen van eenige andere Staten, die in gelijke omstandigheden verkeerden. Hij bedoelde, dat, wanneer dat polsen zou leiden, wat toch het voornemen was, tot een erkenning onzerzijds van de Italiaansche heerschappij, dit zou zijn het nemen van een stap, die in strijd is met onze traditioneele buitenlandsche politiek. Hierop antwoord ik met overtuiging: neen. Wat mij in dezen toestand het meest hindert en gehinderd heeft, is, dat wij een feit, dat door niemand ontkend wordt, voortdurend moeten ignoreeren, wetende, dat het oogenblik naar alle waarschijnlijkheid zal komen, waarop wij die erkenning toch zullen moeten doen, maar dat wij daarmede zullen moeten wachten totdat de groote Mogendheden, om het zoo maar eens te noemen, ons daartoe verlof geven en dat wij als zelfstandig Nederland met 70 miljoen inwoners als schapen moeten volgen totdat Engeland en Frankrijk ons zeggen: Nu kunt gij het doen. Dat is geen bescheidenheid; daar heb ik een ander woord voor. Het is hier een typisch geval, naar mijn oordeel, van de politiek, die een traditie is voor ons en die ook met instemming van de Volksvertegenwoordiging is gevolgd, de politiek van zelfstandigheid. Dit is een zaak, die wij volkomen gerechtigd zijn zelf-

standig uit te maken en waarvoor wij geen verlof noodig hebben van andere groote Mogendheden. Dat ik het niet geheel buiten die Mogendheden om zou willen doen, is reeds gebleken.

De geachte spreker heeft gemeend, dat er te minder reden was voor die haast, omdat de feitelijke heerschappij nog twijfelachtig is. Hij heeft als bewijs daarvan ook aangevoerd, dat door Italië stappen zouden zijn gedaan bij den Negus om zijn medewerking te verkrijgen voor de verwezenlijking van de Italiaansche heerschappij. Ik heb dit bericht ook gelezen, maar ik moet het voor rekening van den geachten spreker laten, of die stappen inderdaad door Italië zijn gedaan. Officieel is mij daarvan niets bekend. Maar dat die feitelijke heerschappij er is, is werkelijk niet betwistbaar. Ik geef dadelijk toe, dat er moeilijkheden ondervonden worden. Hoever die precies gaan, weet men natuurlijk niet, maar dat op het oogenblik de heerscher in Abessynië zeker niet de Negus is en wel Italië, daarover kan geen verschil van meening bestaan. Eenigen tijd geleden heeft de Zweedsche Minister Sandler een rede voor de radio gehouden en daarin heeft hij met zooveel woorden gezegd:

„La guerre d'Ethiopie est liquidée. L'agresseur a remporté la victoire. Tout l'organisme étatique de l'Ethiopie a été écrasé.

Ces faits sont non seulement que toute résistance organisée semble désormais rompue, mais aussi qu'aucun changement ne semble possible dans la situation créée par violence et contre la Société des Nations à moins que ne survienne une catastrophe mondiale entraînant des modifications profondes dans la structure actuelle des Etats.”

En dan:

„..... l'Ethiopie n'est plus un Etat ayant les qualités requises pour être membre de cette société.”

Dat is de Volkenbond, die Société. Sandler verklaart hier dus, dat naar zijn meening Abessynië opgehouden heeft te voldoen aan de eischen, die men kan stellen ten aanzien van het lidmaatschap van den Volkenbond.

Dezelfde meening heb ik ook aangetroffen in een blad, dat den geachten spreker nader staat dan mij, nl. in de *Vooruit*. Daarin staat:

„Wij hebben den harten plicht de dingen te zien zooals ze zijn. Het Rijk, dat eenmaal de onafhankelijke Staat Abessynië was, bestaat niet meer. Het is ingelijfd bij het Koninkrijk Italië. Misschien zal het eenmaal herrijzen; in afzienbaren tijd valt er niet op te rekenen. Het werk van den Volkenbond moet worden voortgezet.”

Het is het nummer van 9 Augustus van dit jaar. Ik meen, dat daaromtrent geen verschil van meening mogelijk is. Ik zou mij ook nog kunnen beroepen op een ander geval, nl. op de erkenning van een feitelijke heerschappij, die ook niet geheel reëel is, hoewel ik den geachten spreker toegeef, dat het hier een ander geval betreft, zooals overigens ook andere gevallen, die hij noemde, verschillen van hetgeen ons hier bezighoudt, nl. de heerschappij van de Regeering van Spanje. De geachte spreker zal het toch wel met mij eens zijn, dat die heerschappij maar weinig reëel is.

Nu heeft de geachte spreker in de tweede plaats gevraagd, welke speciale moeilijkheden Nederland ontmoet op het gebied van de vertegenwoordiging; met name heeft hij gevraagd, of het vertegenwoordigd zijn door een zaakgelastigde voor Nederland meer bezwaren oplevert dan voor andere landen, die in dezelfde omstandigheden verkeerden. Er zijn natuurlijk alle mogelijke zijdelingsche belangen aan deze zaak verbonden, behalve de rechtstreeksche, die ik noemde, maar naar mijn meening eische onze nationale waardigheid, dat wij dezen weg volgden. Echter speciaal om de vertegenwoordiging is het niet gedaan, hoewel het wel moeilijkheden oplevert. Ik zou echter, als ik daar verder op zou ingaan, moeten vervallen in een betoog over het nut van gezanten in het algemeen. Het is natuurlijk niet zoo prettig, dat gedurende geruimen tijd onze belangen daar vertegenwoordigd worden alleen door een gezantschaps-

(Minister Patijn)

secretaris. Dezelfde redenen, die in het algemeen voor vertegenwoordiging door een gezant pleiten, gelden ook hier.

Moeilijker te beantwoorden is de vraag, die de geachte spreker heeft gesteld over den stand van het overleg. Daarentrent kan ik mij onmogelijk uitlaten. Zolang wij in briefwisseling zijn met de genoemde Regeeringen, acht ik mij tegenover die Regeeringen verplicht — het is ook uitdrukkelijk harerzijds verzocht — om daarover in het openbaar geen mededeelingen te doen. Zeer tot mijn leedwezen moet ik ook nu, evenals in de Tweede Kamer, eenigszins sphinxachtig zijn en mij van mededeelingen hieromtrent onthouden. Ik wil alleen dit verklaren, dat er geen sprake is geweest van een doorgestoken kaart met Frankrijk en Engeland. De Regeeringen van Frankrijk en Engeland zijn hiervan nog niet in kennis gesteld.

De geachte afgevaardigde heeft zich bevreesd getoond voor den indruk, die het initiatief zou kunnen maken in Nederlandsch-Indië. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nooit kunnen merken — en ik heb, toen de zaak is besproken met mijn ambtgenoot van Koloniën, nooit een opmerking in die richting gehoord —, dat deze zaak eenige belangstelling in Indië heeft gevonden. Dat men in het bijzonder daar een tegenstelling zou voelen tusschen blank en niet-blank lijkt mij reeds daarom minder waarschijnlijk, omdat de verovering van Abessynië in hoofdzaak is geschied door niet-blanken. In hoofdzaak waren het Askari's, die daar de spits hebben afgebeten onder leiding van de Italianen. Ik heb het nooit hooren voorstellen, alsof daar een strijd plaats gehad heeft tusschen blanken en niet-blanken.

De geachte spreker heeft verder herinnerd aan het Pact en aan de verklaringen van 1932 en 1936 en heeft die verklaringen volkomen juist en objectief weergegeven. Zoals de geachte spreker heeft opgemerkt, is er in 1932 een verklaring afgelegd, welke ik niet behoef te herhalen, want hij heeft haar zelf reeds voorgelezen. Ik moet er dit echter bij opmerken. De verklaring van de Assemblée, die de geachte spreker heeft voorgelezen in het Nederlandsch, begon met de verwijzing naar de verklaring, die was afgelegd op 16 Februari door 12 leden van den Conseil, die zich hebben gewend tot de Japansche Regeering. In die verklaring werd opnieuw trouw gezworen aan artikel 10 van het Pact. De verklaringen, zoowel die van de 12 leden van den Conseil als de daaraan aansluitende van de Assemblée, gingen uit van het Pact van den Volkenbond, zooals die was in 1932. Nu is het groote verschil van inzicht tusschen mij en den geachten spreker, dat ik meen, dat wij rekening moeten houden met de veranderingen, die in den boezem van den Volkenbond zelf hebben plaats gevonden. De Volkenbond van 1932 is niet meer de Volkenbond, zooals wij dien nu kennen. Men heeft het in 1932 niet mogelijk geacht, althans niet de mogelijkheid willen erkennen, dat er iets zou gebeuren, als met Abessynië is gebeurd, maar nadat er van de vier groote Mogendheden twee zijn uitgetreden, en dit zal de geachte spreker mij moeten toegeven, is die universaliteit van den Volkenbond in die mate doorzeefd, dat men van dergelijke ficties niet meer mag uitgaan. Ik kan heel goed begrijpen, dat de Nederlandsche Regeering in 1932 voor een dergelijke verklaring heeft gestemd, maar ik geloof, dat er op dit oogenblik geen Regeering meer over zou denken. Integendeel, wij hebben in 1936 mede geteekend de verklaring van de zg. ex-neutralen, waarin zij zeggen:

„L'aggravation de la situation internationale et les cas de recours à la force qui se sont produits ces dernières années en violation du Pacte de la Société des Nations ont fait naître dans nos Etats des doutes sur la question de savoir, si les conditions dans lesquelles ils avaient assumé les obligations contenues dans le Pacte existent encore dans une mesure satisfaisante.”

Wij hebben daarmee eigenlijk een voorbehoud gemaakt ten aanzien van alle verplichtingen van het Pacte. Dat gaat heel wat verder dan wij nu doen, nu wij afwijken van een verklaring, die zelf steunt op het Pacte, en het is in dien zelfden geest, dat zich heeft uitgelaten de Zwitsersche Regeering, toen zij heeft geschreven:

„Il nous parut préférable de ne pas faire une distinction entre le fait et le droit. Nous croyons, en effet, qu'il n'est ni dans l'intérêt de la Suisse, ni dans celui de la communauté des Etats, de laisser subsister des difficultés après que la Société des Nations a montré, par la levée des sanctions, qu'elle ne veut et ne peut plus rien changer aux faits historiques.”

Dat is precies ons standpunt en ik kan niet inzien, dat de juistheid daarvan kan worden betwist.

Wat betreft de verklaring van 1936, staat de zaak natuurlijk anders. Toen was Duitschland al uit den Volkenbond getreden en had het geval met Abessynië plaats gehad. Toen is er een verklaring geweest, die door den geachten spreker is voorgelezen, waarin verwezen wordt naar de verklaring van de Zuid-Amerikaansche Staten. In die verklaring van de Zuid-Amerikaansche Staten ligt zonder eenigen twijfel opgesloten de zg. Stimson-doctrine, die zegt: wij erkennen nooit eenig gezag, dat door geweld verkregen is. Nu is door den geachten spreker gezegd, dat deze, uit vele punten bestaande verklaring van de Zuid-Amerikaansche Staten, ook weergeeft de beginselen, zooals die zijn neergelegd in het Pacte. Maar dat kan onmogelijk worden uitgelegd als een aanvaarding van de geheele Stimson-doctrine. Men heeft gezegd: de beginselen van het Pacte vinden wij terug in die verklaring van de Zuid-Amerikaansche Staten, maar men heeft nooit gezegd: alle verplichtingen, die de Zuid-Amerikaansche Staten op zich genomen hebben, aanvaardden ook wij en wanneer het dan gaat om verplichtingen van zoo algemeen en klemmenden aard, moet men andere argumenten aanvoeren om ons te binden. Bij het Saavedra-Lamas-verdrag ligt de zaak heel anders.

Ik meen dus, dat wij noch door de verklaring van 1932, noch door die van 1936 op het oogenblik gebonden zijn in eenige meerdere mate dan wij gebonden zijn aan het heele Pacte. Nu is juist de verwijzing naar de opheffing van de sancties geschied om te zeggen: waar de Volkenbond zelf op een gegeven oogenblik zich bij het voldongen feit heeft neergelegd en niet, zooals hij ook volgens het Pacte moest doen, de sancties heeft voortgezet, daar zijn ook wij vrij onzen weg te gaan, zooals zoovele andere leden voor ons hebben gedaan.

De spreker is verder teruggekomen op de beteekenis van den titel. Ik geloof, dat de geachte spreker aan dien titel meer beteekenis toekent dan hij verdient.

Wanneer men ziet hoe internationaal de beteekenis van een titel is opgevat, dan kan men moeilijk zeggen, dat daarin zou liggen, zooals de geachte spreker zeide, een typische erkenning de jure.

Ik heb bijv. gevonden, dat drie vorsten zich gelijktijdig noemden koning van Jeruzalem. Het waren de Keizer van Oostenrijk, de Koning van Italië en de Koning van Spanje. Wij hebben altijd erkend de vertegenwoordigers van den Hertog van Brabant. Dat was de Koning van Spanje, die ook Koning van Oost- en West-Indië was.

Engeland heeft er nooit aanstoot aan genomen, dat de Koning van Italië zich noemde Koning van Cyprus.

Misschien is het den spreker ook onbekend, zooals het mij tot voor eenige uren onbekend was, dat de Koning van Portugal zich noemde: Seigneur de la conquête, la navigation et du commerce d'Ethiopie.

Dergelijke titels zijn moeilijk als een erkenning de jure op te vatten. Inderdaad beteekent het geven van een titel niet meer dan wat degene, die dien titel toekent, er zelf in legt.

Men zou kunnen zeggen, zooals Chili gedaan heeft: wij laten ons er niet over uit, wat het beteekent. Het is een daad van hoffelijkheid tegenover den vorst, die zich noemde Keizer van Ethiopië.

Wij voelen er echter niets voor om na twee jaar met die spitsvondige onderscheiding te werken, door te zeggen: Wij geven U wel den titel, maar wij erkennen niet het feit van de heerschappij.

Wij zijn niet van plan de erkenning alleen zóó op te vatten, dat er een gezant komt met een geloofsbrief, waarin de titel staat. Ik grijp deze gelegenheid aan door te verklaren, dat het

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(Minister Patijn)

de bedoeling is de erkenning te beschouwen als een erkenning van de heerschappij van Italië over Abessynië.

De spreker heeft verder een bezwaar gemaakt over de onderscheiding tusschen een erkenning de facto en een erkenning de jure. Dat is een onderscheid, dat niet alleen wij maken, maar dat internationaal al sedert langen tijd wordt gemaakt. Het verschil zit in de eigenschap, die de spreker zelf heeft genoemd, nl. in de stabiliteit. Ik geef toe, dat ik het verschil ook niet zoo reusachtig groot vind. Noch de eene, noch de andere erkenning houdt echter in een zedelijke waardeering. Het is niet anders dan de erkenning van een feit. Maar een erkenning de facto laat in het midden, of die heerschappij van duurzamen aard zal zijn, terwijl een erkenning de jure wordt geacht in te sluiten de stabiliteit. Practisch zou het dit verschil maken, dat, stel het geval, dat door een algemeen opstand van het Abessynische volk de Italiaansche overheersing zou worden verdreven, dan den dag daarna ook onze erkenning zou eindigen, terwijl bij een erkenning de jure deze nog zou doorgaan, totdat wij opnieuw ons standpunt hadden bepaald.

Ik nader hiermee het meest principieele van de rede van den heer Vorrink. Ik moet er den nadruk op leggen, dat wat de Nederlandsche Regeering voor oogen heeft om te doen, is uitsluitend een erkenning van den toestand, zooals die op het oogenblik in Abessynië bestaat. Dat is niet een zedelijke waardeering, niet een goedkeuren van de wijze, waarop die heerschappij daar tot stand is gekomen. Wij doen niet anders dan nuchter en zakelijk erkennen een feit, dat zoo vaststaat als een paal boven water, nl. dat op dit oogenblik de zeggenschap in Abessynië berust bij de Italiaansche Regeering.

Ik ontken iedere andere gevolgtrekking. Die mag men er niet in leggen, die wordt er door ons niet in gelegd, hebben wij ook niet de bedoeling, er in te leggen. Daarom handhaaf ik de stelling, die ik geschreven heb in het antwoord op de vragen van den heer Albarda, dat het constateeren van een feit nooit kan zijn in strijd met een zedelijk beginsel, dus ook niet met de beginselen, die ten grondslag liggen aan de vorming van het Kabinet, waarvan ik de eer heb, deel uit te maken. Ik geef den heer Vorrink de verzekering, dat ik ben Christen uit volle overtuiging, en dat ik geen oogenblik eenig gewetensbezwaar heb gevoeld tegen het nemen van dezen stap. Ik geloof, dat de geachte spreker in dezen verwacht gevoelsoverwegingen met beginselen. Ik kan mij goed begrijpen de gevoelsbezwaren van hen, die zeggen: daar is een kleine Staat, die onder den voet wordt geloopt, moeten wij dat feit nu erkennen?

Ik heb ook gezegd, dat het onaangenaam is. De spreker heeft ook gesproken van: macht gaat boven recht. Dat is nu eenmaal vaak zoo in de wereld. De geschiedenis is vol hardheden, de natuur is vol wreedheid, die de mensch niet altijd begrijpen kan met zijn verstand, maar door dat te zien en te erkennen, keuren wij dergelijke dingen niet goed.

Dat erkennen berust ook op een beginsel. Waarheid is ook een Christelijk beginsel. Door voortdurend niet te willen zien het feit van de heerschappij in Abessynië, doen wij iets, dat onwaarsachtig is, terwijl hetgeen wij wel doen niet in strijd is met eenig zedelijk beginsel.

Ten slotte heeft de geachte spreker verwezen naar twee voorbeelden. Ik geloof, dat die geheel anders liggen dan dit geval. Hij heeft nl. genoemd het geval van Zuid-Afrika en de niet-erkenning van Rusland. Wat Zuid-Afrika betreft, daar betref de niet-erkenning een verklaring van Lord Roberts, die hij aflegde op een oogenblik, dat heel Zuid-Afrika nog lang niet bezet was, zoo, dat later een Engelsche schrijver, Oppenheim, zelf verklaard heeft, dat die verklaring van Roberts was voorbarig en niet met de feiten in overeenstemming. Dat was dus een generaal, die in den roes der overwinning een verklaring aflegde, die niet met de feiten strookte en waarvoor niet de minste reden was om die te aanvaarden. Maar dat is heel wat anders dan wanneer men heeft twee jaren van wel feitelijke heerschappij. Ook de vergelijking met de niet-erkenning van Rusland gaat niet op, omdat dat een heel ander geval is. Men zou tegenover elkaar kunnen stellen de erkenning van de Italiaansche Regeering en de erkenning van de Russische Regeering.

Handelingen der Staten-Generaal. — 1937—1938. — I.

(Minister Patijn e. a.)

ring. De Italiaansche Regeering erkennen wij, daarvan hebben wij hier een vertegenwoordiger, maar het gaat hier over de erkenning van den titel van den Koning van Italië over een gebied, dat hij zich heeft toegeëigend. Verder zou ik nog op vele andere verschillpunten kunnen wijzen, o. a. hierop, dat het bezwaar tegen de erkenning van de Russische Regeering o. a. dit is, dat de ervaring leert, dat een Russische vertegenwoordiging gewoonlijk een brandpunt is van communistische propaganda. Daargelaten dus de wenschelijkheid van de al of niet erkenning der Russische Regeering, kan die niet-erkenning niet als een inconsequentie worden aangevoerd.

Ik meen, dat ik hiermede de vragen van den geachten spreker heb beantwoord, en ik zal gaarne afwachten, of er nog verdere opmerkingen zullen worden gemaakt.

De heer Vorrink: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben den Minister dankbaar voor de inlichtingen, die hij ons in het eerste gedeelte van zijn beantwoording van mijn rede heeft gegeven. Maar ik zou er aan willen toevoegen, dat ik het wel betreurt, dat Zijne Excellentie meende, dat er geen aanleiding was ons iets meer mee te deelen omtrent den stand der onderhandelingen. Daarvoor zou aanleiding geweest zijn, omdat er in de openbaarheid heel wat bekend is geworden, niet alleen door geruchten, die uit min of meer officieele bron afkomstig kunnen zijn, maar ook wel degelijk uit zeer officieele verklaringen. Er zijn een aantal Regeeringen geweest, die zich hierover zeer duidelijk in het openbaar hebben uitgesproken. Ik herinner aan de uitspraken van den Noorschen Minister van Buitenlandsche Zaken Koth, hetzelfde hebben wij gehad, zij het in ietwat vage bewoordingen, van de Finsche Regeering en wij hebben zelfs de uiting gehad van den Koning van Noorwegen. Het feit, dat wij reeds heel wat in het openbaar hierover hebben kunnen hooren, had den Minister aanleiding kunnen geven ook zijnerzijds wat meer mede te deelen over de uitzichten, die de stap der Nederlandsche Regeering biedt. De Minister heeft bovendien de opmerking gemaakt, dat die stap niet meer is dan een zeer voorloopige. Dat is op zich zelf juist. De vorm, waarin die stap geschied is, bewijst dat wel. Maar ik geloof, dat men een dergelijke stap niet onderneemt, als men niet voornemens is daaraan gevolgen te verbinden. Als dus deze stap succes zou hebben bij de andere Oslo-Staten, dan moeten wij aannemen, dat de Nederlandsche Regeering bereid is den Koning van Italië ook den titel van Keizer van Ethiopië te verlenen. Wanneer ik nu aan den Minister heb gevraagd: waarom moest Nederland dan thans het initiatief nemen, kan ik niet verhelten, dat het antwoord van den Minister in dit opzicht mij wel zeer teleurstellend voorkomt. De Minister zegt, dat het hem hindert — hij sprak daarin dan natuurlijk uit naam van de Nederlandsche Regeering, in zekeren zin, als Minister van Buitenlandsche Zaken, uit naam van het Nederlandsche volk — dat wij eigenlijk als schapen hier zouden moeten volgen de politiek, door de groote Mogendheden gevolgd.

Ik moet volhouden, dat ik meen, dat dit volmaakt in tegenspraak is met die uiterst voorzichtige politiek, die de Minister in de Tweede Kamer heeft verdedigd. Ik heb dat een formulering genoemd, die ik in dien vorm niet gaarne voor mijn verantwoording zou nemen. Ik hoop gelegenheid te hebben bij de behandeling van de begroting van Buitenlandsche Zaken te zeggen, dat ik geloof, dat er omstandigheden zijn, waarin ook ik meen, dat kleine naties niet zich op den voorgrond moeten dringen, maar zeer duidelijk van hun inzichten blijk moeten geven. Maar hoe de Minister zoo kras kan zeggen: het lust mij niet om de rol van volgend schaap te spelen, terwijl hij in de Tweede Kamer zoo kras en categorisch heeft gezegd, dat zelfs het gebruiken van een woord nadeelig kan worden geacht voor de positie van ons land, als het er om gaat met dat woord te protesteeren tegen begaan onrecht, begrijp ik niet, want ik moet zeggen, dat ik hierin een zeer krasse tegenstelling zie.

Maar wie zijn degenen, die wij dan als schaap gaan volgen? Dat zijn, practisch gesproken, twee groote Mogendheden, Frankrijk en Engeland. Wie zijn dat? Zijn dat tegenstanders van ons land? Zijn dat Mogendheden, tot wie wij in een verhouding van onverschilligheid staan of zijn dat onze medeleden in den Volkenbond? Zijn dat onze medeleden in den Volkenbond, met wie

(Vorrink)

wij gemeenschappelijk verantwoordelijk zijn voor het voeren van een Volkenbondspolitiek?

Ik kan mij dus op geen enkele wijze indenken, dat in die verklaring van den Minister van Buitenlandsche Zaken voldoende aanleiding zou kunnen worden gevonden om te zeggen: wij wilden niet als schapen volgen en waren dus verplicht ten deze onze fiere zelfstandigheid naar buiten te demonstreeren door het doen van dezen stap. Ik zou mij volkomen kunnen indenken, dat er een oogenblik komt, waarop de vertegenwoordigers van Nederland te Genève openlijk aan de orde stellen de vraag: moet er op dit punt iets gebeuren, en dat men daar vrij en openlijk van zijn inzichten getuigenis aflegt, juist uitgaande van deze gedachte, dat wij hebben gedaan een gemeenschappelijke daad in het verleden en dat, indien die daad op eenigerlei wijze door een volgende daad moet worden gevolgd, die misschien het karakter heeft van een liquidatie van voorafgaande daden, dat slechts zou kunnen geschieden in een volkomen openhartig overleg en niet in een mentaliteit, dat wij weigeren als schapen andere Staten te volgen.

Ik heb in het eerste gedeelte van mijn betoog duidelijk doen uitkomen, dat ik meen, dat het niet juist is zonder meer te zeggen, dat wij in Abessynië te maken hebben met een toestand, die reeds als gestabiliseerd kan worden beschouwd. Wij hebben als leden van de Kamer toegezonden gekregen, in verband met deze interpellatie allicht, een orgaan *New Times of Ethiopien News*, waarin een aantal mededeelingen is samengebracht omtrent de heftigheid, waarmede in Abessynië de guerilla-oorlog nog steeds wordt gevoerd. Ik geloof, dat het niet wel mogelijk is hieromtrent zeer objectieve berichten te krijgen. Vooral dictatuurstaten verstaan het voortreffelijk om het buitenland onkundig te laten van de wezenlijk interne verhoudingen in gebieden, die zij beheerschen. Het is niet de eerste keer, dat het naar buiten gezond schijnt en het daarbinnen zeer murw en ondergraven is.

Ik wil geen direct oordeel hierover uitspreken; ik heb slechts opgemerkt, of die feitelijke omstandigheden ons niet wat meer beperking hadden moeten opleggen. Er is in het verleden meer sprake geweest van moeten erkennen van feitelijke toestanden, waarbij Nederland niet altijd zoo haantje de voorste is geweest. [Waarom wij op het oogenblik, ook gezien de toestanden zooals zij in Abessynië bestaan, haantje de voorste moesten zijn, is mij niet duidelijk. Ik heb mij verbaasd, dat de Minister op mijn vraag, wat de praktische nadeelen zijn van het feit, dat wij in Rome geen gezant hebben, daarop antwoordde, dat het niet prettig is, om alleen door een gezantschapssecretaris vertegenwoordigd te zijn.

Dat neem ik onmiddellijk aan, maar ik vraag mij toch af, of dit een afdoende reden is om te zeggen, nu moeten wij dus maar overgaan tot de erkenning van de annexatie van Abessynië; nu moeten wij den Koning van Italië den door zijn Regeering zoo heftig begeerden titel van Keizer van Ethiopië verleen. Ik meen, dat men de betekenis van die erkenning zeer onderschat.

Ik heb hier voor mij een citaat uit de *Vingtième Siècle*, een artikel van luitenant-kolonel Requette, die op deze zaak iets dieper ingaat en die in dit artikel het volgende schrijft:

„De uitslag van dit drama” — bedoeld is het drama in de Middellandsche Zee — „raakt de belangen van de geheele wereld. Vele voortreffelijke Belgen gelooven ernstig, dat de erkenning van de verovering van Ethiopië niet meer zou zijn dan een daad van hoffelijkheid zonder internationaal belang.” Ook Zijne Excellentie heeft zich over deze quaestie uitgelaten, alsof het niet veel meer dan een daad van hoffelijkheid zou zijn. „Maar zoo is het niet. Deze quaestie is slechts één van de vele kanten van het Middellandsche-Zeeprobleem. Indien dit probleem kan worden opgelost door vredesonderhandelingen, door een van die gecamoufleerde interventies, zooals die tegenwoordig in de mode zijn, of door het openen van vijandelijkheden, de staatkundige rechtspositie van Ethiopië kan er een rol in spelen. Zij kan dienen als argument in de onderhandelingen, een militaire actie mogelijk maken zonder oorlogsverklaring, naar voren komen in de opeenvolgende besprekingen in een conflict. Door het initiatief te nemen

in deze aangelegenheid ten bate van een jonge en opbruisende natie, tart men opzettelijk en zonder aannemelijke reden een ander ouder en bezadigder Keizerrijk uit, dat gedurende een eeuw in alle omstandigheden, daar- onder begrepen de allermoeilijkste, de verdediger is geweest van de onafhankelijkheid en het bestaan van België.”

Het wil mij voorkomen, dat, wat hier zoo duidelijk wordt gezegd ten aanzien van België, voor een zeer belangrijk deel en zeker geheel voor wat het eerste gedeelte van dit citaat betreft, ook van toepassing is op ons eigen land en ik meen dus, dat het antwoord, dat het niet zoo prettig is voor ons, in Rome geen gezantschap te hebben en slechts door een gezantschapssecretaris vertegenwoordigd te zijn, niet zeer overtuigend is.

Ik heb zelf toegegeven, dat ik mij zeer goed kan voorstellen, dat er zekere praktische nadeelen aan verbonden zijn. Ook aan het lidmaatschap van den Volkenbond zijn ongetwijfeld nadeelen verbonden en wanneer men meent, dat de nadeelen groter worden dan de voordeelen, moet men daarover openlijk, in den breede en principieel spreken, maar niet de dingen op hun beloop laten, nog veel minder laten verglijden in het nevelachtige en vage, zoodat men uiteindelijk geen richtsnoer voor zijn handelingen meer overhoudt.

Ik heb met groote voldoening kennis genomen van het feit, dat de Minister heeft gezegd, dat er geen sprake is van een doorgestoken kaart met Frankrijk en Engeland, want daaruit moet ik dus zeer nadrukkelijk afleiden, dat Frankrijk en Engeland te dezen opzichte staan op het standpunt, dat zij ook naar buiten hebben kenbaar gemaakt, nl. het standpunt, dat deze zaak is een Volkenbondsangelegenheid. Wanneer Frankrijk en Engeland dus inderdaad dit standpunt aanvaarden, dan meen ik dat het resultaat daarvan moet zijn, dat wij ons zeker daarbij hebben te gedragen naar deze richtlijnen en niet tegen deze opvatting van Frankrijk en Engeland behooren in te gaan.

Ik heb mij ook eenigszins verbaasd over de repliek van den Minister, wanneer hij zegt, dat de onrust, die door deze daad van Nederland in de overzeesche gewesten zou kunnen ontstaan, van geen beteekenis kan zijn en wel omdat de verovering van Ethiopië voornamelijk is geschied door een gekleurd ras, de Askariërs. Mijnheer de Voorzitter! Dat is een apart hoofdstuk in den Italiaanschen veroveringstocht in Abessynië, dat de roemruchtige en krijgshaftige fascistische legerscharen het spit hebben laten afbijten, niet door hun eigen blanke troepen, maar door de Askariërs. Het is een apart hoofdstuk, een weinig roemvol hoofdstuk, maar bovendien vraag ik mij af, of de Minister zich hier juist niet vergist in de reactie, die zoo iets hebben moet juist bij de inheemsche bevolking, die zich van haar nationale eigenwaarde bewust gaat worden en of de nationale beweging in onze overzeesche gewesten juist dit feit, dat een gekleurd ras zich tot den dienstknecht heeft verlaagd van een blank volk voor een dergelijke expeditie, niet eerder aanvoelt als een krenking van het eigen streven naar nationale onafhankelijkheid. In plaats dat ik het antwoord van den Minister gevoel als een verlichting van de bezwaren, die ik heb geopperd, meen ik eerder daarin een verzwaring van die bezwaren te moeten zien.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft met betrekking tot de resolutie van den Volkenbond van het jaar 1932 gezegd, dat wij toch rekening moeten houden met de veranderingen, die zich hebben voltrokken. Dat staat buiten allen twijfel, maar ik meen alleen, dat wij het niet bij deze gelegenheid en in dit debat kunnen bespreken, doch beter kunnen behandelen bij het algemeene debat over de politiek van den Volkenbond bij de behandeling van de begroting van het Departement van Buitenlandsche Zaken. Op dit oogenblik bestaat deze resolutie van 1932 nog en is zij niet opgeheven. Wanneer men dus meent, dat er aanleiding is om te zeggen: er hebben zulke groote en ingrijpende veranderingen plaats gehad in de internationale verhoudingen, dat wij moeten onderzoeken, of wij deze resolutie intact kunnen laten en niet op eenigerlei wijze tot verandering zullen moeten komen, kan ik dit op grond van wat in de wereld gebeurt volkomen begrijpen. Het is toch bekend, dat in den Volkenbond aan de orde is gesteld de vraag: moeten wij niet

(Vorrink)

het Statuut van den Volkenbond reorganiseeren, moeten wij het niet herzien, moeten er geen veranderingen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil u zonder eenige terughouding zeggen: voor die discussie sta ik open. Ik ben bereid haar als noodzakelijk volkomen te aanvaarden. Wat ik niet aanvaard, is, dat wij, voordat wij in de discussie tot eenig resultaat zijn gekomen, daden doen, die in tegenspraak en niet vereenigbaar zijn met een resolutie, waaraan wij onze goedkeuring hebben gehecht.

Dat kon de Minister niet ontkennen. Hij heeft gezegd: wij wijken af van de verklaring, die wij destijds hebben afgelegd. Hij meent, dat dit noodzakelijk is en als ik vraag: waarom is het noodzakelijk, luidt het antwoord: omdat het niet prettig is, geen gezant te hebben in Rome.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vind dit antwoord niet voldoende en meen, dat daarmee deze stap niet is gerechtvaardigd, omdat het vaststaat, dat de daad van Nederland in de geheele openbare meening van ons land en ook van de geheele wereld een zeer ongunstigen indruk heeft gemaakt.

Ik geef dadelijk toe, dat men daarbij ook voor een belangrijk gedeelte te maken heeft met — wat ik in eerste instantie heb gezegd en de Minister in zijn antwoord heeft herhaald — gevoelsoverwegingen en gevoelsreacties. Ik meen, dat men niet alleen daarmee rekening moet houden, maar ook ze niet te laag moet aanslaan. Ik meen, dat er inderdaad uit spreekt, dat er een nationaal en internationaal rechtsbewustzijn is, dat niet onverschillig staat tegenover de dingen, zooals ze in Abessynië en op dit oogenblik in China gebeuren. Ik heb veel zorg en veel droefenis voor mij zelf te verwerken gehad als ik bij zoo velen moest constateeren, dat zij langzamerhand immuun schijnen te zijn geworden voor die berichten in onze dagbladen, die hun gevoel zouden hebben moeten bewegen, omdat door de overmaat van die berichten langzamerhand hun reactievermogen is afgestompt.

Ik meen, dat deze daad van de Nederlandsche Regeering er toe kan bijdragen, het spreken van het internationale rechtsbewustzijn te verzwakken, doordat men zegt: het geeft alles toch niets en onze eigen Regeering gaat ons daarin voor en onze eigen Regeering is ook bereid, daden te doen, die er getuigenis van afleggen, dat men onrecht wil aanvaarden.

Professor Telders heeft in het *Januarinum* van 1937 van het maandblad *Volkenbond en Vrede* een interessant artikel geschreven over de erkenning, en zegt daarin: onrecht verjaart.

Ik ben bereid de vraag op te werpen, of het onrecht in dit geval verjaard is. Ik meen, dat het onrecht tegenover Abessynië niet verjaard kan zijn, zoolang wij instinctief in ons zelf gevoelen, dat een nieuw recht in de wereld groeiende is tegen alle moeilijkheden.

Dit is een stelling, die ik wil handhaven, ondanks al hetgeen ook van officieele zijde te dien opzichte is naar voren gebracht. Wanneer de Minister zegt, dat, als hij spreekt over den titel, men niet zooveel betekenis aan den titel moet hechten, omdat er drie soevereinen zijn, die zich den titel van Keizer van Jeruzalem hebben toegeëigend, is dat heel interessant om te vernemen. Ik geloof, dat de quaestie, waarover het op het oogenblik gaat, de erkenning van het Italiaansche imperium, niet kan vergeleken worden met het feit, dat er drie soevereinen in Europa zijn, die den titel van Keizer van Jeruzalem voeren.

Wanneer de Italiaansche Regeering zooveel waarde hecht aan den titel, staat het niet aan ons, de waarde te kleineeren, maar wel te onderzoeken, waarom de Italiaansche Regeering op dien titel zoo uitzonderlijk gebrand is, waarom zij dien zoo nadrukkelijk wil, en dit als eisch heeft gesteld voor de geloofsbrief van der gezanten, die bij het Italiaansche hof zullen worden geaccrediteerd, en dan kan het niet anders zijn dan omdat de Italiaansche Regeering er behoefte aan heeft, te laten vergeten, hoe het Italiaansche imperium is gesticht.

Zeker, wij weten, dat de geschiedenis der menschheid is vol onrecht en vol wreedheid. Maar wij weten ook, dat wij ons in een periode van de ontwikkelingsgeschiedenis der menschheid bevinden, waarin, zij het ook met opgang en neergang en niet in een constante opwaartsche lijn, toch het volkenrecht bezig is de hoofden en ook — ik schaam mij niet dit hier te zeggen —

de harten der menschen te veroveren en tot hun geweten te spreken en dan is het niet de taak der Nederlandsche Regeering om, wanneer er niet een dwingende, een onontkoombare noodzaak is, datgene te doen, wat tegen dat gevoelen ingaat. Ik ben van de dwingende en onontkoombare noodzaak om in Rome een gezant te accrediteeren niet overtuigd, waar de Regeering 20 jaar lang wat Rusland betreft, daaraan niet de minste behoefte heeft gevoeld. Ik kan dan ook niet aanvaarden, dat wij dien weg thans op moeten gaan.

Ik heb herinnerd aan het telegram van H.M. de Koningin aan Keizer Haile Selassie, van welk telegram ik den laatsten zin heb aangehaald, en waarin wordt gezegd, dat de Nederlandsche Regeering niet beoogt een erkenning de jure. Ik vraag: wat moet er dan nog meer komen om tot een erkenning de jure te geraken, welke daad moet er nu nog worden verricht om den Koning van Italië de jure te erkennen als Keizer van Ethiopië? Indien dat niet duidelijk kan worden aangegeven, zou men moeten constateeren, dat de mededeeling aan Keizer Haile Selassie toch eigenlijk een mededeeling is, waarvan hij niet veel wijzer is geworden met betrekking tot hetgeen de Nederlandsche Regeering zich voorstelt ten opzichte van zijn positie in de wereld te doen.

Mijnheer de Voorzitter. Ik meen, dat de Minister, ingaande op hetgeen ik in eerste instantie gezegd heb omtrent het verband tusschen het erkennen van een feit en bepaalde zedelijke beginselen, een woord gebruik heeft, dat door mij juist niet was bedoeld. De Minister heeft gezegd, dat het constateeren van een feit niet in strijd zou zijn met eenig zedelijk beginsel. Natuurlijk niet, maar dat was ook niet de vraag. De vraag is niet, of het constateeren, maar of het erkennen van een feit in strijd is met eenig zedelijk beginsel. Ik heb een artikel van *De Maasbode* geciteerd om te laten hooren, hoe het in de kringen der Katholieken gevoeld wordt. Daarin wordt aanvaard, dat de erkenning van een feit in strijd moet worden geacht met een bepaald zedelijk beginsel. Zoo is m. i. de erkenning van het feit, dat de Koning van Italië recht heeft op den titel van Keizer van Ethiopië, volgens het rechtsbewustzijn in strijd met het zedelijk beginsel, zooals wij dat tot uitdrukking hebben gebracht door ons lidmaatschap van den Volkenbond en de aanvaarding van de resoluties van dien Bond.

Dat de vergelijking met de erkenning van Rusland niet geheel opgaat kan worden toegegeven: dat is trouwens het geval met alle vergelijkingen. Mijn opmerking zou aanleiding kunnen zijn om eens ernstig te overwegen of wij onze verhouding ten aanzien van de Sovjet-Unie niet moeten herzien. Prof. Telders spreekt van verjaren. Ik zou willen vragen: is een periode van 20 jaar nog niet genoeg? In elk geval is dat toch een ruime tijd. Maar ten aanzien van Italië gaat het niet eens om zulke ingrijpende zaken als waarom het ten aanzien van Rusland zou gaan, want wij zijn in Italië op vele wijzen vertegenwoordigd; wij hebben daar onze consuls, wij hebben er een legatie-secretaris. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, ik meen, dat de toestand ten aanzien van Italië niet zoo is, dat wij ons zoo bijzonder zouden moeten haasten om tot deze erkenning over te gaan, die door de Nederlandsche Regeering wordt nagestreefd.

Ten slotte zou ik nog het volgende willen zeggen. Ik betreur het initiatief van de Nederlandsche Regeering ook na datgene wat ik van den Minister heb mogen vernemen. Ik vraag mij af of de geringe tegemoetkomingheid van de zijde van de andere Oslo-Staten geen aanleiding moet zijn om van verdere onderhandelingen af te zien. Mocht dit niet mogelijk zijn, dan spreek ik de hoop uit, dat men niet al te veel haast zal maken met het afsluiten der onderhandelingen en dat men daarbij zal streven naar een contact, vóórdat men tot eenige beslissing komt, met die Staten, met wie wij gemeenschappelijk onze daden hebben verricht ten opzichte van Italië, in het bekende conflict met Abessynië. Ik zie geen enkele reden, die tot spoed zou aanmanen en verder vertrouw ik, dat men er naar zal streven eventueel een vorm te vinden, die aan twee voorwaarden zal voldoen, n.l. dat hij duidelijk en klaar is en dat hij het internationaal rechtsgevoel niet beleedigt, in het bijzonder, dat hij het vonnis niet verloochent, dat op 7 en 10 October 1935 te Genève werd uitgesproken.

(Vorrink e. a.)

Ik zou het aldus willen samenvatten, dat ik het van groote beteekenis zou achten, indien wij van den Minister de toezegging zouden krijgen, dat onderhandelingen, indien ze verder worden gevoerd over een eventueele erkennning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië, zullen worden gevoerd gemeenschappelijk met alle Regeeringen, met wie Nederland in den Volkenbond in het Italiaansch-Abessijnsch conflict één gedragslijn heeft gevolgd.

De heer **Anema**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wil ik van de gelegenheid gebruik maken om ook mijnerzijds over de door de interpellatie van den heer Vorrink aan de orde gestelde zaak enkele opmerkingen te maken. Ik zal daarbij zoo kort mogelijk zijn. Ik zou dan achtereenvolgens deze drie punten willen bespreken: 1°. wat is het standpunt van de Nederlandsche Regeering?; 2°. wat is het eigenlijk karakter van een erkenning, en in welke rechtspositie verkeert Nederland volkenrechtelijk ten opzichte van die erkenning, zooals de zaken op dit oogenblik staan; 3°. is erkenning door Nederland op dit oogenblik wenschelijk?

Wat nu het standpunt van de Regeering betreft, dit komt hierop neer — en ik vermijd daarbij nu elken technischen term —, dat Nederland stappen wenscht te doen in zake de feitelijke erkenning van de annexatie van Abessynië door Italië. Voorts blijkt, dat Nederland dit wenscht te doen in overleg met de Oslo-Staten. Niet blijkt of bij eventueele weigering van de Oslo-Staten Nederland van plan is om zelfstandig en alleen over te gaan tot die erkenning. Wel blijkt, dat Nederland niet van plan is te wachten op de daden van Engeland en Frankrijk in dezen en wel op den grond, dat zulks in strijd is met onze nationale waardigheid. Het motief tot die handeling is de mogelijkheid tot het hebben van een regelmatig gezant bij het Italiaansche Rijk. Als bijkomstig motief is door den Minister aangevoerd, dat wellicht door een dergelijke daad Italië zou kunnen worden bewogen om lid van den Volkenbond te blijven. Intusschen is Italië uit den Volkenbond getreden, zonder dat de actie van de Nederlandsche Regeering is dezen is gestaakt. Hieruit blijkt, dat dit laatste argument van bijkomstigen aard is geweest. Het hoofdmotief bleef het hebben van een gezant bij de Italiaansche Regeering.

Wat nu aangaat de beteekenis, door de Regeering gehecht aan die erkenning, is de bedoeling beter te begrijpen dan de eigenaardige formuleering, waarin die bedoeling is weergegeven in de verschillende stukken, die te dezer zake door de Regeering zijn verstrekt. Nederland wil alleen erkennen het voldongen feit van de annexatie. Dat wordt in het telegram van de Koningin aldus omschreven, dat de Regeering geenerlei plan heeft om over te gaan tot een de jure erkenning, iets, wat naar mijn meening nu niet een buitengewoon gelukkige aanduiding voor die bedoeling is. Onder 5°. van het antwoord op de schriftelijke vragen van den heer Albarda wordt gezegd, dat erkenning van den titel van Keizer van Abessynië voor den Koning van Italië, niet behoeft in te sluiten erkenning van de souvereiniteit. Heb ik intusschen den Minister zoeven goed begrepen in zijn rede, dan meent hij nu, dat dit wel het geval is.

De heer **Patijn**, Minister van Buitenlandsche Zaken: Ik heb alleen gezegd, dat het niet behoeft in te sluiten erkenning van de souvereiniteit.

De heer **Anema**: Dat staat in de stukken, maar ik meen verstaan te hebben, dat de Minister zeide, dat dit min of meer een quaestie van woordenzijferij was en dat erkenning van den titel wel insloot erkenning van de souvereiniteit. Dan heb ik dat verkeerd begrepen en blijft het dus bij het antwoord der Regeering op de vragen van den heer Albarda onder ten vijfde, dat luidt, dat het gebruik van den titel de erkenning van de souvereiniteit niet behoeft in te sluiten.

Samengevat staat het dus zoo, dat Nederland overweegt een gezant te zenden naar den Koning van Italië, Keizer van Abessynië; dat het van oordeel is, dat die daad enkel beteekent een erkenning van het voldongen feit der annexatie en dat die daad niet insluit, althans niet behoeft in te sluiten, erkenning

(Anema)

van de souvereiniteit van den Italiaanschen Koning over Abessynië. Dat is dus het standpunt, dat de Nederlandsche Regeering inneemt.

Ik zal thans in de tweede plaats onderzoeken of dat standpunt houdbaar is, althans overeenkomt met de volkenrechtelijke regelen dienaangaande en met name hoe Nederland thans voor die quaestie staat. Nu geloof ik, dat, wanneer wij daarover helderheid willen hebben — en in een ingewikkeld debat als dit is het vóór alles noodig erkander goed te begrijpen —, wij eens en vooral moeten besluiten het onderscheid tusschen erkenning de jure en erkenning de facto uit het debat te verwijderen. Die uitdrukkingen doen niets dan misverstand wekken. Dat is straks ook weer gebleken. De Minister heeft volkomen juist de beteekenis van die uitdrukkingen weergegeven door er op te wijzen, dat een erkenning de facto is een voorloopige erkenning en een erkenning de jure is een definitieve erkenning. Maar wat is nu het leelijke van die woorden? Daar speelt voortdurend doorheen de quaestie of een erkenning onzerzijds beteekent een goedkeuring van wat aan die annexatie is voorafgegaan. Dat is wat wij niet erkennen willen. Maar door die ongelukkige woordenkeus verwacht men nu voortdurend de erkenning de jure en de erkenning de facto, zooals die uitdrukkingen in het volkenrecht bekend zijn, en de genoemde rechtsquaestie, waarop ik aanstonds terugkom. Het onderscheid tusschen erkenning de jure en de facto heeft met rechtserkenning en dergelijke niets te maken. Het eenige onderscheid is, dat het één voorloopig is en het ander definitief en onherroepelijk. Daarop komt het eigenlijk neer. Welnu, er is voor eenige erkenning de facto, dat wil dus zeggen voor een voorloopige erkenning, van de annexatie van Abessynië door Italië, schijn noch schaduw van reden. Het niet willen erkennen van nieuwe verhoudingen heeft alleen zin, wanneer de toestand onzeker is. Dat was b.v. het geval, toen Engeland den Nationalen Raad van Esthland de facto erkende in 1918; toen was in Esthland de toestand onzeker. Dat was ook het geval, toen Engeland Sovjet-Rusland de facto erkende in 1921. Ook toen was daar de toestand onzeker. In 1924, toen de zaak geconsolideerd was, is daarop gevolgd de definitieve erkenning. Maar in Italië is de toestand volkomen geconsolideerd. Wanneer wij dus tot eenige erkenning overgaan, kan dat nooit anders zijn dan een de jure erkenning, dat is een definitieve erkenning. Maar dat zegt alles niets over de vraag, wat die erkenning zelf inhoudt. Daarop komt het aan. Die quaestie van de facto en de jure moet uit het debat worden verwijderd, omdat die misverstand wekt.

Nu de quaestie over de erkenning zelf. Daar komt de zaak op aan. Ook die quaestie is op zich zelf alweer in het geheel niet moeilijk. De moeilijkheid komt pas later. Daarop kom ik aanstonds terug. Die erkenning beteekent niets anders dan dat men een Staat wenscht te beschouwen en te behandelen als regelmatig lid van de Statengemeenschap en dat men mitsdien bereid is met dien Staat regelmatige betrekkingen aan te knopen en te onderhouden. Dat wil dus voor ons geval zeggen, dat, wanneer Nederland een gezant stuurt naar den Koning van Italië en Keizer van Ethiopië, het daarmede erkent, dat het Italiaansche Rijk thans mede omvat het vroegere Keizerrijk Ethiopië, dat het den Souverein van het Italiaansche Rijk erkent als tevens Souverein van Ethiopië en met hem ook in die qualiteit thans regelmatige betrekkingen wil onderhouden. Daarmede wordt niet beslist over de vraag, of de annexatie langs den wettigen weg is gebeurd. Erkend worden de bestaande verhoudingen, zonder dat men er daarbij op let, hoe die ontstaan zijn. In zooverre is er geen moeilijkheid. Die moeilijkheid rijst pas bij de vraag of, en, zoo ja, in hoeverre, men door dien bestaanden toestand te erkennen tevens al of niet een oordeel uitsprekt over de rechtmatigheid van de wijze, waarop die toestand ontstaan is. Daar zit de moeilijkheid. Nu is het antwoord op die vraag volgens het klassieke volkenrecht, zooals dat algemeen gold tot ongeveer 20 jaar geleden, op zich zelf ook weer helder. De onderwerping van den eenen Staat door den anderen door gewelddadige middelen, waardoor die Staat geen weerkracht meer heeft, en de daarop volgende verklaring van annexatie, was naar het klassieke positieve volkenrecht een volkomen wettige wijze van verkrijging van gebied. Alle Staten erkenden dat en ook bijna

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(Anema)

alle schrijvers. Er waren een paar schrijvers, die dat niet deden, die daar een beetje te gemoedelijk voor waren. Maar het positieve volkenrecht duldde dienaangaande geen twijfel. De oorlog was eenmaal een wettig middel om zich recht te verschaffen of om zijn belangen te bevorderen. Wanneer Staat A aan Staat B den oorlog verklaarde, wilde dat veelal zeggen, dat hij plan had om, als het kon, den anderen Staat te onderwerpen en zijn gebied daarna geheel of ten deele te annexeren. Dat was dan een volkomen, ik durf zeggen: onbetwist, wettige wijze van het verkrijgen van nieuw gebied en van de vestiging van soevereiniteit. Een derde Staat kon dat wel betwisten of erkennen, maar dat kon nooit gaan over de rechtmatigheid der totstandkoming, want die stond vast als een paal boven water. Wanneer een derde Staat zijn eigen belangen of rechten gekrenkt achtte door die annexatie, erkende hij niet, en had hij er belang bij, dan erkende hij wel. Een oordeel over de al of niet wettigheid van die annexatie hield zulks echter nooit in en kon dat niet inhouden, want de wettigheid van den *modus acquirendi* van het territorium stond vast.

Nu is dit een klein verwijt aan den Minister: ik geloof, dat het van den Minister niet gelukkig is om zulk een erkenning telkens in de stukken weer te noemen de erkenning van een feit en niet de erkenning van een recht, want dat is niet juist. Het is altijd een recht, dat men erkent. Wie het feit zou willen ontkennen, dat Italië in Abessynië de baas is en daar het gezag uitoefent, zou beter doen eens te informeren naar het spreekuur van een goeden psychiater. Zulk een feit immers kan niemand met gezonde zinnen ontkennen. Wat men in zoo'n geval erkent, is het bestaan van normale rechtsverhoudingen. In dit geval spreekt men eenvoudig een oordeel uit over het bestaande wettig gezag van den Italiaanschen Vorst over Abessynië. Over de vraag daarentegen, hoe dat gezag is tot stand gekomen, daarover zegt men geen woord. De bestaande rechtsverhouding, niet het wettig ontstaan der ontstane rechtsverhouding erkent men.

Tot zoover loopt alles vlot, maar nu komen de moeilijkheden. In de laatste 20 jaar is er in de opvattingen te dezer zake een zeer ingrijpende wijziging gekomen. De geheele leer van de erkenning is in de laatste 20 jaar gewijzigd. Ik behoef de feiten maar even aan te stippen; ze zijn overigens bekend genoeg. Daar is in de eerste plaats de Stimson-verklaring van 7 Januari 1932, door Amerika afgelegd, dat voortaan niet meer dergelijke gewelddadige annexaties als een wettige wijze van gebiedsverkrijging zullen worden erkend. Dit is een verklaring, die natuurlijk op geen enkele wijze rechtens bindend is en die alleen een voornemen, een plan aanduidt. Rechtsens kan Amerika natuurlijk geheel andersom handelen zonder zich schuldig te maken aan overtreding van rechtsnormen.

Dan is er de reeds genoemde resolutie van 11 Maart 1932 door de vergadering van den Volkenbond, die daarom van belang is, omdat deze resolutie uitdrukkelijk door den Conseil is gegrond op art. 10 van het Statuut, zoodat de bindende kracht niet zoozeer zit in de interpretatie dan wel in het artikel van het Statuut zelf. Deze resolutie is daarom voor de leden van den Bond, die daaraan meewerkten, bindend recht. Dat is ook alweer betwist; alles wordt op zijn beurt in het volkenrecht betwist. Maar het is in elk geval niet voor betwisting vatbaar, dat het een krachtige moreele verplichting is. Dan is er het bekende Amerikaansche tractaat van 10 October 1933, waartoe ook de Vereenigde Staten zijn toegetreden, waardoor voor alle Staten, die dat tractaat hebben geratificeerd, een concrete rechtsplicht bestaat. Over heel de classieke opvatting heeft zich op deze wijze een net gespannen, zij het ook een net met gaten. Het is een eigenaardig stel van ten deele rechtsbepalingen, ten deele moreele bepalingen, berustend op het Pact van den Volkenbond, het Kellogg-Pact en het genoemde Amerikaansche tractaat, strekkende om gewelddadige annexatie niet langer te erkennen als rechtmatige wijze van gebiedsverkrijging.

Al deze feiten hebben nu een andere opvatting meegebracht van het instituut der erkenning. Naar de oude opvatting kon de erkenning nooit iets te maken hebben met de wijze van totstandkoming. Naar de nieuwe opvatting is iedere Staat, die door een dezer normen gebonden is, verplicht om, alvorens tot erken-

ning over te gaan, eerst te onderzoeken, of die bestaande rechtsverhouding, die feitelijk bestaat, ook ontstaan is op wettige wijze, en niet op een wijze, strijdig met het Pact van den Volkenbond, met het Kellogg-Pact of het genoemde Amerikaansche Tractaat. Indien dit laatste het geval is, hebben die Staten beloofd niet tot erkenning over te gaan.

Nu is dat alles best, maar de ernstige schaduwzijde is, dat al deze nieuwe bepalingen, die op zich zelf van groot gewicht zijn, zich met geen woord uitspreken over de penibele vraag, wat er moet gebeuren, indien *rebus ipsis en factis* een toestand ontstaat, waarin die bepalingen niet of moeilijk kunnen worden nagekomen. Het is nu eenmaal een feit, dat er bij elk rechtsstelsel, welk dan ook, een tijd komt, en er omstandigheden ontstaan, waaronder men gedwongen is met onrecht genoeg te nemen, ondanks alle verbintenissen en beloften, die men gedaan heeft. Dat is bij het strafrecht zoo, waar het recht tot strafvervolgung onder bepaalde omstandigheden verjaart. In het burgerlijk recht is het ook zoo. Elk stelsel heeft als veiligheidsklep noodig een of ander stel van regels om in de vraag te voorzien, onder welke voorwaarden en op welk tijdstip men met onrecht genoeg te nemen. Dat is de groote moeilijkheid. Nederland staat nu voor de vraag, of metterdaad dat oogenblik is aangebroken, en het staat daarom voor moeilijkheden, omdat nu eenmaal geen stel regels bestaat, dat daarover beslist. Mijn bezwaar tegen de gedragslijn van den Minister is dan ook, dat de Minister deze zaak naar mijn meening wat al te simplistisch opvat en daarover wel wat gemakkelijk is heengelopen. Deze zaak is niet gemakkelijk. Wij zijn in een heel moeilijken toestand gekomen. Den ouden toestand hebben wij verlaten en wij hebben het 25 jaar volgehouden om de nieuwere opvattingen te volgen. Over een goed deel der wereld is een nieuwe strooming gekomen en die is vastgelegd in resoluties, tractaten en dergelijke meer. Wij hebben daaraan adhaesie betuigd. Nu gaan de omstandigheden hun gang, er rijzen bezwaren, en nu is de vraag: naar welke regelen hebben wij te beoordeelen, of wij een langs onrechtmatigen weg ontstane toestand moeten aanvaarden en met dat onrecht hebben genoeg te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! De zaak samenvattende, staat het aldus, dat de annexatie van Ethiopië heeft plaats gehad — daar is geen twijfel over mogelijk — in strijd met het Statuut van den Volkenbond, met het Kellogg-Pact en wat dies meer zij en dat Nederland als lid van den Volkenbond en als ondertekenaar van het Kellogg-Pact gebonden is aan die nieuwere opvattingen, althans zich zelf verplicht heeft, laat ik het zoo zacht mogelijk zeggen, die bepalingen na te komen.

Nu doen zich feiten en omstandigheden voor, die in strijd met de genoemde nieuwere opvattingen zijn tot stand gekomen en die een duurzaam karakter hebben verkregen. Dit maakt, dat wij voor deze nijpende quaestie staan, of wij nu reeds vrijheid hebben om dat geschiedt onrecht als niet geschiedt te beschouwen en onzen gang kunnen gaan met het zenden van een gezant. Hier ligt mijn bezwaar, dat de Minister op dat punt te spoedig een beslissing neemt. De Minister betoogt: ja, de Volkenbond van 1937 is de Volkenbond van 1932 niet meer; alles is veranderd. En dan komt de conclusie: ik stoor mij daarom nu niet meer aan die latere regelen en doe alsof er niets gebeurd is. Dat nu gaat mij te ver. Men moet zich de zaak goed realiseeren en vragen: mag dat? Het enkele feit, dat de zaken gewijzigd zijn, is geen voldoende rechtsgrond. De dingen zijn gewijzigd, en dat brengt ons nu in moeilijkheid. Maar de vraag is: zijn die wijzigingen metterdaad zóó, dat zij ons kunnen nopen om op dit oogenblik ons ontsagen te rekenen van die verplichtingen? En indien het antwoord op die vraag na rijpe overweging bevestigend zou moeten luiden, dan vraag ik mij toch af, of het dan in elk geval niet vereischt zou zijn, dat men bij een dergelijke erkenning een clausele opnam, waarbij wel en deugdelijk uitkomt, dat wij daarbij niet wenschen te oordeelen over de ontstaanswijze van de annexatie. Wij hebben iets dergelijks gehad in 1930, toen Engeland de soevereiniteit van Noorwegen over het Jan Maijen-eiland wilde erkennen. De omstandigheden waren natuurlijk anders; het was geen gewelddadige annexatie. Dat doet er echter voor de hoofdzak niet toe. Engeland wilde die annexatie wel erkennen, maar niet oordeelen

(Anema)

over de ontstaanswijze en de motiveering. Engeland heeft toen in zijn erkenning de clausule ingevoegd, dat het die erkenning deed „independently of and with all due reserves in regard to the actual grounds, on which the annexation may be based”.

Ook wij zouden een dergelijke verklaring in de erkenning dienen in te voegen, om duidelijk te laten uitkomen, dat wij die erkenning alleen bedoelen als een erkenning van bestaande rechtsverhoudingen.

Voor een Staat, die geen lid is van den Volkenbond en die het Kellogg-Pact niet heeft geteekend, is deze quaestie gemakkelijker. Deze kan eenvoudig de oude klassieke leer van het volkenrecht toepassen, want dat is voor hem positief geldend recht.

Maar voor de Staten, die lid zijn van den Volkenbond, of die de nieuwe opvattingen hebben overgenomen en zich ten deele juridisch, ten deele moreel hebben gebonden, is de zaak moeilijker.

Zij hebben zich zorgvuldig deze vraag te stellen: Zijn er op het oogenblik voorwaarden en omstandigheden, die het kunnen rechtvaardigen, dat men zich bij gepleegd onrecht neerlegt? Zijn deze juridisch en feitelijk voldoende voor een land als Nederland, dat dermate gebonden is, om zich van de op zich genomen verplichtingen ontslagen te achten?

Gezien nu al deze moeilijkheden en het feit, dat de heele leer van de verjaring ons daarbij niet helpen kan, wil ik wel eerlijk bekennen, dat ik liever had gezien, dat de Regeering dit initiatief niet had genomen.

Waarom moeten wij ons bij deze, ook moreel, teere quaestie, zonder nauwgezette overweging en zonder dat de groote Mogendheden ons daarin zijn voorgegaan, aan de spits stellen?

De Minister zegt nu: dat laat onze nationale waardigheid niet toe. Wij kunnen niet wachten totdat Frankrijk en Engeland hun oordeel gegeven hebben.

Ik zou echter willen vragen, of het wel zooveel schadelijker voor onze nationale waardigheid is, om rustig het tijdstip af te wachten, dat de grooten in dezen een beslissing nemen, dan dat ons wordt bericht door het Italiaansche gouvernement, dat men op een gezant onzerzijds geen prijs stelt, zoolang niet door Nederland is erkend, dat de Italiaansche vorst ook vorst is over Abyssinië, en wij ons dan daardoor laten dringen tot een erkenning, die wij anders niet of althans nog niet zouden hebben gedaan? Ook het nationale belang, hierbij betrokken, is toch niet zoo overwegend, dat dat ons zou nopen niet te wachten totdat de groote Mogendheden in dezen een beslissing hebben genomen. Wel zijn er bij deze quaestie ook internationale belangen betrokken, want die hebben behoefte aan rechtszekerheid, aan rust en consolideering.

Wat echter de internationale belangen betreft, is het steeds onze maxime geweest, dat wij ons, zoodra het een belang van internationale strekking betrof, niet op den voorgrond zouden dringen. Ik heb dit standpunt altijd gesteund toen men van meer dan één zijde onzerzijds dit voeren van een meer krachtige Volkenbondspolitiek verlangde, hoewel ik een voorstander ben van den Volkenbond. Welnu, het geldt hier niet alleen een Nederlandsch belang, maar een internationaal belang.

Waarom zouden wij ons dan thans wèl op den voorgrond stellen en het gevaar loopen onze vingers aan deze quaestie te branden?

Daarbij komt, dat de Regeering bij de behandeling van deze zaak toch ook moet overwegen, dat haar houding niet nadeel en afbreuk mag doen aan het rechtsbesef, dat bij ons volk leeft, al bedoelt zij dat niet. Maar ik stel de vraag, of de houding van de Regeering, zooals die geweest is, niet licht aanleiding kan geven tot een verzwakking van het rechtsbesef. Ons volk is pas door lid te worden van den Volkenbond op de internationale markt gekomen, zooals de heer Colijn het destijds zoo tekenend heeft uitgedrukt. Wij zijn niet achter het raam blijven zitten, maar wij zijn op de markt gekomen. In die 20 jaar is er heel veel werk gedaan om bij ons volk ook het internationaal rechtsbesef op te bouwen. Daarvoor zijn spreekbeurten vervuld, daarvoor zijn vereenigingen opgericht en is werk in de pers verricht, daarvoor is ook in het Parlement gepleit. Maar dat alles is nog uitermate teer. Licht het nu niet op den weg van de Regeering, ligt het niet bij uitnemendheid op den weg van de Neder-

(Anema e. a.)

landsche Regeering, om dat groeiende internationale rechtsbesef te ontzien en op te passen, dat het niet, volkomen ongewild en volkomen onbedoeld, door Regeeringsdaden een deuk en een schok zou krijgen?

Om al deze redenen had ik liever gezien, Mijnheer de Voorzitter, dat dit Nederlandsche initiatief ware achterwege gebleven. Nu het intusschen is genomen, zou ik met alle bescheidenheid, die mij in dezen past, maar ook met allen aandrang, waarop ik recht mag hebben, de Regeering in zeer ernstige overweging willen geven, bij elken stap, dien zij in dezen verder doet, de uiterste zorgvuldigheid te betrachten, en uit rechtelijke en uit moreele motieven.

De heer de Savornin Lohman: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou eerst eenige opmerkingen van meer algemeen aard willen maken.

Voor de meeste menschen schijnt de quaestie, waarvoor wij worden gesteld, buitengewoon eenvoudig. In de rede van den geachten interpellant hebben wij dezelfde opvatting kunnen beluisteren. Aan de eene zijde staan de idealistische beminnaars van het recht, aan de andere zijde staan de cynische bewonderaars van de macht. Ik beweer niet, Mijnheer de Voorzitter, dat ieder, die ten aanzien van dit vraagstuk een ander standpunt inneemt dan de Minister de zaak zoo simplistisch ziet. Na de voortreffelijke redevoering van den spreker, die mij voorafging, zou ik het zeker niet wagen, dat te zeggen. Maar bij ons volk in het algemeen heeft men deze zeer begrijpelijke, maar eenvoudige voorstelling. Degenen, die tegen de momentele politiek van de Regeering op dit punt bezwaren koesteren, hebben bij de groote massa de beau rôle. Men behoeft daartoe de ingezonden stukken in de couranten maar te lezen.

De schrijvers van die ingezonden stukken, die de zaak zoo eenvoudig zien, vergeten intusschen wel eens, dat dit vraagstuk dikwijls zeer vertroebeld wordt door de omstandigheid, dat het hier toevalligerwijs betreft een gedraging onzerzijds tegenover een vreemde Regeering, die aan het hoofd staat van een regime, waarvan een groot gedeelte van ons volk den grootsten afkeer heeft. De oppositie tegen hetgeen onze Regeering doet wordt dus licht ietwat onzuiver door dit aan de zaak eigenlijk vreemde element.

Degenen, die zoo gereedelijk een standpunt, als door den geachten afgevaardigde den heer Vorrink is ingenomen, steunen, denken er ook gemeenlijk niet aan, dat de geestverwanten van dezen geachten afgevaardigde niet alleen nu, na 20 jaar, maar van meet af aan, bij elke gelegenheid, die zich daarvoor voordoet, hebben gepleit voor erkenning van de Russische Regeering en dat zij groote voorstanders zijn geweest van de opname van Rusland in den Volkenbond. Men moet ons van die zijde dus geen inconsequentie verwijten, wanneer wij vóór herstel der normale betrekkingen tot Italië en tegen erkenning van Rusland zijn, de inconsequentie zit veeleer bij hen. De erkenning van Rusland, waarmede wij op dit oogenblik geen relatie onderhouden, is immers een veel verder strekkende daad dan thans door de Regeering ten aanzien van Italië wordt beoogd. Het zou immers zijn een positieve handeling van groote beteekenis. Daarbij zou het betreffen de erkenning van een land, waar als het ware de Satan ten troon verheven is. Ik zal niet zeggen ten voordeele van het fascisme; ik ben geen fascist; het fascisme gaat tegen al mijn beginselen in. Maar men zou het regime in Italië, ten opzichte van hetwelk ik geen enkel goed woord over heb wat aangaat het optreden tegenover Ethiopië, onrecht aandoen, als men het op één lijn stelt met het Russische. Ik weet, dat men door dit te zeggen, men zekere verdenkingen op zich laadt, maar ik zeg het niettemin, omdat het van belang is te releveeren, dat de quaestie van Rusland een geheel andere is dan die van Italië. Nog niet lang geleden heeft de heer Anema hier een rede gehouden, waarin hij zijn principieele bezwaren tegen het toelaten van Rusland als lid van den Volkenbond uiteenzette, en waarbij hij, ondanks zijn principieele bezwaren tegen het fascistische regime, die beide, dit en het bolsjewistische regime, toch niet op één lijn stelde. Daarbij komt, Mijnheer de Voorzitter, dat een zeer groot nationaal belang bij de niet-erkenning van Rusland verbonden is vanwege onze koloniën. Als wij Rusland erkennen,

(de Savornin Lohman)

zijn wij er zelf de oorzaak van, dat overal in Nederlandsch-Indië communistische cellen komen. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, degenen, die op dit oogenblik felle tegenstanders zijn van een erkenning, die in beteekenis niet te vergelijken is met de erkenning van de Russische Regeering, zijn dezelfde, die groote voorstanders, niet alleen nu zijn, na 20 jaar, maar van meet af aan waren, van de erkenning van de Russische Regeering en de opname van Rusland in den Volkenbond.

Ik keer terug tot mijn uitgangspunt. Mijnheer de Voorzitter! Vraagstukken van de soort, als wij er thans een behandelen, zijn moreel wezenlijk niet zoo eenvoudig als het groote publiek denkt. Ik zou het zóó willen zeggen: Rechtsbreuk is een zeer algemeen verschijnsel, en wij hebben dus te maken met een bijzonder geval van iets, dat elk oogenblik voorkomt. Hoe hebben wij ons nu in het leven, nationaal en internationaal, te gedragen tegenover rechtsbreuken?

Soms zal men voor deze moeilijkheid staan — bij revoluties is dat b.v. soms het geval —, dat tegenover het geldend recht, dat verouderd is, wordend recht staat, dat er naar streeft, positief recht te worden. Iets dergelijks kan zich ook internationaal voordoen. Ik denk b.v. aan het geval van de éénwording van Italië, toen het nationaliteitsbeginsel zich verzette tegen den bestaanden toestand. Met een dergelijke figuur wil ik, Mijnheer de Voorzitter, het tegenwoordige geval van Italië echter geenszins vergelijken, want de hoogst ernstige rechtsbreuk, die hier plaats gevonden heeft, is daarmee niet te verontschuldigen.

De heer Moltmaker: Daar gaat het om.

De heer de Savornin Lohman: Daar gaat het niet om, zooals ik aanstonds hoop aan te toonen. Als ik straks de politiek der Regeering, wat de hoofdzaak betreft, ga verdedigen, Mijnheer de Voorzitter, dan wensch ik vooraf met nadruk te herhalen, wat ik betoogd heb bij de behandeling van de wet betreffende de sancties, dat nl. de rechtsbreuk door Italië gepleegd, is een gruwelijke rechtsbreuk, dat er groot onrecht is begaan. Dat is nog duidelijker geworden door latere Italiaansche publicaties, waaruit gebleken is, dat de heele zaak gepremediteerd is geweest. Ik weet wel, Mijnheer de Voorzitter, dat men de Abessijnen niet moet idealiseeren. Wie de ervaringen gelezen heeft van onze ambulances, weet, dat deze stammen allesbehalve hoog staan, maar daar gaat het niet om. Het is een onvergefelijke rechtsbreuk geweest; ik stel dat voorop en blijf dat vooropstellen, hoewel ik de politiek der Regeering in hoofdzaak zal steunen.

Hoe hebben wij nu een rechtsbreuk, als door Italië gepleegd, te beschouwen? Mijnheer de Voorzitter! Het leven is helaas vol van rechtsbreuken, ook zeer ernstige. In zooverre is, wat wij beleven, niets bijzonders. Het komt telkens voor — de heer Anema wees daar reeds op — in het privaatrecht, in het strafrecht, ook in het internationale recht, dat rechtsbreuken worden gepleegd. Het leven is vol van ongerechtigheden. Maar, Mijnheer de Voorzitter, nu ontmoeten wij daarbij het merkwaardige verschijnsel, dat de tijd de grofste rechtsbreuken heelt, dat onrecht op den duur altijd weer recht wordt. Dat is de practijk van het rechtsleven. Wij kunnen dat verstandelijk niet oplossen. Het is de tegenstelling tusschen de norm aan den eenen kant en het feit aan den anderen kant; tusschen beginsel aan den eenen kant, de opportuniteit aan den anderen kant; tusschen het idealisme eener- en het realisme anderzijds, spanningen, waar het leven nu eenmaal vol van is in deze wereld, die, dat is eigenlijk de oorzaak van alles, in het booze ligt. Wij verkeerem in die wereld en wij kunnen niet uit de wereld gaan. Daarom komen wij altijd, niet alleen hier, maar telkens weer, in het rechtsleven voor de moeilijkheid te staan, die ik trachtte te schetsen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier voor mij een voortreffelijke volkenrechtelijke dissertatie over Japan en Mantsjoerije, die door een naamgenoot van den Minister, een oemzegger van hem, aan de Utrechtsche universiteit verdedigd is. De schrijver is een man van Christelijke beginselen. Ik moge daaruit een enkele passage voorlezen, die zoo uitnemend weergeeft, wat ik hier met een enkel woord heb gepoogd uiteen te zetten. Ik bedoel de woorden op blz. 188:

„Het verband tusschen norm en macht is bij het ontstaan, bestaan en tenietgaan van recht gelijkelijk een raadsel. Dagelijks kan men waarnemen, hoe uit een bepaalde machtsverhouding nieuw recht kan ontstaan. Italië heeft alle denkbare rechtsnormen geschonden door de overerving van Abessynië, maar morgen zal de Koning van Italië de rechtmatige heer van dat land zijn. Omdat de overgang in het volkenrecht zoo grof is en dikwijls moreel zoo weinig verdedigbaar, is de eerbied voor het volkenrecht zooveel geringer dan voor het nationaal recht, maar in wezen geschiedt daar hetzelfde. Onverklaarbaar blijft, hoe na een revolutie uit de feiten nieuwe normen kunnen ontstaan. En hoe een gewoonte tot recht wordt, is niet te begrijpen en niet te controleeren. Niettemin wordt in al deze gevallen door een verschuiving in de machtsverhoudingen nieuw recht geboren.”

Zoo is het; zoo is het altijd geweest en zoo zal het in deze zondige, gebroken wereld altijd blijven. Geen Overheid, ook geen Christelijke Overheid, kan en mag eenvoudig doen alsof die problematiek in het leven niet bestond.

Ik ontmoet hier, Mijnheer de Voorzitter, de zevende vraag van den geachten interpellant, den heer Vorrink, aan den Minister, luidende:

„Moet de bewering van den Minister, dat de erkenning van een feit niet in strijd kan zijn met eenig zedelijk beginsel, niet in tegenspraak worden geacht tot den principiëlen grondslag van het huidige Kabinet?”

De geachte afgevaardigde heeft het gewaagd in eerste instantie te zeggen, dat er wel niemand gevonden zal kunnen worden, die het niet met deze stelling eens is. Ik heb mij omgekeerd afgevraagd, als ik goed begrip wat in de stelling staat, of er wel iemand te vinden is, behalve de spreker, die het wel met die stelling eens is. Want, hoe kan ter wereld de erkenning van een feit op zich zelf iets te maken hebben met welk zedelijk beginsel ook? Ja, wel, zoo zegt men, want er is toch „erkenning"! Men bedoelt eigenlijk, dat het gaat om de erkenning niet van een feit, maar van de rechtmatigheid van een feit! Maar, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering denkt er niet aan de rechtmatigheid te erkennen van de handelingen, die geleid hebben tot den toestand, waarmede zij feitelijk zal willen rekening houden. En dat is nu juist de kern van de quaestie.

Ware het anders, dan zou ik tegen deze zaak moeten zijn, want — ik zal er morgen bij een andere gelegenheid iets meer over kunnen zeggen — het heeft mijn volkomen instemming, dat deze Regeering belijdenis doet van het Christelijk beginsel. Maar, de zaak, die wij hier bespreken, heeft, gelijk ik zeide, niets te maken met erkenning van de rechtmatigheid eener onrechtmatige daad. Geen Christelijke Overheid, maar niet alleen geen Christelijke, doch geen enkele Overheid mag onrecht goedpraten; maar wat wel mag, en wat soms moet, dat is: zich neerleggen bij een door onrecht veroorzaakten toestand. Zeer juist is dezer dagen in een uitnemend artikel in *De Maasbode* uiteengezet, in welke situatie men dan verkeert. Dan is het een quaestie van afwegen van twee kwaden. In dit geval staat aan den eenen kant, dat men niet gaarne rekening houdt met het resultaat, dat door het onrecht bereikt is, en staat aan den anderen kant, dat, als men dat niet doet, men misschien er toe medehelpt, om te voorkomen, dat een veel grooter onheil over de wereld komt.

Ik zal hier aanstonds nog iets over zeggen, want dit punt is m. i. nog niet voldoende naar voren gebracht. Het gaat hier over zeer belangrijke zaken; het gaat hier niet maar over de betrekkelijke kleinigheid, dat het zoo lastig is in Rome geen gezant te hebben. Het komt mij in alle bescheidenheid voor, dat de Minister dit misschien nog wat meer naar voren had kunnen brengen. Misschien kan Zijne Excellentie dat straks nog doen bij de repliek. Vóór ik echter op dezen kant van de zaak, die later in mijn betoog aan de orde komt, inga, zou ik een enkel woord tot den Minister persoonlijk willen richten.

Deze Minister zal zich er aan moeten wennen, dat hij een veel minder aangename positie in het Parlement zal hebben

(de Savornin Lohman)

dan gewoonlijk Ministers van Buitenlandsche Zaken in het Nederlandsche Parlement bezitten. Om welke reden was hun positie zoo aangenaam, Mijnheer de Voorzitter? Tot nu toe was het zoo. De Minister van Buitenlandsche Zaken had achter zich den Volkenbond. Wanneer een lid der Kamer het waagde — ik heb mij daaraan zelf nogal eens schuldig gemaakt en in uw tijd hebt u dat ook gedaan, Mijnheer de Voorzitter — om iets te zeggen, dat ook maar eenige critiek inhield op den Volkenbond, en de Minister verdedigde met den Brusttoon der overtuiging dien Volkenbond, dan wist hij zeker, dat hij vrijwel de geheele Kamer en een groot deel van het land mee had. Maar de toestanden zijn veranderd! Als nu een Minister van Buitenlandsche Zaken den moed heeft om rekening te houden met het feit, dat wij op het oogenblik internationaal in een geheel anderen toestand verkeeren dan waarin wij vroeger verkeerd hebben, dan heb ik respect voor den moed van dien Minister. Ik zou dat respect ook hebben, als ik op een ander standpunt stond dan hij. Maar dan zal die Minister het in de Kamer dikwijls niet aangenaam hebben, want het zal groote moeite kosten en lang duren, voordat de groote meerderheid van ons volk dien ommezwaai heeft gemaakt. Ik bedoel niet een ommezwaai in de overtuiging van recht en onrecht, Mijnheer de Voorzitter, want ik geloof even vast aan hoogere rechtsbeginselen, ook voor het leven der volkeren, als de warmste voorstander van den Volkenbond, maar ik bedoel, dat het veel moeite zal kosten voordat ons volk zoover komt, dat het begrijpt, dat er werkelijk — helaas — iets in de wereld veranderd is. En als dan die Minister uit die verandering de consequenties trekt, zooals deze Minister dat nu doet, en hij ook doet in verband met artikel 16 van het Volkenbondspact, dan moet hij er op rekenen, dat van hem niet meer zal kunnen worden gezegd, wat de heer Mendels mij eens bij interruptie heeft toegevoegd, toen ik eens een wat scherpe discussie had met den vorigen Minister van Buitenlandsche Zaken: „Ministers van Buitenlandsche Zaken hebben nu eenmaal altijd een streepje voor.” Als deze Minister en deze Regeering deze politiek blijven volgen, dan zullen zij op den duur succes moeten hebben, maar in den aanvang grooten tegenstand onder vinden.

Ik keer nu tot de zaak terug. Waar gaat het hier om? In de eerste plaats over de erkenning van den Koning van Italië tevens als Keizer van Ethiopië op zich zelf. In de tweede plaats over den weg, door de Regeering ingeslagen om dit doel te bereiken. Het moge mij veroorloofd zijn over elk van deze beide punten nog iets in het midden te brengen.

Eerst de erkenning op zich zelf. Gisteravond heeft er een zeer interessant artikel van mr. van Raalte gestaan in de *Nieuwe Rotterdammer*, waarin werd gewezen op een analogon in ons Parlement in 1861. Het betrof toen een quaestie, die allerlei punten van overeenstemming heeft met het geval, waar wij nu mee te maken hebben, nl. het geval van de erkenning van den Konink van Italië na de éénwording van Italië, een proces, waarbij ook rechtsbreuk gepleegd is en waarbij ook verovering heeft plaats gegrepen. In dit verband nu kwam ter sprake een punt, dat ook door den geachten afgevaardigde den heer Anema in verband met het geval van Abessynië naar voren is gebracht. Toen heeft de toenmalige Regeering een distinctie gemaakt tusschen het erkennen van den Koning van Italië eenerzijds en het erkennen van de soevereiniteit van den Koning van Italië over zijn gebied anderzijds. Thorbecke heeft deze distinctie verworpen en haar met meer parlementaire woorden als een spitsvondigheid gequalificeerd.

Ik geloof, dat dit juist is. Ik zou hier ook niet willen onderscheiden tusschen het erkennen van den titel „Keizer van Ethiopië” en het erkennen van dien persoon als soverein over het gebied van Ethiopië.

Ook mij heeft daarom getroffen, Mijnheer de Voorzitter, alweer gelijk den geachten afgevaardigde den heer Anema, dat de Minister in het antwoord op de vijfde schriftelijke vraag van den heer Albarda betoogt, dat het gebruiken van den titel de erkenning van de soevereiniteit niet behoeft in te sluiten. Natuurlijk niet, Mijnheer de Voorzitter, als men denkt aan zulke antiquiteiten als den titel van Koning van Jeruzalem. In

het onderhavige geval sluit echter de erkenning van den titel wel degelijk de erkenning van het gezag in en ik wensch openlijk uit te spreken, dat, wanneer ik hier de Regeeringspolitiek verdedig, ik daarmee ook verdedig de erkenning van de soevereiniteit van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië over laatstgenoemd land.

Ik behoef na de uiteenzetting van den geachten afgevaardigde den heer Anema, die deze dingen veel beter weet dan ik, niet heel veel te zeggen over het onderscheid tusschen erkenning de jure en de facto.

Mij heeft, evenals dezen afgevaardigde, verbaasd, dat de Regeering daartusschen zoo'n groot verschil maakt. Inderdaad is het juridisch precies hetzelfde. Een erkenning de facto en een erkenning de jure beteekenen beide erkenning van de soevereiniteit van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië over dat territorium en alleen dan zou er aanleiding zijn voor de Regeering om onderscheid te maken tusschen beide soorten van erkenning, indien zij aarzelde omtrent de vraag, of de toestand in Ethiopië reeds voldoende is geconsolideerd voor een erkenning de jure.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, in de rede van den Minister heb ik geen spoor gevonden van twijfel op dit stuk. De Minister zegt volstrekt niet: ik wensch niet over te gaan tot een erkenning de jure, omdat ik er aan twijfel, of de toestand daar wel geconsolideerd is! Maar ik gevoel achter de voorkeur voor erkenning de facto den gedachtengang: ik ga liever niet over tot de erkenning de jure, omdat, nu ja, „recht” in dit verband zoo onaangenaam klinkt; erkenning de facto kan ik gemakkelijker verdedigen tegenover het groote publiek, dat van de juridische quaesties niet zoo heel veel begrijpt. Inderdaad is echter voor de Regeering de eenige quaestie, waarom het gaat, of zij bereid is om, op welke manier dan ook, te erkennen de soevereiniteit van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië, ja of neen.

Het is mij niet aangenaam dat te bepleiten, Mijnheer de Voorzitter, en het is allerminst aangenaam, dat wij op het oogenblik moeten beleven, dat wij in de Italiaansche pers daarvoor worden geprezen door dezelfde, die ons op de meest onwellevende wijze bejegend hebben, toen wij onze plicht hebben gedaan bij de sanctiepolitiek. Maar het is hier geen quaestie van aangenaam of niet aangenaam; de vraag is alleen of het goed is, dat Nederland dezen stap doet, ja of neen.

Ik mag in dit verband ook nog wel een enkel woord zeggen over de vraag, of wij bevoegd zijn, dezen stap te doen. Ik erken, dat het een moeilijke quaestie is. Ik wil er alleen dit over opmerken, dat men hier niet eenvoudig kan opereeren alleen met teksten, maar dat men zich moet realiseren, dat er in de wereld heel wat veranderd is; dat b. v. toen de Volkenbond in 1932 een of ander besluit nam, dat een geheel andere Volkenbond was dan die nu bestaat; dat trouwens tal van Staten zich aan de bewuste, met de *Stimson-doctrine* samenhangende resolutie niet hebben gestoord; dat wij dus niet eenvoudig kunnen zeggen: het staat er toch en wij hebben ons er derhalve aan te houden.

Mijnheer de Voorzitter! Bij gelegenheid van het nieuwe jaar heeft de Minister-President een interview toegestaan, waarin niet minder voorkomt dan b. v. „dat de collectieve veiligheid begraven is”. Verder zeide de Minister:

„Indien er al menschen gebleven zijn, die, onder deze verhoudingen, nog geloof hechten aan collectieve veiligheid, dan zal het aantal verdwijnend klein zijn. Ik behoer er in elk geval niet toe.”

Ten slotte zeide de Minister:

„dat nu wel duidelijk gebleken is, dat een Volkenbond, die rust op den in 1919 gelegden grondslag, geen levensvatbaarheid heeft. Dat te weten is intusschen misschien een voordeel, omdat daardoor de weg naar een beteren toestand kan worden geëffend.”

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn voornemen hier thans te spreken over den Volkenbond in het algemeen. Binnenkort zal daartoe gelegenheid bestaan bij de behandeling van hoofd-

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(de Savornin Lohman)

stuk III der Rijksbegroting. Deze quaestie echter hangt in zooverre samen met den Volkenbond, dat degenen, die zich beroepen op oude resoluties en op het pact van den Volkenbond — welk pact trouwens door den Bond zelf herhaaldelijk is geschonden, o.a. door de toelating van Abessynië en van Rusland —, zich moeten realiseeren, dat sedert dergelijke resoluties genomen zijn, de toestand totaliter is veranderd.

Dit wat onze bevoegdheid betreft om den stap te doen. Maar is het gewenscht, dat Nederland daartoe overgaat?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou meenen, dat er alle aanleiding is nu maar ons verlies te nemen. Als wij dat doen, erkennen wij daarmee in geen enkel opzicht de rechtmatigheid van de handelingen, welke tot den huidige toestand hebben geleid.

Laat ik een voorbeeld geven. Er is oorlog gevoerd tusschen twee Staten. De eene Staat moet zich, gelijk Duitschland na den oorlog, annexaties laten welgevalen. Beteekent dan de onderteekening van het vredesverdrag, dat de verliezer de rechtmatigheid van die annexaties erkent? Neen, Mijnheer de Voorzitter, tenzij wanneer de overwinnaar de brutaliteit heeft gehad om de handteekening van den verliezer te vorderen onder de verklaring, dat hij alleen schuld heeft aan den oorlog en dat hem rechtvaardigheidshalve die vernederingen worden opgelegd, zoals in Versailles is geschied. Dat vraagt echter Italië, tegenover wie de Volkenbond eigenlijk een oorlog heeft verloren, niet van de leden van den Volkenbond. Italië vraagt niet van ons, dat wij zullen erkennen de rechtmatigheid van het groote onrecht, dat het heeft gepleegd. Indien dat zoo was, zou ik meenen, dat geen enkele Regeering, die zich zelf respecteert, dat zou mogen doen, maar natuurlijk vraagt Italië niet zoo iets van ons.

Nu wordt beweerd, Mijnheer de Voorzitter, dat de groote Mogendheden het dan maar eerst moeten erkennen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, die kunnen zich meer veroorloven dan wij en zij hebben misschien motieven van hooge politiek, waarmee wij gelukkig niets te maken hebben. Ik zou dus meenen, dat er alle aanleiding is om te zeggen: laten wij rustig doen datgene, wat wij achten te zijn in het belang van Nederland en van de internationale gemeenschap. Over dit punt, dat ik in den aanvang reeds aanroerde, zou ik echter nog iets willen zeggen.

Wat is ten slotte het gevaar, het groote gevaar, dat op het oogenblik de wereld bedreigt? Niet nog zoozeer de buitenlandsche politiek van naties als Duitschland en Italië, maar vooral, dat hieruit zou kunnen voortkomen een ideologische oorlog met de wapenen. Dát wordt gestookt internationaal en ook nationaal. Groote geleerden, van wie men het niet zou verwachten, werken zelfs in die richting. Ik noem b.v. Hans Kelsen, die ongeveer schreef: „de Volkenbond is dood, leve de Volkenbond, maar dan een nieuwe Volkenbond van de democratische Staten”. Als dat zoo doorgaat, Mijnheer de Voorzitter, gaan wij het Armageddon te gemoet.

Hoe bitter het ook is, Mijnheer de Voorzitter, ten slotte is het verstandiger en hogere politiek, om stappen te doen, die niet aangenaam zijn en die het volk misschien niet begrijpen zal, zoals b.v. het zenden door Engeland van Halifax naar Berlijn, maar stappen, die er toe kunnen leiden, dat de Mogendheden, die zich samengesloten hebben in het bekende blok, weer worden opgenomen in het Westersch verband.

Ik zie de daad van deze Regeering als een stap in die richting. De Minister-President knikt toestemmend; dat schijnt dus inderdaad de bedoeling te zijn. En dat is veel belangrijker dan de vraag, of wij misschien eenigen last ondervinden, doordat wij geen gezant hebben in Rome.

Ik sprak, Mijnheer de Voorzitter, over de erkenning op zich zelf. Ik zou nu ten slotte nog zeer in het kort iets willen zeggen over den weg, dien de Regeering daartoe heeft ingeslagen. Is dat de juiste weg geweest? De Regeering heeft een internationale actie op touw gezet. De Minister kan wel zeggen: er is alleen maar zoo'n beetje gepolst, maar Zijne Excellentie houde mij ten goede, dat ik daaraan nog wel eenige meerdere beteekenis hecht. Er is hier dus sprake van een belangrijk internationaal initiatief — dat ben ik met den geachten interpellant eens — om via de Oslo-Staten Parijs en Londen te

Handelingen der Staten-Generaal. — 1937—1938. — I.

(de Savornin Lohman e. a.)

bewegen, laat ik het zóó zeggen, tot iets, wat zij misschien, althans Londen, eigenlijk zelf heel gaarne zouden willen! Hoe dit ook zij, ik begrijp, aangezien ik de zaak bezie uit het oogpunt van bevordering der internationale samenwerking, zeer goed het standpunt, dat de Minister daarbij heeft ingenomen. Ik begrijp ook zeer goed, dat de Minister daarbij niet den weg naar den Volkenbond heeft ingeslagen. Om de zooveen door mij genoemde redenen en om de doodeenvoudige, nuchtere reden, dat Rusland lid is van den Volkenbond en men dus van te voren weet, dat men in Genève nooit ter wereld, al zou men een jaar achtereen vergaderen, eenig resultaat zou bereiken.

Maar toch stuit ik, wanneer ik over de door de Regeering gevolgde methode nadenk, op twee bezwaren.

Mijn eerste bezwaar is, dat Nederland zich daarbij te veel op den voorgrond stelt. Het heeft mij eenigszins bevreemd, dat dit van sociaal-democratische zijde zoo erg wordt gevonden. Ik heb altijd den indruk gekregen, dat de sociaal-democraten de dapperste lieden zijn, wanneer het betreft de internationale verhoudingen. Toen hier in 1935 de sanctie-quaestie behandeld werd, had men den heer Mendels moeten hooren! Toen had men ook den heer van Embden moeten hooren! Deze is geen sociaal-democraat, maar toch iemand, die in deze zaak aan den anderen kant staat. Deze geachte afgevaardigde ging nog verder dan de heer Mendels; het was bijna militarisme, wat men te hooren kreeg. Als men het waagde er iets tegen te zeggen, kreeg men het verwijt van flauwhartigheid naar het hoofd. Wanneer men zeide: laten wij bescheiden zijn en niet haantje de voorste spelen, dan, Mijnheer de Voorzitter, weet u wat men kon beleven! Ik heb er de grootste onaangenaamheden over gehad met den Minister van Buitenlandsche Zaken. Het doet er daarbij niet toe, of ik mij vergist heb in deze zaak, wat aangaat de vraag, of wij toen een eerste rol hebben gespeeld. In dit verband is alleen van belang, dat ik, toen de sancties aan de orde waren, gepleit heb voor terughoudendheid, zoodat ik consequent ben, als ik nu, in een aangelegenheid van tegenovergestelden aard, hetzelfde bepleit. Maar de heeren sociaal-democraten moeten zich rustig houden, die moeten nu niet zeggen: Nederland behoort te wachten totdat anderen voorgaan! Toen het in de kraam van de heeren te pas kwam, moest Nederland, hoewel de heeren eenige jaren te voren nog ontwapenaars waren, haantje de voorste spelen. Ik daarentegen zeide toen en kan dus nu zeggen: de zelfstandigheidspolitiek van Nederland behoort te zijn een bescheiden politiek.

Mijn tweede en laatste bezwaar is dit. Wanneer men zooiets onderneemt, risqueert men weigeringen. Het is mogelijk, dat het zal meevallen, maar het is risquant, iets dergelijks te doen. Voortdurend hebben wij met de Oslo-Staten het een of ander ondernomen. Ik zou de Regeering willen vragen: hebben wij daarvan ooit veel plezier beleefd? Heeft het dikwijls resultaten opgeleverd?

Was het niet veel eenvoudiger geweest, Mijnheer de Voorzitter, wanneer de Regeering zich op het standpunt had gesteld: wij zenden onzen gezant naar Rome; de Volkenbond heeft den oorlog verloren tegen Italië, wij als lid van den Volkenbond hebben dat te aanvaarden; wij nemen dus ons verlies, zoals dat heet, en verder doen wij niets. Dit was op zich zelf reeds een daad geweest van internationale beteekenis.

De heer van Embden: Mijnheer de Voorzitter! De eerste quaestie, die voor de beoordeeling van het onderhavige Regeeringsbeleid onder de oogen moet worden gezien, is m. i. deze: is voor zulk een initiatief, van wie het ook moge uitgaan, het oogenblik goed gekozen?

Het antwoord hierop moet naar mijn bescheiden meening volstrekt ontkennend luiden. Om de volgende redenen.

Er is rechtmatige twijfel — ik moge dat ook mijnerzijds aanstippen —, of de bezetting van Abessynië door Italië, zelfs maar uit militair oogpunt, een voldongen feit is, buiten enkele punten en smalle strooken, die beheerscht worden, en of niet vrijwel alom in het land anarchie en guerilla heerschen, laat staan, dat er reeds een ordelijk functionneerend bestuursapparaat zou zijn ingesteld. Die twijfel berust niet op gegevens, door waarnemers ter plaatse verstrekt, want dat is onmogelijk, om de

(van Embden)

eenvoudige reden, dat onpartijdige waarnemers niet worden toegelaten en er in het land een strenge censuur heerscht. Die gegevens ontleen ik ook niet aan de bron, die de geachte interpellant aanvoerde, de *Times and Abessinian News*, maar aan een correspondentie, opgenomen in een zoo nauwgezet blad als de *Times*, tout court, dat zijn bronnen en gegevens pleegt te keuren vóór het opneemt, gegevens ditmaal van zijn correspondent, gevestigd te Dzijboeti, de havenplaats van den Abessijn-schen spoorweg en dus verkregen krachtens diens waarnemingen, zoo nabij mogelijk ter plaatse. Welnu, op grond daarvan is er heel wat reden aanwezig voor twijfel aan de volledige bezetting en beheersching van Abessynië door Italië.

Kan de Minister daartegenover zijnerzijds gegevens stellen, die kunnen staven hetgeen hij aanvoerde, nl. dat die beheersching door Italië als een paal boven water staat? De Minister houde het mij ten goede, dat een beroep op zijn ambtgenoot in Zweden, den heer Sandler, waarschijnlijk zijn standpunt niet kan versterken, omdat ook die niet is een waarnemer ter plaatse. Ik ben trouwens niet bekend met den datum, waarop de heer Sandler sprak. Dat kan zijn geweest vóórdat de *Times* deze belangrijke dingen aan het licht bracht. Is die twijfel gegrond, dan is er voor erkenning de facto reeds dadelijk afwezig het eerste ingrediënt, dat noodig is: het factum.

De tweede reden, waarom ik het oogenblik niet gelukkig gekozen acht, is deze. De veroordeeling door den Volkenbond van de Italiaansche agressie en verovering is nog van recenten datum. Eén jaar of enkele jaren moet bij een zaak als deze recent heeten.

Die veroordeeling is zeer krachtig geweest, en geen wonder. Dat Italië aanvaller was, dat de Italiaansche daad een daad van agressie is geweest, was niet alleen apert, maar het geschiedde ten koste van ruim een half dozijn woordbreuken, te weten jegens diverse artikelen van het Handvest van den Volkenbond — benevens nog de resolutie, die een aanvalsoorlog tot een misdaad verklaart — jegens het Kellogg-pact, de Algemeene arbitrage-akte, de jurisdictie van het Hof van Internationale Justitie, het gifgasverbod. Al deze verdragen of documenten dragen de handteekening der Italiaansche Regeering. Niettemin heeft deze Regeering haar aanvalsoorlog — zich zelf wel bewust van dit karakter — 2 jaren lang in het geheim voorbereid. Achteraf heeft Italië dit ronduit toegegeven. Men herinnere zich de cynische erkenning van die tweejarige voorbereiding door maarschalk de Bono. Wat had Italië — zoo was de teneur van zijn geschrift — zijn medeleden van den Volkenbond kostelijk bedrogen! Ons land is daarin nog op minder aangename wijze zijdelings betrokken geworden. Immers, Italië had inmiddels het grensincident bij Wal-Wal geënsceeneerd, ten einde een schijn van agressie op Abessynië te kunnen werpen! Over dat incident nu is ten onzent de oneerlijke comédie van een arbitrage opgevoerd, en ons land heeft de eer genoten den acteurs in deze vertooning gastvrijheid te mogen verleenen.

De derde reden, waarom het oogenblik niet gelukkig gekozen is: deze recente veroveringsoorlog is gevoerd zonder eenige scrupule, met groote wreedheid.

Al deze revolteerende daden, die ik maar vluchtig aanstipte, liggen de wereld nog levendig en pijnlijk in het geheugen. Is het dan moreel toelaatbaar, is het zelfs maar opportuun, die daden nu reeds te gaan bekronen met de erkenning van den Keizerlijken titel? Omtrent één jaar na de opheffing der sancties is de Minister zijn initiatief reeds begonnen!

Is het dan ook reeds weinig waarschijnlijk, dat de drie Skandinavische Staten zullen medewerken — het afwijzend antwoord van Noorwegen heeft de Minister reeds mogen incasseeren, en wat een afwijzing! —, het is volkomen uitgesloten, dat bij Engeland en Frankrijk thans succes kan worden bereikt. Wie zich maar even indenkst in de gevaarlijke wrijvingsvlakken tusschen hen en Italië, kan 's Ministers échec met zekerheid voorspellen. Men kan Engeland en Frankrijk er alleen maar door irriteren.

Deze prikkeling zal niet verzacht worden door het feit, dat Italië in zijn Arabische radio-uitzendingen — alle stokend en ophitsend, naar men weet, tegen het Engelsche imperium — het initiatief van Minister Patijn reeds heeft opgenomen als

nuttig propagandamateriaal. Op 5 Januari, meldt de Romeinsche correspondent van het *Handelsblad*:

„hoorden wij, hoe de tekst van het 11de bulletin van de „Informazione Diplomatica”, handelend over het initiatief van Minister Patijn, in de Arabische vertaling werd voorgelezen.”

Ik vraag mij af, of door deze propaganda met haar initiatief de Nederlandsche Regeering zich gevleid gevoelt. Op het gevaar van de uitstraling op de bevolking van Nederlandsch-Indië heeft de heer Vorrink reeds gewezen.

Ten vierde: men stoot ook de Vereenigde Staten af wegens hun Stimson-leer — niet-erkenning van gewelddadige gebiedswijziging — en vele Zuid-Amerikaansche Staten, welke die leer mede aanvaard hebben.

De Minister sprak in dit verband eenige malen, als ik hem goed verstaan heb, uitsluitend over Zuid-Amerikaansche Staten. Hij vergete niet de groote Noord-Amerikaansche Republiek, den hoofdfactor in dezen.

De Stimson-leer derhalve. De erkenning van de Japansche verovering van Mandsjoekwo in 1931 heeft nog steeds niet plaats gevonden.

Ten vijfde: men verzwakt tegelijkertijd het gezag van den Volkenbond door buiten en achter hem om deze erkenning te willen bevorderen. Zou de poging van den heer Patijn slagen, dan had hij nu eens den Volkenbond voor een fait accompli gesteld. Hij zou het beleid van den Volkenbond doorkruist en gecontrarieerd hebben, zijn beteekenis hebben verminderd.

Zoo iets te doen is een groote onvoorzichtigheid voor een Nederlandschen bewindsman. Zijn antwoord aan den heer Albarda, dat „door de opheffing der sancties de verplichtingen ingevolge het Volkenbondspact waren uitgeput”, is niet alleen een veel te enge opvatting onzer verplichtingen, zij is ook in strijd met Nederlands eigen uitspraak van nog maar één jaar vóór 's Ministers stap. Immers, op 4 Juli 1936, in dezelfde vergadering der Assemblée, waarin dan de sancties werden opgeheven, is tevens een resolutie aangenomen, waarin in zake het Italiaansch-Ethiopisch conflict stelling wordt genomen op den grondslag zoowel van de Volkenbondsbeginselen als van het Stimson-principe der Amerikaansche Staten, d. w. z. niet-erkenning. Deze samenkoppeling der principes, waarin die van den Volkenbond aan den Stimson-regel als het ware geassimileerd worden — niet het geheele Pact, zooals de Minister heeft opgemerkt, maar dat beweert ook niemand; in het geding is slechts het al of niet erkennen van gewelddadige verovering — die samen-koppeling is veelbeteekenend. En dat behelst een veroordeeling van de démarche der Regeering. Bedoelde resolutie werd aangenomen met 49 stemmen (waaronder natuurlijk die van Nederland) tegen 1 stem.

De Minister stelt daartegenover, dat deze uitspraak dan een jaar oud moge zijn, maar dat de adoptie van den Keizerlijken titel door de Italiaansche Regeering twee jaar geleden heeft plaats gehad. Deze vergelijking is tekenend, vrees ik, voor den gedachtengang, die de Regeering geleid heeft. Het rechtsprincipe van niet-erkenning van den Volkenbond is 1 jaar oud, maar de Italiaansche aanmatiging om den Keizerlijken titel te voeren 2 jaar. In tijdsduur wint de Minister het inderdaad, maar welke is de moreele waarde van de beide feiten, die de Minister durfde te vergelijken?

Neen, het oogenblik voor dezen stap is m.i. wel uitermate slecht gekozen. En het is nog slechter geworden, doordat na 's Ministers initiatief Italië zijn lidmaatschap van den Volkenbond heeft opgezegd, opzegging, vergezeld van de in dat milieu gebruikelijke schimpscheuten aan het adres van den Bond en de democratische Staatsvormen. Reeds enkel dit nieuwe feit zou den Minister een aanleiding kunnen zijn om zijn nuttelooze poging tot toenadering thans prijs te geven of liever terug te nemen. Wil Zijne Excellentie ook dit argument eens overwegen, zoo moge ik vragen.

Een tweede vraag in deze aangelegenheid is de volgende. Indien het eenmaal komen moet, zooals het in het volkenrecht ten slotte pleegt en ook wel dient te gebeuren, tot bezegeling der Italiaansche verovering, indien deze aantasting van de rechtsge-

(van Embden)

dachte en moraal eenmaal formeel geregistreerd moet worden, ligt het dan op den weg juist van kleine Staten daartoe het initiatief te nemen? De vraag is hier vandaag meer dan eens gesteld. Ik wensch haar mijnerzijds ook even aan te roeren, want het is een hoofdpunt in de quaestie.

Een kleine Staat dus, wiens veiligheid en gansche bestaan in de eerste plaats afhankelijk is van de vraag, of men de moreele ontreddeering der menschheid nog zal vermogen te stuiten en het internationale rechtsgebouw nog tijdig zal weten te schragen en uit te bouwen, zulk een Staat neemt dit initiatief. Moet juist de zwakke den weg effenen voor den roofstaat, diens evidente moeilijkheden helpen wegruimen, hem nederig buigend te gemoet treden en zijn splinternieuwe Keizerskroon komen bewonderen? Die gedragslijn is niet alleen kwetsend voor het rechtsgevoel, zij is ook in hooge mate onverstandig er bij. En 's Ministers initiatief hééft het rechtsgevoel beleedigd van tallooze landgenoten, van nog meerderen in het buitenland. Wij hebben in het buitenland „een slechte pers”, bij het lezen van welker beoordeelingen men zich bezorgd en beschaamd gevoelt.

Overigens, dat ook in ons eigen land zooveel protest gerezen is, is, nu de daad der Regeering er eenmaal ligt, nog maar gelukkig. Want én dit gezonde rechtsbesef én die verontwaardiging zijn activa in onze volkskracht en in onzen onafhankelijkheidszin. De Minister zal die afkeuring misschien dus nog weten te waardeeren, al is er eenige zelfverloochening voor noodig en al acht hij die veroordeeling principieel niet gerechtvaardigd, een opvatting, waarover ik dadelijk iets zeggen zal.

Nederland vóórop om het levenspad der veroveraars wat zonniger te maken, althans om de herinnering aan grof onrecht en wreedheid zoo spoedig mogelijk uit te wischen. Nederland vóórop in de groote politiek, om Frankrijk en Engeland hun taken eens even aan het verstand te brengen! Wat zouden, zoo had ik verwacht, vooral die leden dezer Kamer daartegen stelling nemen — ik denk aan de heeren Briët en de Savornin Lohman —, die de Ministers van Buitenlandsche Zaken zoo dikwijls vermaand hebben op het wereldtooneel toch immer een uiterst bescheiden rol te spelen. Nooit voorop alstublieft, nimmer haantje de voorste willen zijn. Hoe hebben deze beide heeren bijv. in 1934 en de heer Briët in 1936 den staf gebroken over elk Nederlandsch initiatief te Genève op het gebied der wereldpolitiek. Ging de heer de Savornin Lohman in 1934 niet zoover in voorzichtigheid, dat hij zelfs afkeurde het initiatief van Minister de Graeff in zake internationale steunverleening aan Duitsche vluchtelingen? En toch gold dat een simpele zaak van deernis en barmhartigheid. „Maar” — zoo vroeg hij en nu citeer ik den heer de Savornin Lohman woordelijk — „ik vraag mij af, waarom moest Nederland nu juist de kat de bel aanbinden.” Moesten juist wij nu „dit heete hangijzer” aanvatten?

Mijnheer de Voorzitter! Met deze en soortgelijke precedenten in de herinnering, verbeidde ik met eenige spanning, bijna met beklendheid, welke strenge woorden deze heeren wel van de lippen zouden vloeien bij het onderhavige, hoog-politieke, initiatief, dat zoo onvergelykelyk meer ingrijpend is dan alle door hen gecritiseerde. Het heeft niet mogen zijn. Althans wat den heer de Savornin Lohman betreft. Deze geachte afgevaardigde heeft het Regeeringsinitiatief verdedigd en heeft zelfs gewenscht, dat het nog verder ware gegaan en dat geheel zonder de Oslo-Statens wal zou zijn gestoken. Waar het geldt de internationale rechtsorde te verstevigen, remt de heer Lohman. Maar hij keurt goed, om redenen van opportuniteit, of welke dan ook, wanneer men die rechtsorde en het rechtsbesef verder doet afbrokkelen.

Ik zie Nederlands belangen anders.

Als derde en laatste onderwerp, dat beoordeeld moet worden, zie ik de vraag of de stap van den Minister behelst een erkenning in feite dan wel in rechte. Ik kan onmogelyk gevolg geven aan den wenk, dien de heer Anema in zijn belangrijke rede heeft doen hooren, om deze nuttelooze onderscheiding te laten rusten. De strekking van hetgeen ook ik zal zeggen, is, dat de onderscheiding geen betekenis heeft. Ik moet echter in de onderscheiding treden, omdat de Regeering beproeft die onderscheiding te maken, ten einde daarmee de ongerustheid en

verontwaardiging, die gerezen zijn, te kalmeeren. Welk soort erkenning is het?

De Minister meent erkenning in feite en hij zal mitsdien de moreele bedenkingen, die ik aanvoerde, niet zoo klemmend achten, tenzij hetgeen over het imaginaire der onderscheiding door de heeren Anema en de Savornin Lohman is opgemerkt, hem reeds heeft genezen van zijn verwachting omtrent zijn kalmeeringsmiddel.

Het is, meent Zijne Excellentie, een erkenning de facto en — aldus antwoordde hij den heer Albarda — „de erkenning” van een feit kan niet in strijd zijn met eenig zedelyk beginsel.”

Met uw welnemen, dat hangt af én van het feit én van de soort van erkenning. Indien men „erkent”, dat er een hevige onweder heeft gewoed, is zulke erkenning vrij van eenig zedelyk oordeel. Taalkundig dringt het zich op, om in zulk geval liever van „constateeren” te spreken, want „erkennen” is al meer. Welnu, tegen den moreel kleurloozen term „constateeren” van een Italiaansch bewind in Abessynië en, in zijn contact met dat bewind, zich gedragen naar dat feit, daartegen zou geen bezwaar zijn. Indien onze exporteurs in Abessynië een invoervergunning noodig hebben; indien onze Regeering een verdrag nopens betalingen van dien invoer te sluiten heeft; indien reizigers in Abessynië in aanraking komen met het Italiaansch militair of politiegezag of den fiscus, dan zullen zij telkenmale constateeren en aanvaarden, dat dit gezag — voor zoover het dan reikt in dat land — het eenige aanwezige, het feitelijke, is. Want het andere, het wettige gezag, dat van den Negus, is verdreven, is althans uiteengeslagen en verspreid. Welnu, zulk contact is, behalve constateeren, ook een erkennen in feite. Hetzelfde ligt in de gedragslijn van Engeland en Frankrijk om hun gezanten te Addis Abbeda terug te roepen en door consuls te vervangen.

Maar, dat heeft ook de heer Anema opgemerkt, voor zulk feitelyk verkeer met de Italiaansche bezettende Overheid behoefde onze Regeering geen stappen te doen, die, via de Oslo-Statens, naar Londen en Parijs zouden leiden. Zulk contact is er in Abessynië ook reeds onzerzijds. De Minister bedoelde dus meer, hij wilde verder komen. Niettemin ontkent hij, dat erkenning de jure bedoeld is.

Dat is een protest, in strijd met de daad zelf. Wat is de daad? Enkel en alleen om tegenover het Italiaansche Staatshoofd voortaan ook den titel „Keizer van Ethiopië” te gebruiken. Anders niet. Maar dit is dan ook juist te veel. Indien dit erbewijs niet de erkenning de jure en zeker de moreele goedkeuring inhoudt, niet is het buigen voor de daarin uitgesproken souvereiniteit van Italië over Abessynië, wat meer zou men dan nog kunnen doen?

En wat meer verwacht de Minister, dat hij ooit zal kunnen doen tegenover de verhouding Italië-Abessynië? Ik vraag, gelijk ook de heer Vorrink gedaan heeft, met aandrang aan den Minister, ons dit te willen mededeelen. Wat staat hem voor den geest, dat hij ooit meer zal kunnen doen dan te Rome gebruiken den titel Keizer van Ethiopië? Kan hij werkellyk, ook in dat milieue, vasthouden aan zijn voorstelling, waarmee ons volk, hoopt hij, wordt gerustgesteld, dat het maar een feitelyke erkenning is, zonder principieele beteekenis? Gaat soms voorloopig onze a.s. gezant bij de overhandiging van zijn geloofsbrief uitdrukkellyk opmerken, dat het bezigen van den keizerlyken titel niets praedjudicieert omtrent de rechtmatigheid van het voeren er van, en omtrent de souvereiniteit? Dat moest hij kunnen doen, indien de stap oprechtelyk zou worden ondernomen. Het is immers het argument, dat de Minister gebruikt tegenover het verontruste Nederlandsche rechtsgevoel? De Minister wenscht immers realisme, hij wenscht waarachtigheid, zooals hij zooveel nog heeft opgemerkt?

Mag de gezant er ook nog bijvoegen de qualificaties, die een verdediger van het Regeeringsbeleid, de heer de Savornin Lohman, zooveel bezigde, dat de verovering „een gruwelyk onrecht” is geweest, dat „onvergeeflyk” blijft? Hij zal die qualificaties misschien niet ter audientie behoeven te bezigen, dat ware minder hoffelyk, maar wellicht na afloop, in een persgesprek b.v.

Neen, het is geheel anders. Onze gezant zal huldigen en zich schuchter voegen naar den Italiaanschen smaak. Welnu,

(van Embden)

die titel „Keizer van Ethiopië” is — en dit uitsluitend — de Italiaansche glorificatie van de verovering en van alle middelen, waarmede die bereikt is. Het is een smakelooze glorificatie, overhaast toegepast, terwijl de verdreven Keizer nog voortgaat te pleiten voor het goed recht van zijn mishandeld volk. De nieuwe titel is een deel van die praalzucht, waarmede elke dictator zijn onderworpen landgenooten tracht te verblinden. Vandaar ook de haast bij de adoptatie, een haast, die den Minister tot argument heeft gestrekt! Het adopteeren harmonieert met de bejegening, die een aantal Italiaansche journalisten in een vergadering van den Volkenbondsraad den Negus bereid hebben — nl, een cacophonie van gefluit en gehoon — toen de ongelukkige Vorst voor het laatst en met groote waardigheid een appél deed voor dat forum van het wereldgeweten. De fluitende journalisten zijn te Rome gedecoreerd. In die lijn ligt de aanneming thans van den nieuwen titel. En de veel-eischende dictator te Rome verlangt, dat andere Regeeringen onder zijn juk zullen doorgaan en ook hunnerzijds dit eerbewijs gebruiken zullen. Een Nederlandsch Minister doet stappen, om tot zoo diepe buiging te geraken. De Minister verdedigt dit met een beroep op onze zelfstandigheidspolitiek, ik geloof zelfs op de waardigheid van het land!

Mijnheer de Voorzitter! Ik gevoel het als een diepe vernedering en ik weet, dat talrijke landgenooten het zoo gevoelen.

Daartegenover zinkt in het niet het inconvenient, dat ons gezantschapspersoneel te Rome nog eenigen tijd zonder chef blijft. Dat bezwaar is overkomelijk. En hoe dan ook, honneur ne transige pas!

Acht de Minister wellicht de dankbaarheid van Italië een voordeel? Want hij verklaarde zoeven, dat het belang van de bezetting van het gezantschap — als ik hem goed verstaan heb — niet het hoofdpunt was. Een zeer belangrijke uitspraak, Mijnheer de Voorzitter, die te denken geeft.

Dus misschien de dankbaarheid van Italië?

In het midden gelaten, wat die dankbaarheid waard zou zijn tegenover de afstooting der volken, met wie wij politiek en geestelijk zoozeer verwant zijn, hoe lang zou die dankbaarheid duren? Men zie niet voorbij, dat de Italiaansche Regeering een zeer slecht geheugen heeft. Waar zij zich niet pleegt te herinneren de plechtige beloften, door haar afgelegd, waar zij zelfs haar gentleman's agreement met Engeland en Frankrijk in zake Spanje den volgenden dag reeds geheel vergeten was, wat zal haar dan bijblijven van de ongevraagde tegemoetkomingheid van een kleinen Staat? Een Regeering, die het geweld vereert, zal zich die vriendelijkheid op zijn hoogst herinneren om het serviliteit te noemen en te minachten.

Waar nu de Minister nog steeds vasthoudt aan zijn stelling, dat het aanvaarden en nazeggen van den eeretitel geen erkenning de jure is, niet raakt aan eenig zedelijk beginsel, getuige zijn zeer specieuze historische voorbeelden, moge ik ten slotte nog door een vergelijking beproeven de zwakte van zijn stelling duidelijk te maken. Het onderwerp der vergelijking is niet aantrekkelijk, maar dat is niet mijn schuld; dat ligt aan het parallel-onderwerp, waarvoor de verantwoordelijke Minister de Staten-Generaal geplaatst heeft.

Een gehuwd man leeft samen met een andere vrouw. Deze tweede vrouw heeft zijn wettige echtgenoot verdronken met de meest ignobele middelen: met belasting, bedrog, misdrijf. En thans zetelt zij in het verwoeste gezin de facto als vrouw des huizes. En de dagelijksche leveranciers, die hun handelsbelang betrachten, leveren hun waren en erkennen haar, blijkbaar, de facto.

Maar nu komt er meer. Nu neemt een der burenen een opvallend initiatief. Deze nabuur, overigens een ingetogen huisvader, van strenge levensopvatting, van, zeggen wij, „positieve” beginselen, hij wendt zich tot de andere naburen met het voorstel, dat men de beide echtbrekers voortaan uitdrukkelijk met den titel: de heer en mevrouw X — naam van den man — zal aanspreken. Zij hebben dat zoo graag en, ziet ge, dat heeft ook voor ons voordeelen; dan kan men beleefdheidsvisities uitwisselen! Indien dit initiatief slaagt, is het dan een moreele goedkeuring van de overspelige verhouding, ja of neen?

(van Embden e. a.)

Men zal men tegenwerpen: Dit is geen volkenrecht. Inderdaad, en ook geen burgerlijk recht; het is „maar” een moreele goedkeuring. Indien dus ook de Minister opmerkt: ja, een moreele goedkeuring is de erkenning van den keizerlijken titel wel, maar dat valt nog niet samen met erkenning naar stellig volkenrecht, dan zou ik antwoorden: des te erger dan. De moreele waardeering is de hoofdzaak. En het moreele principe zij de absolute grens, welke overschrijding onaanvaardbaar is.

Op al deze gronden acht ik alleszins ter zake dienend hetgeen ik in den aanvang zeide aangaande de schade, die de Regeering toebrengt aan de waardigheid en de veiligheid van ons land, doordat zij tracht te bevorderen, ja, het initiatief nam, om de heerschappij van het recht verder te verzwakken. De Minister zou zijn voordeel kunnen doen met deze treffende woorden, eenmaal gebezigd door den Katholieken Staatsman Beernaert in de Belgische Kamer:

„Rien, à mon sens, de plus fâcheux, de plus démoralisant, que de voir mettre le droit en question par ceux-la mêmes qui devraient éventuellement l'invoquer.”

Colenbrander, aan wiens „Tien jaren wereldgeschiedenis” ik dit citaat ontleen, voegt, in 1907, deze woorden er bij:

„Een kleine Staat, die zich boven het recht zou willen stellen, verraadt niet slechts zijn eigen zaak, maar die van alle andere kleine Staten daarbij.”

Lees hier in plaats van „zich boven het recht stelt”: „die aanspoort om het hooghouden van het recht nu maar prijs te geven” — en ook dit tweede citaat is toepasselijk.

Mijnheer de Voorzitter! Ik resumeer: het Nederlandsche initiatief in deze zaak heeft schade gedaan aan het aanzien van ons land, aan den opbouw der internationale rechtsorde, aan de levensbelangen van ons volk. Ik verzoek den Minister dringend, zijn pogingen en stappen ten deze onverwijld te staken.

De heer van Lanschot: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen het een gelukkige gedachte te mogen noemen van den heer Vorrink, dat hij door zijn interpellatie de Kamer in de gelegenheid heeft gesteld om over deze materie, die zooveel pennen en tongen in beweging brengt, van gedachten te wisselen. En ik heb een stil vermoeden, dat het ook de Regeering misschien niet geheel onwelkom zal zijn geweest om menige verkeerde voorstelling van zaken, die naar aanleiding van het gebeure is gegeven, recht te zetten. Wel heb ik echter op zekere oogenblikken in het debat het gemis gevoeld van een commissie in de Eerste Kamer, zooals die in de Tweede Kamer bestaat, voor buitenlandsche aangelegenheden, waardoor misschien de Minister in de gelegenheid ware geweest ons nog meer vertrouwelijke mededeelingen te doen.

Een tweede opmerking is deze, dat bij het beoordeelen van het buitenlandsche beleid van de Regeering door de Kamer de grootste voorzichtigheid geboden is. De interpellatie beweegt zich geheel op dit terrein; zij bestrijkt niet alleen rechtsproblemen, maar zij voert ons geheel in het diplomatieke leven met al zijn geheimenissen, zijn bijzondere gewoonten en verhoudingen, die de Kamer niet kent en ook niet kennen kan.

Op dit terrein is eigenlijk de eenige deskundige, die met volledige kennis van zaken kan oordeelen, de Minister zelf.

Dubbel voorzichtig moet men ook zijn, omdat het zoo dikwijls gebeurt, dat in de Parlementen gehouden redevoeringen in het buitenland geheel verkeerd worden geïnterpreteerd en zelfs gretig worden uitgebuit, zeer ten nadeele van de belangen van ons land.

Mijnheer de Voorzitter! Wij bevinden ons hier dus niet alleen in de sfeer van de internationale rechtsbeginselen, maar ook in het diplomatieke leven, in het verkeer tusschen de volkeren, dat zijn eischen stelt. Welnu, eerste eisch voor buitenlandsch beleid is besef van de realiteit, werkelijkheidszin en wie daarmee geen rekening houdt, loopt gevaar niet alleen 's lands belang, maar ook de belangen van den Volkenbond te schaden.

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(van Lanschot)

En wil men nu van een vriend van den Volkenbond, zooals ik mij meen te mogen noemen, een zeer droevig bewijs hoe de realiteit in het internationale leven zegevieren kan in 's lands belang over het rechtsbeginsel, dan noem ik de bekende verklaring van 1 Juli 1936 door de verschillende Mogendheden afgelegd, waartoe ook wij behooren, en waarbij zij zich in het eigen landsbelang alle rechten voorbehielden ten aanzien van art. 16; zij hebben zich toen van dat artikel losgemaakt, omdat er andere artikelen van het Pact waren, o. a. de ontwapening, waaraan geen gevolg is gegeven.

En hoe juist die opvatting is geweest, blijkt uit hetgeen sinds dien tijd is gebeurd. Als om strijd hebben vooraanstaande Staatslieden betoogd, dat art. 16 — voor het oogenblik althans — praktische beteekenis verloren heeft. Chamberlain en Eden verklaarden nog onlangs met het oog op toepassing van sancties: wij willen wel, maar wij kunnen niet.

Dan is er de recente verklaring van Motta, den grooten Volkenbondsvriend, dat artikel 16 is lamgelegd; die van Sandler, den sociaal-democratischen Minister van Zweden, die in ieder geval wil vasthouden aan de verklaring van 1 Juli 1936. Vergeten wij ten slotte niet de verklaring van onzen geachten heer Minister-President, in het bekende interview, dat de heer de Savornin Lohman aangehaald heeft, waarbij hij zeide: de collectieve veiligheid is begraven.

Mijnheer de Voorzitter! Hier is nu eenig misverstand, want in de Memorie van Antwoord op de algemeene beschouwingen wordt artikel 16 aangeduid als zijnde voor het oogenblik zonder praktische beteekenis. Laat ik daarom liever een beeld gebruiken, dat de Minister-President zelf naar voren heeft gebracht in de Tweede Kamer, en de collectieve veiligheid noemen een onrijpe vrucht, die op het oogenblik niet geplukt kan worden, maar die, naar ik van harte hoop, naderhand nog zeer waardevol kan blijken. En tegenover hen, die toch terstond die onrijpe vrucht zouden willen plukken, moge ik opmerken: weest voorzichtig in het belang van den Volkenbond zelf, want ongeduld kan op dit oogenblik veel, zoo niet alles, bederven, maar geduld kan veel, zoo niet alles, goedmaken.

Maar met dat al vraag ik, of wat gebeurd is bij artikel 16, ons niet tot nadenken moet stemmen en ons leeren moet, groote waarde te hechten in de internationale politiek aan de realiteit.

„Périssent les colonies plutôt qu'un principe." Het woord is van Robespierre, maar het internationale leven spreekt een heel andere taal. En welke is nu de realiteit? Deze — Abessynië is veroverd en menschelijkerwijs gesproken komt daarin geen verandering meer. De bezetting van Abessynië is een feit en de erkenning van dat feit sluit niet in zich een moreel of juridisch oordeel over den oorlog zelf.

Mijnheer de Voorzitter! Als er een moord of doodslag geschiedt en de medicus erkent: de man is dood, beteekent dat dan, dat hij den moord of doodslag goedkeurt?

Een ander voorbeeld op het gebied van het internationale recht: de nieuwe landsgrenzen, zooals die geschapen zijn door den wereldoorlog, liggen vast, zooals wij allen weten, in het Pact, en vormen daarin, wat men noemt, het territoriale statuut. Wij hebben dat Pact onderteekend. Dat is een erkentenis de jure. Maar beteekent dat nu, dat wij die grenzen rechtvaardig achten, dat wij de behandeling van Oostenrijk en Hongarije en wat gebeurd is met de minderheden, goedkeuren?

De sprekers hebben verschillend geoordeeld over de beteekenis van de erkenning de facto en de erkenning de jure, en ontkend, dat daarin praktisch verschil is.

Ik merk op, dat in Volkenbondskringen dat onderscheid wel degelijk wordt gemaakt. Maar bovendien, gelooft men niet, dat de indruk in Italië anders zou zijn, indien de Regeering verklaarde: dit is een erkenning de jure, dan wanneer zij had verklaard, zooals zij nu gedaan heeft: dit is een erkenning de facto?

Het is nu eenmaal zoo, dat de erkenning de facto op het oogenblik is geworden een quaestie van tijd. Het is niet meer de vraag of, maar het is wel de vraag wanneer en hoe het zal gebeuren. En dan dringen zich velerlei vragen op. Zullen Engeland en Frankrijk ons initiatief met leede oogen aanzien? De heer van Embden schijnt dat beter te willen weten dan de

Minister. Is het gewenscht, dat onze Regeering alleen optreedt of te zamen met anderen? Dat is een quaestie van vorm, en in het diplomatieke leven is het vaak aldus: „que la forme emporte le fond".

Welk landsbelang is er voor ons bij betrokken om met Italië op goeden voet te staan? Economische, staatkundige, wellicht strategische belangen? Kortom, is het weer openen van de normale betrekkingen met Italië niet een dringend landsbelang? Is het niet juist wat er staat in het communiqué van de Zweedsche Regeering, waar gezegd wordt, dat het initiatief van dezen Minister bedoelt de diplomatieke betrekkingen te verbeteren?

Welnu, op al deze vragen kan alleen de deskundige Minister ten slotte met volledige kennis van zaken het antwoord geven; alleen hij kan voor- en nadeelen tegen elkander afwegen, al blijft dan ook de Kamer haar recht van critiek behouden.

Dat zijn de redenen waarom ik de verantwoordelijkheid niet wensch op mij te nemen om van de deskundige adviezen van den verantwoordelijken Minister af te wijken, te minder, omdat het overleg met andere Staten nog niet ten einde is.

Bij beoordeeling van het beleid der Regeering is voorts niet uit het oog te verliezen het algemeen Europeesch belang. Het door haar ondernomen initiatief kan en zal er ongetwijfeld toe medewerken de scherpe ideologische tegenstellingen, die zich al meer beginnen af te teekenen, te verzachten en eenige ontspanning te brengen in de duidelijk tot het uiterste gespannen verhoudingen.

Voorts is de mogelijkheid nog niet uitgesloten, dat de Belgische, Zweedsche en Finsche Regeeringen het inzicht van den Minister blijken te deelen, zij het dan ook in eenigszins anderen vorm. Als dat waar blijkt te zijn, zouden wij deze vreemde situatie krijgen, dat de heeren Vorrink en van Embden het beter willen weten dan vier Ministers van Buitenlandsche Zaken te zamen.

Er is nog een punt, waarop ik gaarne de aandacht wil vestigen. Laten toch de vrienden van den Volkenbond zich vooral hoeden voor wat ik zou willen noemen de blokvorming: eenerzijds de Volkenbondsnaties en anderzijds de naties, die den Volkenbond hebben verlaten. Het gevaar van die tegenstelling is volstrekt niet denkbeeldig, maar teekent zich hoe langer hoe meer af. Tot geen prijs, heeft Motta gezegd, mag Genève de zetel worden van een coalitie en zich laten meesleepen in den strijd tusschen de verschillende ideologieën en vanochtend nog hebben wij in de kranten kunnen zien, dat de Poolse Minister, de heer Beck, eveneens op dat gevaar heeft gewezen. Zorgzuldig dient dan ook in deze discussie er tegen te worden gewaakt den innerlijken Staatsvorm van Italië in dit debat te betrekken. Gaan de geachte interpellant en de heer van Embden in dit opzicht wel geheel vrij uit? Ik meen het — gehoord hun redevoeringen — te moeten betwijfelen. Zou het dan ook niet de voorkeur verdienen om in dezen uitersten te vermijden, zooals die hier naar voren gebracht zijn door den geachten interpellant en door den heer van Embden, maar liever te volgen de adviezen van den alleen deskundigen Minister? Men verwijt aan de Regeering, dat zij hier het initiatief heeft genomen. Maar ik vraag: is dat verwijt juist in den mond van de beide geachte afgevaardigden, die juichten toen Nederland tot de eersten behoorde, die het initiatief namen tot de sancties?

Nu ten slotte: Het is nu wel gebleken, dat ten gevolge van een zeer laakbare indiscretie de aanvankelijke plannen van de Regeering zijn bekend geworden en daardoor hebben schipbreuk geleden. Anders ware misschien de uittrekking van Italië uit den Volkenbond voorkomen. Mijnheer de Voorzitter! Ik zal hier niet zoeken naar den schuldige; gedane zaken nemen nu eenmaal geen keer, maar ik constateer, dat hier ten gevolge van een zeer laakbare indiscretie ruchtbaarheid gegeven is aan een volstrekt vertrouwelijke mededeeling, en dan moge ik vragen: waar moet het heen met het vertrouwelijk overleg tusschen verschillende naties, als men zich niet vooraf verzekerd mag houden van de meest volstrekte discretie en niet de zekerheid heeft, dat hetgeen geheim moet zijn, ook geheim zal blijven?

(van Lanschot e. a.)

Ik betreur die indiscretie in hooge mate en ik vrees, dat ze allerminst bevorderlijk zal zijn voor de toekomstige vertrouwelijke samenwerking.

De heer van Vessem: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van concurrerende vragen van Marxistische fractieleiders der Tweede Kamer in verband met stappen, door de Regeering ondernomen ten einde te komen tot erkenning van de verovering van Abessynië door Italië, heeft de Minister van Buitenlandse Zaken medegedeeld, dat de Regeering eenigen tijd geleden aan de Regeeringen, die de Oslo-overeenkomst hebben getekend, de vertrouwelijke vraag heeft gesteld, of zij genegen waren een gezamenlijken stap te doen bij de Regeeringen van Groot-Britannië en Frankrijk om aan deze laatstgenoemde Regeeringen te vragen, of dezen genegen zouden zijn tot feitelijke erkenning van de Italiaansche bezetting van Abessynië over te gaan, onder mededeeling, dat de Regeeringen der Oslo-Staten voornemens waren dit te doen. „Door het niet erkennen”, aldus de Minister, „wordt de verhouding ten aanzien van Italië, waar Nederland nog steeds niet door een gezant is vertegenwoordigd, geschaad.”

Mijnheer de Voorzitter! Deze mededeeling van den Minister doet verschillende vragen rijzen, die in hetgeen de Minister hier hedenmiddag heeft verklaard geen beantwoording hebben gevonden. In de eerste plaats: de Minister spreekt over een erkenning van de Italiaansche bezetting van Abessynië, die nog niet zou hebben plaats gehad. Echter, de Italiaansche bezetting van Abessynië behoeft geen erkenning meer. De Italiaansche bezetting van Abessynië heeft een algemeen erkenden rechtstoestand geschapen, zulks in overeenstemming met de beginselen van oorlogsrecht, zooals reeds opgenomen in de Conventie van 1899 betreffende de wetten en gewoonten van den oorlog. Volgens deze beginselen wordt een gebied als bezet beschouwd, wanneer het feitelijk onder het gezag van het vijandelijk leger is geraakt. Deze rechtstoestand is erkend door Groot-Britannië, door Frankrijk, ja, door wie niet? Ook door Nederland kan de Italiaansche bezetting van Abessynië niet anders dan erkend zijn, zelfs indien men zich hier zou voorstellen, dat het anders ware, zooals door Nederland de Duitsche bezetting van België van 1914 tot 1918 erkend is en zooals thans de Japansche bezetting van Chineesch grondgebied een erkenden rechtstoestand heeft geschapen, een rechtstoestand, die voor den bezetter rechten en plichten met zich brengt. Indien dus de Regeering spreekt over stappen tot feitelijke erkenning — let wel: feitelijke erkenning — van de Italiaansche bezetting, dan moet de Minister iets anders bedoelen dan hij volgens zijn woordkeus zegt. De Koning van Noorwegen zegt dan ook in zijn telegram aan den Negus, dat zijn Regeering afgewezen heeft de uitnodiging van Nederland om zich tot Groot-Britannië en Frankrijk te wenden in verband met de erkenning van de Italiaansche verovering van Abessynië.

Natuurlijk bedoelt de Regeering dan ook de erkenning, niet van de Italiaansche bezetting, maar van de Italiaansche souvereiniteit over Abessynië. En ik acht het een bedroevend voorbeeld van de onwaarachtigheid der parlementaire regeringsmethoden, waartoe ook deze Minister zich door het systeem gedwongen acht, dat dit, bij de beantwoording der vragen, niet openhartig en duidelijk aan het Nederlandsche volk is gezegd.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft medegedeeld, dat onze Regeering, ten langen leste, maar beter laat dan nooit, heeft ontdekt, wat vele Nederlandsche burgers reeds geruimen tijd geleden hadden begrepen, dat Nederlands verhouding tot Italië door de niet-erkenning van de Italiaansche souvereiniteit over Abessynië — ik zal de zaak nu maar bij haar waren naam noemen — wordt geschaad. Voorts is de Regeering, na ampele voorlichting van wijze mannen en na langdurige overpeinzing, tot de origineele wijsgeerige slotsom gekomen: „Eenmaal zal, naar moet worden aangenomen, het voldongen feit toch moeten worden aanvaard.”

Welaan, Nederland is een soevereine Staat, de Nederlandsche Regeering is van meening, dat door haar niet-erkenning van de Italiaansche souvereiniteit het Nederlandsch belang wordt

(van Vessem)

geschaad; zij is van meening, dat zij dit voldongen feit toch eenmaal zal moeten aanvaarden; verschillende landen, waaronder ook Zwitserland, welks voorbeeld in September 1936, ter gelegenheid van de devaluatie, voor de Nederlandsche Regeering een zoo dwingende aantrekkelijkheid had, hebben de Italiaansche souvereiniteit formeel de jure erkend; andere Staten hebben hun erkenning minder formeel doen plaats vinden, door hun vertegenwoordigers te Rome te accrediteeren bij den Koning van Italië, Keizer van Ethiopië; andere Staten, waaronder Frankrijk en België, Tsjecho-Slowakije, Griekenland, Bulgarije, ja zelfs de groote belanghebbende in het geheele slechts schijnbaar, naar den verschijningsvorm, Italiaansch-Abessijnsch conflict: Groot-Britannië zelf, hebben in feite de uitoefening van de souvereiniteit van Italië over de gebieden van het voormalige Abessijnsche Keizerrijk erkend — deze gegevens ontleen ik aan de Italiaansche *Informazione Diplomatica* —: wat ligt dan meer voor de hand dan dat de Regeering haar Nederlandschen nationalen plicht zou vervullen en zich met haar erkenning zou wenden tot de Italiaansche Regeering? Maar wat zien wij? De Regeering wendt zich tot..... de zoogenaamde Oslo-Staten. En wie zijn de Oslo-Staten? Eenige Staten, Finland, Noorwegen, Zweden, Denemarken, België en Luxemburg, met wie Nederland een overeenkomst heeft gesloten, strekkende tot verruiming van het onderling handelsverkeer. Wat heeft het onderling handelsverkeer dezer Staten te maken met onze erkenning der Italiaansche souvereiniteit over Abessynië? Verleden jaar, bij de behandeling der begroeting van Buitenlandse Zaken, heb ik er op gewezen, dat de hier te lande gehouden conferentie der Oslo-Staten, gezien de houding van Engeland en gezien de geringe mogelijkheden van onderling ruilverkeer, economisch geen uitzichten bood en ik heb toen de vraag gesteld, of, in verband met het „democratisch” karakter der betrokken Regeeringen, deze conferentie wellicht meer met politieke dan met economische bedoelingen was bijeengekomen. En ik heb toen de wenschelijkheid uitgesproken, dat de Regeering zou verklaren, dat deze conferentie geen enkel verband hield met de vorming van een „ideologisch” front aan de west- en noordzijde eener naburige en bevriende groote Mogendheid. Zoodanige verklaring is achterwege gebleven. Terwijl de op 28 Mei 1937 tusschen de Oslo-Staten tot stand gekomen overeenkomst inderdaad van gering economisch belang is. Sindsdien is gevolgd, op 9 October van het vorige jaar, een conferentie van vertegenwoordigers van de marxistische beweging in de Oslo-Staten. En thans vernemen wij, dat de Regeering zich genoopt acht, in een zaak van buitenlandsche politiek van eminent Nederlandsch belang, alvorens de stappen te doen, die het nationaal belang eischt, dat de Regeering zich genoopt acht in een zoodanige zaak van Nederlandsche politiek eerst ruggespraak te houden met de Regeeringen der Oslo-Staten. Men houde mij ten goede, dat ik hieruit moet besluiten, dat tusschen de Nederlandsche Regeering en de Regeeringen der andere Oslo-Staten nog een andere verhouding bestaat dan die, welke in de gepubliceerde Oslo-overeenkomst is uitgesproken, een politieke verhouding van zeer speciaal karakter, waarvan ik voor ons land geen goeds verwacht, maar waarin ik een groot gevaar zie. De herinnering aan het Verbond van Gewapende Neutraliteit met Zweden, Denemarken en Rusland, dat voor de Nederlandsche machthebbers van 1780 zoo groote aantrekkelijkheid had en dat, zelfs vóór het gesloten was, de aanleiding werd om Nederland te brengen in een noodlottigen oorlog, die tot den val van den toenmaligen Nederlandschen Staat leidde, zou de huidige Regeering mogen manen, dat ook politieke banden met het Noorden niet zonder gevaar zijn. En toch waren de beginselen, die het Verbond van Gewapende Neutraliteit voorgaf te zullen handhaven, niet minder schoon dan thans de Volkenbondsbeginselen, verklaard door den heer Litwinov, en bijna even schoon als de uitingen van den supernaturalen geest van de Oxford Groep van den heer Buchman, zooals deze gepropageerd worden door den heer Holst, den Finschen Minister van Buitenlandse Zaken, en aan de Nederlandsche pers ter opname worden toegezonden.

Mijnheer de Voorzitter! Onze Regeering heeft zich dan gewend tot de Oslo-Staten. En waarmede heeft zij zich gewend tot de

(van Vesseem)

Oslo-Staten? Met de vertrouwelijke vraag, of deze genegen waren een gezamenlijken stap te doen bij de Italiaansche Regeering om de Italiaansche souvereiniteit te erkennen? Neen, om een gezamenlijken stap te doen bij de Regeeringen van Groot-Britannië en Frankrijk, om aan deze Regeeringen te vragen, of deze genegen zouden zijn tot feitelijke erkenning van de Italiaansche bezetting van Abessynië over te gaan. In den loop van mijn betoog heb ik er reeds op gewezen, dat deze Regeeringen de Italiaansche bezetting en zelfs in feite de uitoefening der souvereiniteit van Italië over Abessynië reeds erkend hebben, zoodat wel verondersteld moet worden, dat onze Regeering niet het plan moet hebben gehad deze zonderlinge vraag te stellen, maar de vraag, of deze Regeeringen bereid waren de Italiaansche souvereiniteit de jure te erkennen. Ik merk hierbij op, dat de Minister hedenmiddag gesproken heeft niet meer over de bezetting van Abessynië, maar over erkenning van de Italiaansche heerschappij, terwijl de heer Anema gesproken heeft over het voldongen feit der annexatie, welke uitdrukking door den Minister niet is gebruikt.

Mijnheer de Voorzitter! Het is mij een raadsel, hoe de Nederlandsche Regeering tot dit wonderlijke plan is gekomen. Ik acht een dergelijke inmenging in de buitenlandsche politiek van groote Mogendheden ten eenenmale in strijd met de bescheidenheid en afzijdigheid, die, naar het woord van Struycken, het kenmerk behoort te zijn der Nederlandsche buitenlandsche politiek. Er is geïnspireerd, in het democratisch weekblad *De Haagsche Post*, dat de Nederlandsche Regeering zich hier zou hebben laten gebruiken als instrument van Italië. En in het weekblad *De Groene Amsterdammer*, waarin eveneens vertegenwoordigers van een bepaalde groep der Nederlandsche bevolking, naar ik wel eens heb hooren verluiden, de keur van het democratisch intellect in Nederland, hun speciale inzichten over Nederlandsche politiek plegen te ventileren en te propageeren, is de Nederlandsche Minister van Buitenlandsche Zaken afgebeeld als een lakei van Mussolini, die, op den grond gezeten, bezig is de door Abessynië op het Afrikaansche tapijt gevormde vlek weg te vegen. Deze door mij scherp afgekeurde plaat doet zien, welke de stijl van deze heeren is, wanneer de Nederlandsche Regeering eens niet geheel in overeenstemming met hun wenschen handelt.

Intusschen, ook de stijl van de Regeering is in dezen verre van bewonderenswaardig. Nadat de Nederlandsche Regeering door haar deelnemen, en door haar enthousiast en opzichtig deelnemen aan de Britsche Volkenbondsactie mede den Negus tot zijn stijve houding in het Britsch-Italiaansch imperiaal conflict heeft aangemoedigd en zij daardoor mede schuld op zich heeft geladen aan het oorlogsleed, dat hiervan het gevolg is geweest, heeft zij vervolgens in December 1935 het voortouw genomen om het plan-Hoare-Laval te torpedeeren, welk plan de laatste mogelijkheid bood om voor den Negus althans een gedeelte van het grondgebied van Abessynië te behouden en aan het bloedvergieten een spoedig einde te stellen. Aldus heeft de Nederlandsche Regeering er geheel onnoodig toe bijgedragen om den Negus uit Abessynië te verdrijven, die zonder de Volkenbondsactie thans, na getroffen overeenstemming met Italië, rustig te midden van zijn slaven in Abessynië zou verblijven. Welk particulier genoeg van den Negus de Nederlandsche politiek en de Nederlandsche publieke opinie minstens even onverschillig zou kunnen laten als de omstandigheid, dat volgens een publicatie van den Britschen orientalist Philby in de *World Review*, de Britsche Regeering vier maanden geleden door een enkel Koninklijk besluit 200 000 K.M.² grondgebied in Midden-Arabië geannexeerd heeft, zulks tegen den wil en wensch van de daar wonende inheemsche stamhoofden, tegen welke annexatie zelfs het bestuur der Nederlandsche Vereeniging voor „Volkenbond en Vrede” geen protest heeft laten hooren. Nadat de Regeering dit alles gedaan heeft, neemt zij thans het initiatief, niet om in het eigen Nederlandsche belang, indachtig aan haar begane fouten, op een bescheiden wijze, uitsluitend in het oog houdend het nationaal belang, de souvereiniteit van Italië zelf te erkennen, maar neemt zij het initiatief om Groot-Britannië, dat waarlijk de adviezen van den Haag niet noodig heeft, en Frankrijk, dat ook op het gebied zijner buitenlandsche politiek niet om de adviezen van het Plein vraagt, benevens de

(van Vesseem e. a.)

Oslo-Staten, tot erkenning der Italiaansche souvereiniteit te bewegen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af: waar is de Nederlandsche nuchterheid gebleven? Veroorzaakt de atmosfeer van Genève een roes, die ook na terugkeer in ons land chronisch blijft doorwerken?

Voorts stelde de Regeering zich voor, dat de Regeeringen der Oslo-Staten, aan haar tot de Fransche en Engelsche Regeeringen te richten vraag, de mededeeling zouden toevoegen, dat deze Regeeringen voornemens waren tot deze erkenning over te gaan. Blijkbaar stelde onze Regeering zich voor, dat dit voor de Britsche en Fransche Regeeringen de aantrekkelijkheid der erkenning zou verhoogen. Het lijkt mij naïef gedacht.

Intusschen heeft de Minister nog in het duister gelaten, of de Regeeringen van Nederland en de andere Oslo-Staten, óók indien de Fransche en Britsche Regeeringen het niet aantrekkelijk zouden achten om in haar kielzog te varen, toch tot de erkenning zouden of zullen overgaan. En wat het vreemdste is: De Minister heeft geen woord doen hooren over datgene, wat het allerbelangrijkste is: of Nederland voornemens is, zelf de erkenning der Italiaansche souvereiniteit, door het uitblijven waarvan naar de meening der Nederlandsche Regeering het Nederlandsch belang wordt geschaad, onafhankelijk van de houding van de andere Oslo-Staten en van Groot-Britannië en Frankrijk, binnenkort te doen plaats vinden. Immers, uit de beantwoording van de beide tot haar gerichte vragen blijkt slechts van een actie der Regeering, strekkende tot het doen erkennen der Italiaansche souvereiniteit door de Britsche en Fransche Regeeringen.

Mijnheer de Voorzitter! Dat zekere internationale partijen in het Britsch-Italiaansch imperiaal conflict om Abessynië de brandstof zien voor een Europeeschen oorlog, die naar hun heet verlangen moet voeren tot den ondergang van de fascistische en nationaal-socialistische Staten in Europa, is bekend. Dat deze partijen en hun secties in Nederland daartoe ook het Nederlandsche volk in den oorlog zouden willen storten, is eveneens bekend. Reeds in September 1935 heeft de Nederlandsche sectie der Tweede Internationale zich in *Het Volk* voor deelneming door Nederland aan militaire sancties tegen Italië, dus voor in den oorlog gaan door Nederland, uitgesproken. Dat dus deze internationale partijen, meenende in de diplomatieke actie onzer Regeering een poging te zien om deze brandstof op te ruimen, die, naar zij meenen, mogelijk succes zou kunnen hebben, de Regeering daarover zouden aanvallen, was te verwachten. Het is verre van mij, mij bij deze critiek aan te sluiten. In werkelijkheid speelt de Regeering reeds te veel in de kaart dezer critici. De werkelijke en onvergeeflijke fout der Regeering is, dat zij in het Britsch-Italiaansch imperiaal conflict, slingerend van rechts naar links, door opzichtige internationale acties, die niet in overeenstemming zijn met Nederlands werkelijke machtspositie en met de internationaal-politieke capaciteiten, waarover de Regeering beschikt, een politiek heeft gevoerd van internationaal illusionisme, waaraan zij het Nederlandsch belang heeft opgeofferd en waardoor zij Nederland in opspraak heeft gebracht en Nederland heeft geschaad. Het ontstellend gebrek aan werkelijkheidszin, waarvan de Regeering in dezen heeft blijk gegeven, moet het Nederlandsche volk met groote bezorgdheid vervullen.

De heer Patijn, Minister van Buitenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik mij kan bepalen tot die vragen, die rechtstreeks betrekking hebben op de interpellatie. Er zijn enkele andere onderwerpen aangeeroerd, waarover misschien een dezer dagen gesproken kan worden, maar ik meen, dat ik die thans kan laten rusten.

Door den heer Vorrink is opnieuw gevraagd om mededeelingen te doen over het overleg, dat gaande is. Opnieuw moet ik daar beslist bezwaar tegen maken. Dat kan ik niet doen.

Hij heeft gewezen op het voorbeeld van den Noorschen Minister van Buitenlandsche Zaken, maar niet ieder voorbeeld is goed. Daarbij sluit aan een vraag, die o.a. door den heer Lohman is gedaan: waarom wij begonnen zijn ons tot de Oslo-Staten te wenden. Die vraag verbaasde mij eenigszins,

(Minister Patijn)

omdat de heer Lohman tegelijkertijd de vrees uitsprak, of ons beleid wel voorzichtig genoeg was. Het komt mij voor, dat, wanneer men meent, dat de bescheidenheid, die een klein volk past, zich er tegen verzet om dezen stap te doen, dan ware het toch in elk geval onbescheidener om het alleen te doen dan met anderen samen. Overigens is dat niet de overweging geweest. De overweging was deze, dat wij al sinds 8 jaar voortdurend overleg plegen met de Oslo-Staten. Dat heeft niets te maken met de economische overeenkomst, waarover de heer van Vessem sprak. Maar in Genève en daarbuiten is tusschen de Staten van de Oslo-overeenkomst telkens overleg gepleegd in die mate, dat het verwondering zou hebben gewekt, wanneer wij het ditmaal niet hadden gedaan. Het lag in de rede en in de traditie om het ook nu te doen.

Prof. Anema heeft voorgesteld om uit dit debat te verwijderen het onderscheid tusschen erkenning de jure en erkenning de facto. Hij heeft er intusschen zelf zoo lang over uitgeweid, dat het wel eenigszins moeilijk is, om die aanbeveling naar de letter te volgen. Niet ik maak die onderscheiding. Het is een bestaande onderscheiding, die het recht maakt. Ik heb ook gezegd, dat ik het onderscheid tusschen erkenning de facto en erkenning de jure niet zoo bijzonder groot vind. Het drukt precies uit, wat wij willen uitdrukken. Waarom zouden wij verder gaan dan tot wat noodig is en wat wij willen erkennen, nl. dat op het oogenblik de soevereiniteit van Italië bestaat in Abessynië. Over de duurzaamheid daarvan behoeven wij ons op het oogenblik niet uit te spreken. Daarom meen ik, dat dit de juiste vorm was, dien wij in dit geval moesten kiezen.

Wanneer prof. Anema zegt: gij noemt dat ten onrechte de erkenning van een feit, het is de erkenning van een rechtsverhouding, dan wordt het toch eenigszins een spelen met woorden. Natuurlijk, als ik erken het feit van de heerschappij van Italië over Abessynië dan erken ik daarmee meteen de rechtsgevolgen, die daaraan verbonden zijn. Maar daarom is het niet minder de erkenning van een feit.

Ik gevoel ook niet het verschil tusschen „erkennen” en „constateeren”, waarop een van de sprekers heeft gewezen.

De bedoeling was geen andere dan te erkennen het feit van de Italiaansche heerschappij in Abessynië zonder dat dit eenige uitspraak impliceert omtrent de oorzaak van die heerschappij, noch over haar duurzaamheid.

Er is gevraagd, waarom ik in antwoord op een vraag van den heer Albarda gezegd heb, dat erkenning van den titel niet behoort in te sluiten de erkenning van de soevereiniteit. Dat antwoord is gegeven op een uitdrukkelijk in dien zin gestelde vraag en daarop paste dat antwoord. Het behoort niet; en dat meen ik nog. Verschillende Staten maken inderdaad dat onderscheid en b.v. Chili, en naar ik meen ook Ierland zeggen: het is eenvoudig een daad van hoffelijkheid, wij erkennen geen enkele soevereiniteit. Het is dus geen uitvinding van mij, ik persoonlijk vind het wel wat spitsvondig, maar er wordt aangenomen, dat erkenning niet meer inhoudt dan hetgeen degenen, die erkent, er zelf in wensch te leggen. Dat is herhaaldelijk door de schrijvers uitgesproken en sommige Staten hebben zich daaraan gehouden.

De heer van Embden vroeg: wanneer zal de erkenning de jure komen? Dat weet ik niet; misschien nooit. In het algemeen is geen erkenning noodig van bezettingen en annexaties; ik zou geen gevallen kunnen opnoemen, waarin het wel noodig was. In dit geval stelt zich de vraag, omdat de Italiaansche Regeering de accrediteering van gezanten afhankelijk heeft gemaakt van de erkenning van den titel, anders zou er geen sprake van zijn geweest.

Dan heeft de heer Anema gevraagd, of niettemin in de erkenning niet eenigszins ligt de ondermijning van het rechtsbesef van ons volk. Wanneer dat waar was, dan zou ik er zeker geen voorstander van zijn, maar naar mijn meening kan juist dit debat er toe bijdragen om goed duidelijk te maken, dat het met rechtsbesef niets te maken heeft. Het gaat niet om het recht, maar, zonder eenige beoordeeling van de aanleiding der bezetting, eenvoudig hierover, of wij het feit moeten aanvaarden, ja dan neen. Wanneer dat maar vooropgesteld wordt en de openbare meening duidelijk wordt gemaakt, dan wordt het rechtsbesef evenmin ondermijnd als door de talloze gevallen, waarin

macht boven recht gaat en waaraan wij evenmin iets kunnen veranderen.

De heer van Embden heeft mij gevraagd te bewijzen, dat Italië toch werkelijk de heerschappij in Abessynië heeft. Het is natuurlijk heel moeilijk in een land, waaromtrent officieele gegevens bijna ontbreken. Alleen heeft hij zelf gezegd: De heerschappij van den Negus is uiteengeslagen. Dat geloof ik ook. Er woont een aantal stammen, die zelfs in de dagen van den Negus de gewoonte hadden om veel onderling krijg te voeren, waar geen enkel centraal gezag anders aanwezig was of zich had opgeworpen, en dat daar is gekomen het gezag van den Italiaanschen Staat met een krachtig bestuur. Ik weet niet precies te zeggen hoever zich dit uitstrekt, men moet de berichten daaromtrent met alle mogelijke voorbehoud aanvaarden, maar evenmin als wij het gevoel hebben gehad, dat wij in Atjeh geen gezag hadden in den tijd, dat wij er ook maar één strook bezetten, evenmin kan men ontkennen, dat Italië meester is in Abessynië en daar gezag heeft of den wil heeft om daar soevereiniteit uit te oefenen over het grootste gedeelte van het land. Een paar maanden geleden heeft de Engelsche rechter de uitspraak gedaan, dat, praktisch gesproken, het geheele land in de macht van den Italiaanschen heerscher is.

De heer van Embden heeft er aanstoot aan genomen, dat in het Arabisch is vertaald een mededeeling van Italiaansche zijde. Het verwondert mij, dat de geachte afgevaardigde daar aanstoot aan heeft genomen, omdat het blad *The Times*, dat in dezen niet van overdreven sympathie voor het Italiaansche optreden verdacht kan worden, heeft gezegd, dat het was een stuk van ongewone gematigdheid. Het ging er over, of die erkenning niet heeft geleid tot een exploiteeren van Italiaansche zijde, een uitspelen in hatelijken zin tegenover tegenstanders, maar er werd juist gezegd, dat die eerste officieele mededeeling, die van Italiaansche zijde was gedaan, uitmuntte door een bijzondere gematigdheid.

De heer van Vessem heeft zeer nadrukkelijk gevraagd, waarom het denkbeeld was, om van ons voornemen eerst kennis te geven aan Engeland en Frankrijk. Als ik daartegenover stel de meening van die andere sprekers, die van oordeel zijn, dat wij in ieder geval hadden moeten wachten tot Engeland en Frankrijk het voorbeeld gaven, geloof ik, dat de wijze houding, door de Regeering aangenomen, de houding van het midden is. Dat is ook inderdaad de bedoeling geweest.

Een ware zelfstandigheidspolitiek is niet, dat men zich aan geen enkele machtsverhouding stoort, geen enkele meening van anderen verdisconteert, maar een ware zelfstandigheidspolitiek wil zeggen, dat men eigen houding bepaalt, wat niet uitsluit overleg te plegen, zooals wij ook hebben gedaan, en er rekening mede houden, dat dit een zaak is, die Engeland en Frankrijk van zeer nabij aangaat, waarbij het niet beleidvol voorkomt geheel buiten die landen om een dergelijken stap te doen.

Er is eenige malen gevraagd, waarom Nederland in dezen toch het initiatief heeft genomen. Er is mij rijkelijk veel met dat woord: kleine Staten gewerkt. Ik zie niet in waarom wij, die even zelfstandig zijn als landen, die een grotere bevolking of een grooter gebied hebben, niet zouden kunnen doen wat wij voelen als een logische daad. In dit opzicht vraag ik niet: waarom hebt gij het initiatief genomen, maar zou ik de weder-vraag willen stellen: waarom zouden wij het niet doen.

Ik zou er ook op kunnen wijzen, dat het eigenlijk geen initiatief is, want er zijn al een aantal andere Staten ons voorgedaan, dus letterlijk genomen was het geen initiatief.

Dan heeft de heer Vorrink met name den nadruk er op gelegd, dat wij ons hadden moeten wenden tot Genève en één lijn hadden moeten trekken met de Staten, die indertijd met ons de verovering van Abessynië hebben veroordeeld. Hij heeft er op gewezen, dat Frankrijk en Engeland dit een Volkenbondzaak achten, dat de verklaring van 1932 nog steeds niet is ingetrokken.

Op al die vragen kan ik slechts hetzelfde antwoorden wat ik ook in eersten termijn heb gezegd: de Volkenbond staat van nu af aan buiten deze zaak, de Volkenbond heeft door het intrekken van de sancties zelf dit feit erkend. Tegenover den Volkenbond zijn wij niet meer gebonden en dat is omdat de

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(Minister Patijn)

Volkenbond een geheel ander lichaam is dan in 1932, met name toen die verklaring werd afgelegd, welke niet is ingetrokken en ook wel nooit ingetrokken zal worden. Ik ben het ook in dit opzicht eens met wat de heeren de Savornin Lohman en van Lanschot gezegd hebben. De heer de Savornin Lohman drukte het zoo uit: wij moeten niet regeeren met teksten.

De groote moeilijkheid in Genève, in het algemeen in het internationaal recht, is om dat recht te doen aanpassen aan den feitelijken toestand, een moeilijkheid, die in het internationaal recht natuurlijk veel grooter is dan in het nationaal recht, omdat men daar geen gezag heeft, dat het formeel recht kan vaststellen en handhaven, een moeilijkheid, die men in Genève niet altijd heeft weten te overwinnen. En dat is weer omdat de toestand zich absoluut gewijzigd heeft en men ongelukken zou veroorzaken, wanneer men geen rekening hield bij de stappen, die men doen moet, met dezen gewijzigden toestand.

Ik kom nu tot de motieven; ik schijn mij daar niet volkomen duidelijk te hebben uitgedrukt, te oordeelen naar de vragen, die hedenmiddag zijn gedaan. Hoe men nu uit mijn woorden heeft kunnen afleiden, dat het voornaamste motief is geweest den secretaris door een gezant te vervangen, is mij niet duidelijk. Dat heb ik in ieder geval absoluut niet bedoeld.

Ik hecht aan dezen stap betrekkelijk groote beteekenis; ik heb deze zaak heelemaal niet als zoo eenvoudig gezien als professor Anema schijnt te meenen. Ik wist zeer goed, dat dit een storm zou veroorzaken, zooveel wereldwijsheid heb ik ook wel. Maar wanneer men denkt, dat mijn doel was hoofdzakelijk om den secretaris te vervangen door een gezant, dan moeten de heeren toch van mij aannemen, dat dit allerminst mijn bedoeling is geweest.

Er zijn verschillende gevolgen aan dezen stap verbonden, die ik voor ons land van belang acht en dan heelemaal achteraan, op de allerlaatste plaats, komt ook nog de wenschelijkheid, dat wij in Rome een gezant hebben. Ik hoop nu volkomen duidelijk te zijn geweest.

Als een van de gevolgen van eenigszins hogere orde — en daar wil ik nog even den nadruk op leggen — acht ik juist die ontspanning. Het vraagstuk van de niet-erkenning van den Koning van Italië als Keizer van Ethiopië is een van de problemen, die op het oogenblik de internationale atmosfeer onzuiver maken. Wanneer ons initiatief — ten opzichte waarvan ik erken, dat ik, toen ik er mede ben begonnen, eenigszins hoopvoller was — zou kunnen leiden tot de ontspanning in Europa in dezen zin, was dat op zich zelf volkomen voldoende motief geweest om den stap te doen. Ik erken, dat de kans daarop iets geringer is geworden door het uittreden van Italië uit den Volkenbond. Toen kon men zich nog voorstellen, dat een dergelijke stap van een aantal neutrale Mogendheden te zamen een effect zou hebben, waardoor ook zijdelings het gevolg zou kunnen zijn, dat Italië naar Genève terugkeerde. Op het oogenblik maak ik mij daaromtrent geen onmiddellijke illusies. Niettemin kan het toch ook nu tot ontspanning leiden. Ik kan dan ook volstrekt niet inzien, dat het uittreden van Italië uit den Volkenbond in dezen verschil maakt. De heer van Embden was die meening toegedaan.

Voor ons blijft, ondanks het uittreden van Italië uit den Volkenbond, het de vraag, hoe onze verhouding tot Italië moet zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hiermede gezegd wat het voornaamste motief was, waardoor de Regeering geleid is bij de stappen, die zij tot dusverre gedaan heeft. Trouwens ik heb bemerkt, dat zelfs de heer van Embden eenigszins aan die ontspanning schijnt te gelooven, want hij verwijt mij, dat wij voor de groote Mogendheden den weg effenen. Als wij het inderdaad deden en het dus waar was, zou ik het een zeer gelukkig gevolg vinden en zou het voor geheel Europa van groot belang zijn. Ik geloof, dat het iets aanmatigend zou zijn het te veronderstellen, maar indien iets in die richting werkte, was het alleen een voordeel.

Ook is de vraag nog gesteld, of wij niet de gevoelsbezwaren, die in het volk leven, te laag aanslaan.

Ik heb reeds gezegd, dat ik niet kan erkennen, dat er een rechtsbezwaar is, maar ik geef toe: ik kan begrijpen, dat heel

(Minister Patijn e. a.)

veel menschen ethische bezwaren hebben tegen het aanvaarden van een toestand, die uit onrecht is geboren. Intusschen is dat een vraag, die, zooals ook de geachte afgevaardigde de heer Anema gezegd heeft, niet in een stelregel is samen te vatten, maar een vraag, die de Regeering moet beoordeelen. Deze geheele zaak is geen zaak van beginselen, maar van beleid. De opportuniteit van dezen stap is een zaak, die de Regeering moet beoordeelen. Ik geloof, dat ik juist door daarop den nadruk te leggen, goed aangeef het geheele karakter van den maatregel. De Regeering is van meening, dat het oogenblik daarvoor wel goed is en dat de gevoelsbezwaren, die zij erkent, dat bij vele menschen bestaan, en die zij ook eerbiedigt, geen bezwaren mogen zijn tegen het nemen van dezen maatregel, dien de Regeering oprecht acht in 's lands belang.

De heer Vorrink: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne maak ik van de gelegenheid gebruik om nog een kort woord te spreken. In de allereerste plaats dan een enkele opmerking naar aanleiding van hetgeen de geachte afgevaardigde de heer van Lanschot heeft gezegd. Deze heeft, naar ik meen, het doel een beetje voorbijgeschoten. Wanneer hij zegt, dat bij de beoordeeling van het buitenlandsch beleid de grootste voorzichtigheid geboden is, dan ben ik dat met hem eens, maar als hij dan zegt, dat er eigenlijk maar één is, die over dat buitenlandsche beleid kan oordeelen en dat dat is de Minister, die gelegenheid heeft achter de schermen te kijken, dan geloof ik toch, dat daar van eenige overdrijving gesproken moet worden. Ik ben bevreesd, dat, wanneer de heer van Lanschot alle consequenties van hetgeen hij zegt zou aanvaarden, wij aardig op weg zouden zijn terug te keeren tot zekere vormen van de geheime diplomatie, die ik persoonlijk niet kan bewonderen en waartegen ik dan ook ernstig bezwaar zou maken.

In de tweede plaats vroeg de heer van Lanschot of de interpellant wel vrij uit gaat. Ik heb mij afgevraagd, hoe hij dat bedoelde. Dacht hij misschien, dat wij niet zouden hebben geprotesteerd tegen dezen gang van zaken, indien een democratische Staat een half dozijn volkenbondsrechten zou hebben geschonden? Uit het verband, waarin de heer van Lanschot die opmerking maakte, meende ik te mogen opmaken, dat hij dat bedoelde, maar dan wil ik hem wel zeggen, dat dat niet het geval is. Ook in dat geval zou ik het mijn plicht hebben geacht daartegen bezwaar te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben over het algemeen dankbaar voor heel wat opmerkingen, die vanmiddag zijn gemaakt. De geachte afgevaardigde de heer de Savornin Lohman heeft zich eigenlijk tegen de teneur van hetgeen ik heb gezegd het sterkst verzet. Hij heeft gezegd, dat men deze quaestie natuurlijk heel eenvoudig stellen kan en dat men dan de mooie rol speelt als men tegen den Minister ageert, tegen de stappen, welke deze heeft gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het hier niet kan gaan over het spelen van een mooie of minder mooie rol, maar dat men hier slechts kan spreken over beginselen, die men altijd beleden heeft en die iemand zó na aan het hart liggen, dat, als hij vreest, dat die beginselen in gevaar komen, hij niet mag zwijgen.

Wanneer de heer Lohman opmerkt, dat wij altijd gepleit hebben voor de erkenning van Rusland en er dan aan toevoegt: In Rusland zit satan ten troon, dan wil ik op dien weg niet voortgaan en zeggen wie er in Italië ten troon zit, omdat ik daarmede ongetwijfeld de grenzen zou overschrijden, die aan een interpellatie en aan een interpellant worden gesteld. Maar datgene, wat in Abessynië gebeurd is, moet de heer Lohman niet trachten te vergeten. In dit verband heeft de heer Lohman zich ook zeer krasse uitdrukkingen veroorloofd en ik geloof, dat men, wanneer men daarvoor één compacten term gaat zoeken, zooals hij dat gedaan heeft ten aanzien van Rusland, dan komt men tot formuleeringen, die daar zeer dichtbij liggen. Ik wil hier niet herhalen wat er allemaal in Abessynië is geschied, omdat dit ook in verband met het late uur geen zin meer heeft, maar ik wil toch in antwoord op de opmerking van den heer Lohman, dat er alle aanleiding is ons verlies te nemen, zeggen, dat ik met het nemen van verlies in deze aangelegenheid liever

(Vorrink)

niet zoo grooten haast zou willen maken en dat ik de voetstappen wil drukken in dezen van iemand als Groen van Prinsterer, die in de dagen, toen de Paus beroofd werd van het laatste restje van zijn wereldlijke macht, in de Volksvertegenwoordiging die beroemde woorden gesproken heeft: „Roof blijft roof, al wordt het onrecht ook tegen den Paus gepleegd”. Daarom: aanleiding om ons verlies te nemen, kan er onder omstandigheden zijn, maar haast met het nemen van dit verlies heb ik in geen enkel opzicht.

Ik ben dankbaar, dat de heer Lohman heeft geconstateerd, dat er sprake is van een belangrijk internationaal initiatief. In de laatste woorden van den Minister hebben wij dit nu ook duidelijk en zonder omwegen gehoord. Het kan natuurlijk aan mijn opnemingsvermogen hebben gelegen, maar in eerste instantie heb ik een dergelijke belangrijke erkenning van den Minister niet gehoord. Ik ben zeer dankbaar, dat dit in laatste instantie wel het geval is, want daarin kan dan ook de rechtvaardiging gelegen zijn van een interpellatie. Men zou er anders bezwaar tegen kunnen maken, te recht, dat men de Volksvertegenwoordiging met een dergelijke onbelangrijke aangelegenheid lastig valt.

De heeren Lohman en van Lanschot zeggen verder: Nederland moet zich niet op den voorgrond dringen. Nederland moet zich in de buitenlandsche politiek met een bescheiden rol tevredenstellen. Zij achten het voorts wonderlijk, dat de sociaal-democraten zich op dit oogenblik en in het onderhavige geval bij dien gedachtengang aansluiten. Er is voor verbazing geen aanleiding. Wanneer wij als sociaal-democraten in het verleden, wanneer het ging om den uitbouw, de versteviging en de veiligstelling van de Volkenbondsbeginselen, wel gemeend hebben, dat de kleine Staten daarin een rol hadden te vervullen — in de meeste gevallen een getuigende rol, maar zoo noodig ook om daarvoor op de bres te staan en getuigenis af te leggen van hun bereidwilligheid daartoe —, dan maakt het een ontzaglijk groot verschil met nu, nu wij meenen, dat Nederland zich niet op den voorgrond moet stellen, wanneer het er om gaat, de Volkenbondsbeginselen af te breken, te vernietigen en te schande te maken. Dit is toch zulk een wezenlijk verschil, dat daarmee volledig een verschil in optreden is gerechtvaardigd.

De heer Anema heeft in zijn buitengewoon belangwekkende redevoering een opmerking gemaakt, die aangevuld en ondersteund is door den heer Lohman en die in tegenspraak is en blijft met de opvatting van de Regeering.

De heer Anema heeft nl. gezegd: erkenning kan nooit anders dan de jure zijn. Ik heb er aan toegevoegd, reeds in eerste instantie, dat dit was in tegenspraak met het telegram van Hare Majesteit de Koningin, waarin als de opvatting van de Regeering wordt te kennen gegeven, dat van een de jure erkenning geen sprake is. De heer de Savornin Lohman heeft ook gezegd: zeker, men kan het beschouwen als niet-erkenning van de soevereiniteit, maar dat is toch niet de juiste opvatting; wij moeten op het standpunt staan, dat hier sprake is van een de jure erkenning.

Zeer dankbaar ben ik voor hetgeen de heer Anema in het midden heeft gebracht ten aanzien van de Stimsonverklaring. Ik heb getracht in mijn betoog dit duidelijk naar voren te brengen, maar het is den heer Anema ongetwijfeld gelukt het nog scherper te zeggen dan ik gedaan heb. Hij heeft nl. duidelijk gezegd: vroeger was het erg eenvoudig, nu is het niet meer zoo eenvoudig, want er is iets geschied sinds 20 jaar, daar kan men maar niet even een streep doorhalen; wij hebben verplichtingen op ons genomen, die het gevolg zijn van nieuwe opvattingen in het volkenrecht. Hij heeft te dien aanzien verklaard: naar de nieuwe opvattingen is elke Staat verplicht te onderzoeken of de bestaande toestand op onwettige wijze is ontstaan. Ik kan niet anders doen dan deze opvatting van den heer Anema, waarbij ik mij volkomen aansluit, nog eens in ernstige overweging te geven aan den Minister. Deze opvatting raakt de kern van de zaak, waarover het in dit debat eigenlijk precies heeft moeten gaan.

De heer Anema heeft dan ook als consequentie daarvan gezegd: Nederland is gebonden aan deze nieuwe opvattingen.

Dat is ook mijn opvatting: Nederland is gebonden aan deze nieuwe opvattingen. Wij hebben geen vrijheid om onzen gang te gaan, zegt de heer Anema. Hij meent, dat de Minister wel wat spoedig een besluit heeft genomen en wanneer het genomen moest worden — voegt de heer Anema er aan toe — zou er een clause moeten worden toegevoegd aan die erkenning, waarin duidelijk tot uitdrukking zou moeten komen, dat wij niet willen oordeelen over het ontstaan van den bestaanden toestand, en reeds door deze restrictie zou duidelijk kunnen blijken, hoe wij eigenlijk over deze aangelegenheid denken. Ik beveel deze gedachte den Minister ernstig ter overweging aan. Wanneer de heer Anema de opmerking maakt, dat hij liever had gezien, dat de Regeering het initiatief niet had genomen, dan spreekt het vanzelf, dat ik dat met groote voldoening heb vernomen. Dat is ook mijn opvatting. Het is ook de opvatting van den heer van Embden, die in zijn betoog mijn gedachtengang op zoo voortreffelijke wijze heeft ondersteund.

Ten slotte heeft de Minister medegedeeld, dat hij geen aanleiding kan vinden om op mijn verzoek in te gaan tot het nog verstrekken van nadere inlichtingen. Ik moge er intusschen even op wijzen, dat ik op een vraag geen antwoord heb gekregen. Wanneer ik het standpunt van de Regeering aanvaard, nl. dat het niet gaat om een de jure erkenning, maar om een de facto erkenning, dan zou men eigenlijk nog kunnen vragen, nadat die titel aanvaard is, wat er aan die de facto erkenning nog moet worden toegevoegd. Naar mijn meening is er niets, wat er nog aan toegevoegd kan worden. Daarmede is dan ook inderdaad het feit van de de jure erkenning vastgesteld.

De Minister heeft weer opnieuw gezegd, dat er naar zijn smaak te veel gewerkt is met het begrip van de „kleine” Staten. In sommige gevallen zou ik mij daar zeer gaarne bij willen aansluiten. Ik ben niet onder alle omstandigheden de meening toegedaan: laten wij maar zwijgzaam zijn en laten wij maar niet te veel van onze opvattingen en inzichten getuigen, want wij zijn maar een kleine Staat. Ik acht het niet met de waardigheid van een soevereinen Staat in overeenstemming te brengen, te pas en te onpas te etaleeren, dat hij behoort tot de kleine Staten. Ik heb intusschen betoogd, dat ik een ontstellend scherpe tegenstelling meende te moeten constateeren met hetgeen de Minister zelf gezegd heeft in zijn redevoering in de Tweede Kamer — ik heb het woordelijk geciteerd —, waarin hij beweerde, dat zelfs het gebruik van een woord, waarmee geprotesteerd wordt tegen begaan onrecht, gevaarlijk voor 's Lands belang kan zijn. Ik ben het er niet mee eens. Ik hoop daar evenwel bij de behandeling van hoofdstuk III nader op in te gaan. Ik heb de geconstateerde tegenstelling niet kunnen overbruggen.

Wanneer de Minister zegt: De Volkenbond staat van nu af aan buiten deze zaak, dan constateer ik, dat deze categorische opvatting van den Minister in tegenspraak is met de opvatting, die hier vanmiddag tot uitdrukking is gekomen, nl. dat wij wel degelijk gebonden zijn aan internationale verdragen en verplichtingen.

Zijne Excellentie heeft gezegd, dat zijn eigenlijke bedoeling is geweest ontspanning te brengen in Europa. Ik heb ook van meet af aan gemeend, dat dit de bedoeling was van het Nederlandsche initiatief. Het spreekt vanzelf, dat dergelijke motieven bij ons verondersteld moeten worden, indien de Nederlandsche Regeering een dergelijk initiatief neemt. Er is niemand van ons, en zeker ik niet, die meent, dat het alleen de bedoeling zou kunnen zijn van de Nederlandsche Regeering om een vriendelijkheid te bewijzen aan den fascistischen Staat, die zich schuldig heeft gemaakt aan een misdaad, die in de Volkenbondsvergadering aan de schandpaal is geslagen. Maar men moet zich bij een daad niet altijd afvragen, wat de eigenlijke bedoeling is, maar ook: wat is het effect van mijn daad in de buitenwereld. Wat is de terugslag van wat ik doe bij de openbare meening? De terugslag daarvan is geen andere dan dat Nederland een vrienden-dienst heeft willen bewijzen aan het fascistische Italië. Wanneer er ontspanning door deze daad in Europa moet ontstaan, dan meen ik, dat dat nooit kan zijn een ontspanning in de verhouding Nederland—Italië. De Minister zelf heeft in zijn Memorie

---

14de VERGADERING. — 11 JANUARI 1938.

Interpellatie van den heer Vorrink.

(Vorrink)

van Antwoord gezegd: er is geen sprake van een abnormalen toestand tusschen Nederland en Italië. De verhouding is geheel normaal. Wanneer de Minister dezen stap heeft gedaan om ontspanning in Europa te bereiken, dan kan het niet anders zijn dan dat hij het heeft willen doen in het groote geheel van de Europeesche politiek, en dan constateer ik, dat dat niet had kunnen geschieden alleen in overleg met de Oslo-Staten, maar dat het had behooren te geschieden in gemeenschappelijk overleg met al de Staten, die bij de sanctiepolitiek betrokken zijn geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Dat waren de enkele opmerkingen, die ik nog wenschte te maken. Het spijt mij, dat de Minister niet heeft kunnen verklaren, dat de actie niet zal worden voort-

(Vorrink e. a.)

gezet, maar dat hij integendeel nog steeds de verwachting, zij het een verzwakte verwachting, heeft, dat deze actie tot eenig resultaat zal leiden. Ik hoop, dat hetgeen hedenmiddag in het midden is gebracht voor den Minister alsnog aanleiding zal zijn om de verschillende argumenten nog eens rustig te overwegen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Namens de Kamer zeg ik den Minister dank voor de verstrekte inlichtingen.

De vergadering wordt gesloten.

